

№16

ԻՈՒՆ

ՊԱՇՏՈՆԱԹԵՐԹ
ԱՏՐԻԱՐՔՈՒԹԵՄՆ
ՀԱՅՈՓ
ՆՐՈՒՍԱԳԷՄԻ

ԾԸ ՏԱՐԻ

Դ-Ե-Զ

1984

ՄԻՈՆ

ԱՄՆԱԳԻՐ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ-ԳՐԱԿԱՆ-ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՊԱՇՏՈՆԱԹԵՐԹ ԵՐՈՒՍԱԼԷՄԻ ՀԱՅ ՊԱՏՐԻԱՐԻՈՒԹԵԱՆ

ԵՇ, ՏԱՐԻ — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ

1984	Ապրիլ – Մայիս – Յունիս	Թիւ 4-5-6
1984	April – May June	No. 4-5-6

S I O N

VOL. 58

A MONTHLY OF RELIGION, LITERATURE AND PHILOLOGY
OFFICIAL PUBLICATION OF THE ARMENIAN PATRIARCHATE, JERUSALEM

Proprietor: His Beatitude the Armenian Patriarch of Jerusalem

10001-85P
20/58

St. James Press, Jerusalem

digitised by

A.R.A.R.@

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ Տ. Տ. ՎԱԶԳԵՆ Ա.Ի ԶԱՏԿԱԿԱՆ ՔԱՐՈԶԸ

Ս. ԷԶՄԻԱՇՆԻ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԷՆ

Յանուն Հոր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Մերոյ. ամէն:

«ՔՐԻՍՏՈՍ ՅԱՐԵԱԻ Ի ՄԵՌԵԼՈՅ»:

Սիրելի հաւատացեալ ժողովուրդ,

Աւխարհի վրայ վերսին զարուն-է բացուել ու զարնան հետ ուրախութիւնը նոր կեանքի զարթոնքի: Այսպէս ահա զարուն է աւխարհում եւ զարուն մեր արեւում: Եւ ինչպէս ամէն զարուն նոր զարուն է եւ նոր զարթոնք, այնպէս էլ Քրիստոսի Յարութեան աւեփար ամէն արի նոր աւեփս է հանդիսանում:

Մենք՝ մարդիկ, միշտ եւ տեսապէս փոփոխական ենք: Անվերջ հոսող ժամանակը ինչ-որ չափով մեզ կերպարանափոխում է: Երբեմն մտալում է մեր ապրելու ուրախութիւնը, երբեմն նուազում է մեր կեանքի աւիւնը, երբեմն հանգում է մեր յոյսերի նրազը, երբեմն ընկնում ենք հոգու ու մարմնի փորձութիւնների յորձանքի մէջ, ու այսպէս կեանքի ալեկոծումների, տագնապների մէջ, որոնում ենք փրկութեան մի լուս, մի նոր ստուգութիւն, մի պայծառ արահետ, նոր եղանակով, նոր լուսատեւութեամբ վերսին նուիրուելու մեր ապրած կեանքին, մեր ձեռաց գործերին, մեր իսկայններին: Կամենում ենք վերանորոգուել, այլակերպուել, դառնալ աւելի ամառաւ, աւելի կաջարեալ, աւելի բարի ու արդար:

Տխուր պիտի լինէր կեանքը առանց զարնան, առանց հոգեկան նոր լուսաբացի, հետաքրքար առանց Քրիստոսի Յարութեան աւեփսի:

Սիրելի հաւատացեալներ, այս զարնան առաւօտեան, Սուրբ Էջմիածնի բարձունքից, այս խոհերով ձեզ բոլորիդ բերում եմ աւխարհաստան այս մեծ աւեփար:

Յիսուս՝ Որդին Աստուծոյ, իջաւ աւխարհ, եղաւ մարդ, ապրեց, գործեց ու տառապեց: Նա մարդացաւ, որպէսզի երկրի վրայ ապրի փորձառութիւնը մարդկային, որպէսզի ըմպի դառնութեան բաժակը մարդկային ոգրեցութեանց, ունենալով մի նպատակ. այն է՝ օգնութեան ձեռք երկարել

մարդկութեան եւ բաց առնել նրա առաջ փրկութեան մի նաճապարհ, նաճապարհը մեղերից ազատ մի կեանքի; նաճապարհը արդար ու խաղաղ մի կեանքի:

Յիսուս՝ մարդացեալն Աստուած, երկրի վրայ բաժանեց տաճապարի հակասագիրը մարդկանց, հեթարկուեց մարմնի ու հոգու չարչարանների, խոնարհութեամբ իր վրայ վերցրեց ողջ մարդկութեան մեղքի ու չարիքի դատարանը ծանոթութիւնը, մահն իսկ նաեակեց խաչափայտի վրայ ու գերեզման իջաւ ծանր հաղթի տակ:

Կատարուեց սակայն հրաշքը մեծագոյն: Երեւ or յետոյ նրա գերեզմանը դատարկ գտնուեց Իդաբեր կամանց, հրեշտակը աւետեց՝ «Ձի՞ խնդրէ՞ գլե՞նդ անին ընդ մեռեալս: Զէ աստ, այլ յարեալ» (Լկա. ԻԴ. 6): Յիսուս, իբրեւ Աստուած, փառքով էր կնկիւր բնութեան օրինաչափութեան եւ մեռելներից յարութիւն էր առել ու բարձրացել դէպի անհունը երկնքի:

Յիսուսի Յարութիւնը խորհրդանշում է չարիքի ու մեղքի կապանքների փառնման, ստուգութիւնը բարւոյ ուժերի յաղթութեան, նաճապարհը հոգու փրկութեան:

Այսպէս է, որ փրկութեան մի լաւագոյն ուղի մեր ծարաւի հոգիները, ամէն տարի նոր յոյսերով, նոր սպասումներով, նոր լուսատեւութեամբ մանկացած սրտերով, դիմաւորում են Քրիստոսի Յարութեան աւետիսը, Յարութեան շնորհներով թոթափելու համար իրենց սկաւորութիւնները, գտնելու իրենց իսկութիւնը, իրենց կեանքի արդար ուղին: Յարութեան աւետիսը երկնքի պատասխանն է մեր բարոյական խղճի զարթոնքի ու հրաւերը՝ փառնելու մեր կեանքի չարիքի ու մեղքի տոբան եւ դառնալու նոր մարդ, բարի գործերով արդարացեալ, մեր հոգիների փրկութեան յոյսը ծարաւած մեր սրտերով:

Լսենք մեծ առաքելաւոր պատգամը՝ «Ձի մեղքի թեւակը մահ է, այլ Աստուծոյ շնորհները յաւիտեական կեանքի ի Քրիստոս Յիսուս Տէր մեր» (Հռոմ. Զ. 23):

Դուք, հարազատ զաւակներ առաքելական մեր Մայր Եկեղեցու, Զատնական սրբազան այս ժամին, երբ հաւաքուել էք յուսացեալ սրտերով Փրկչի իջման բազմադարեան այս սուրբ տոնարի կամարների ներքեւ, բաց արէք ձեր սրտերը եւ հաղորդուեցէ՛ք Աստուածորդու հրաւարի խորհրդով, եւ հոգով ու մարմնով վերանորոգուած, ուխտ կատարեցէ՛ք, նուիրական խոստում տուէ՛ք անսայթափ ընթանալու աւետարանական կենտարար պատգամների ուղիով, հետո պահելու ձեզ անմահուր փորձութիւններից, լինելու անելի ու աւելի կատարեալ, մահուր ու պարտաւանդ ձեր ընտանեկան կեանքում, ձեր աշխատանքի վայրում, ձեր ընկերային համայնական կեանքում, լինելու նաեւ կարգապահ, շնորհաբար փառաբաններ ձեր հայրենիքի:

Աղօթեցէ՛ք նաեւ, որ սուրբ Յարութեան շնորհներով առաւել անեն ու ամրապնդուեն մարդկային աշխարհում՝ խաղաղ գոյակցութիւնը ազգութիւնների եւ արդար յարաբերութիւնները պետութիւնների միջեւ, որպէսզի անցեալում բազում անգամներ արիւնով ներկուած մեր երկրագունդը այլեւս եր-

քե՛ք, երբեք չստանի սեւ ռուսականը պատերազմի, որպէսզի այլեւս ոչ մի պետութիւն չհամարձակուի լինել ամերիկեցիների հարձակման, որպէսզի փրակներ ռուսականների սակ չխեղդուեն երգն ու ծաղիկը աշխարհի:

Այո՛, աղօթք արարէ՛ք, որ Քրիստոսի Յարութեան շնորհներով, սիրոյ եւ խաղաղութեան ոգին լուսաւորի սրտերն ու ձեռաց գործերը մեր օրերի պետութեանց ղեկավարների, որպէսզի իսպառ խորհակուեն բոլոր զէնքերը պատերազմի, եւ խաղաղութեան օպիսակ աղանձին ազատ ու անվտանգ ստաւունի աշխարհից աշխարհ:

Մարդասիրութեան ու խաղաղութեան ոգու ամրապնդումը աւելի է ամրապնդւում մեր օրերում: Պատերազմները դժուար է վերանայն, ինչքան ժամանակ աշխարհում տիրական են ազատութիւնը, շնորհները եւ տիրապետութիւնը մարմնաւոր, մինչ զինարարները լինն են *ատմական* ռումբերով: Մարդկանց եւ ժողովուրդների միջեւ կայուն բարեկամութեան եւ շնորհակցութեան մթնոլորտի ստեղծումը այսօր նոյնքան հրամայական է ինչքան զինաթափումը:

Այսպէս է, որ նաեւ դարեր ու դարեր անհրկու ողբերգութիւններ ապրած ու 1915ի Եղեռնը տեսած մեր ժողովուրդը, այսօր փրկութեան ու վերածնունդի ափին հասած, պիտի բարոյական իր վերելքն ու ծաղկումը համայն հայ ժողովրդեան որ ի Հայաստան եւ ի սփիւռս աշխարհի: Աստուած մի արասցէ, բանաստեղծի խօսքերով ասած, որ «վերսին կանգնենք մեր ժանիքաւոր նակասագրի առաջ նակաս առ նակաս»:

Մեզ՝ հուսանքալիներս համար, մարդասիրութեան ու խաղաղութեան ոգու մարմնացումն է Փրկիչը մեր Քրիստոս, իսկ նրա Յարութիւնը՝ գերագոյն ստուգութիւնը այդ ոգու յաղթութեան: «Զի ոչ է արեւոյթիւն Աստուծոյ կերակուր եւ ըմպելի, այլ արդարութիւն եւ խնդութիւն եւ խաղաղութիւն ի Հոգին Սուրբ» (Հովմ. ԺԴ. 17):

Թող աշխարհի ու ողջ մարդկութեան երկնականարի վրայ յաւէտ շողայ լոյսը Քրիստոսի, լոյսը Արդարութեան Արեգակի եւ խաղաղութեան Իշխանի:

Փա՛ռք Յարութեան Փրկչին մեր Յիսուսի Քրիստոսի, այժմ եւ յաւիտեանս. ամէն:

22 Ապրիլ 1984

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱՐԱՆ ՍԵՇԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ

ԱՆՔԻԼԻԱՍ - ԼԻԲԱՆԱՆ

Քիւ 100:84

Անթիլիաս, Ս. Զատիկ, 1984

Ամենապատիւ

Տ. Եղիշէ Արեւայս. Տէրտէրեան

Պատրիարք Հայոց Ս. Երուսաղէմի

Երուսաղէմ

Սիրեցեալ Եղբայր Ի Քրիստոս,

Մօտ օրէն, ողջ քրիստոնեայ աշխարհը ցնծութեան ապրումներով պիտի դիմաւորէ մեր Տիրոջ Յիսուսի Քրիստոսի Յարութեան տօնը: Քրիստոնէական եկեղեցին իր հիմնադրութեան առաջին օրերէն Ս. Յարութիւնը ըմբռնած եւ ապրած է որպէս իր կեանքի սիրտը: Քրիստոսի Յարութիւնը ոչ միայն եղաւ պսակումը իր ճնշմանական կեանքին, այլ նաեւ եւ միանգամայն իր փարոս-թիւնը իմաստաւորող, իր կրօնին նմաւորութեան կնիքը հանդիսացող դէպքը: Ահա թէ ինչու Պօղոս Առաքեալ համարձակ եւ աներկբայ կը յայտարարէ. «Եթէ Քրիստոս չիցէ յարուցեալ, ընդունայն է փարոսթիւնն մեր, ընդունայն են եւ հաւասք ձեր» (Ա. Կորն., ԺԵ. 14):

Մեր ազգի ողջ պատմութիւնը վկայ է այն նմաւորութեան, որ Յարութիւնը հայ ժողովուրդի կեանքին մէջ գրաւեց առանցքային, կեդրոնական դիրք մը: Մեր ժողովուրդին համար մահուան վրայ Քրիստոսի, տարած յաղթանակը յոյսի եւ արիւթեան, անմահութեան եւ յաւերժութեան ձգտումի ներշնչող ոյժ դարձաւ:

Այս օրերուն, մեր բոլորի ջանքերը ներդաւեցնակելով՝ յարուցեալ ժողովուրդի յարութենապաշտօն ոգին պէտք է կենդանի պահենք մեր ազգի կեանքին մէջ ի Մայր Հայաստան եւ ի սփիւռս աշխարհի:

Ահա այդ սիրոյ եւ միութեան ոգիին մէջ կ'ողջունենք Ձեր Սիրեցեալ Եղբայրութիւնը եւ ի խորոց սրտի կ'աղօթենք, որ Յարութեան մշտնորոգիչ, խորհրդագործ ոյժը ծաղկեցնէ Ձեր Եղբայրութեան, Երուսաղէմի Պատրիարքական Աթոռի եւ Ս. Յակոբեանց ուխտեալ Միաբանութեան գործունէութիւնները որպէս յառաջագնաց փայլ Հայութեան յարութենական նամբուն վրայ:

Մնամք եղբայրական սիրոյ ողջունիւ

Աղօթակից

Կ Ա Ր Ե Գ Ի Ն Բ.

Կաթողիկոս Մեծի Տանն Կիլիկիոյ

ՊԵՏԱԿԱՆ ՔԱՐՏՈՒՂԱՐՈՒԹԻՒՆ

Վատիկան, 18 Մայիս 1984

Ն. Ամեն. Տ. Եղիշէ Արքեպս. Տէրտէրեան

Պատրիարքարան Հայոց — Երուսաղէմ

Սրբազան Քահանայապետը մեծապէս հրճուեցաւ ընդունելով Քրիստոսի Ս. Յարութեան տօնին առիթով իրեն յղած Ձեր բարեմաղթութիւնները: Ան խնդրեց ինձմէ յայտնել Ձեզ շնորհակալութիւն եւ վստահեցնելու Ձեզ իր աղօթքներուն մասին, Ձեզի եւ Ձեր ժողովուրդին համար:

Նորին Սրբութիւնը կը բաժնէ Ձեր յոյսը թէ Ս. Զատիկի աւետիսը պիտի գտնէ իր արծազանգը մարդոց սրտերուն մէջ եւ այսպէսով պիտի փութացնէ իրենց բաղձանքը Աստուծոյ հետ բարւոյր յարաբերութեան, Եկեղեցիներու միջեւ սիրոյ եւ համագործակցութեան եւ ժողովուրդներու միջեւ խաղաղ գոյակցութեան:

Կ'օգտագործեմ այս առիթը արտայայտելու մեր յարգալիր բարեմաղթութիւնները Ձերդ Ամենապատուութեան, մինչ կը բաժնենք հոգեւոր ուրախութիւնը մեր Փրկչին եւ Տիրոջ հրաշափառ Յարութեան:

Եղբայրական սիրով ի Քրիստոս՝

ԿԱՐՏԻՆԱՆ, ՔԱՐՏԵՐՈՒ

Պետական Քարտուղար

LAMBETH PALACE, LONDON, SE1 7JU

EASTER 1984

His Beatitude Yeghishe Derderian,
Armenian Patriarch of Jerusalem,

Your Beatitude,

One of the symptoms of Christian disunity is our failure even to be able to celebrate the Gospel of Christ's resurrection at the same time. But while we await the day when we shall be able to do this every year, the occasional coincidence of the Eastern and Western Calendars give us a kind of foretaste of the joy of Christian unity. This, if it is anything, is a unity of proclamation in which the Churches of Christ with all their diversity throughout the world tell out in unison the good news of his saving death and liberating resurrection.

So this Easter, when Christians in East and West celebrate their Lord's new life together, we are spurred on in the ecumenical search for unity. However, our common celebration of Easter reminds us again of the purpose of the ecumenical task: to proclaim the death and resurrection of Jesus Christ to a dying world itself in search of new life.

At the Easter festival, therefore, I want to do more than simply exchange Easter greetings. It is also my hope that our Churches will begin to take our Lord's Paschal prayer for the unity of his disciples more seriously because it is intimately linked to the proclamation of the Easter Gospel. It is a prayer for unity 'that the world may believe'. If we do this then we may also begin to receive more fully the Risen Lord's gift of unity and hear him as he says to us 'Peace be unto you'.

May this Easter gift of peace be ours as we re-dedicate ourselves and our Churches to Christ's Unity through His Cross and Resurrection.

Your Beatitude's Beloved Brother in Christ,

DR. ROBERT RUNCIE

Archbishop of Canterbury

Հ Ե Ռ Ա Գ Ի Ր Ն Ե Ր

1 Ս. Զատիկի հրաշափառ տօնին առիթով, Ամեն. Ս. Պատրիարք Հօր կողմէ եկեղեցւոյ Սրբազան Պատեօրուն յղուած են հետեւեալ շնորհաւորական հեռագրերները:

Երուսաղէմ, 22 Ապրիլ 1984

Նորին Ս. Օծութիւն Տ. Տ. Վազգէն Ա.

Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց

Ս. էջմիածին

Ս. Զատիկի հրաշափառ տօնին բարեբաւօրիկ առիթով, խոնարհաբար կը ներկայացնենք Ձերդ Սուրբ Օծութեան մեր և Սրբոց Յակօբեանց Միաբանութեան պրտագին շնորհաւորութիւնները, խնդրելով Բարձրեալն Աստուծով որ շնորհէ Ձեզ յաջողութիւններով լի երկար և առողջ կեանք, և Մայր Աթոռ Ս. էջմիածնին՝ անսասանութիւն և բարգաւաճում:

ԵՂԻՇԷ ԱՐԲԵՊՍ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ

Պատրիարք Հայ Երուսաղէմի

Երուսաղէմ, 22 Ապրիլ 1984

Նորին Սրբութիւն

Յովնանէս - Պօղոս Բ. Պապ

Վատիկան

Ս. Զատիկի հրաշափառ տօնին բարեբաւօրիկ առիթով, յարգանք կը ներկայացնենք Ձերդ Սրբութեան մեր սրտագին շնորհաւորութիւնները, մաղթելով Ձեզ շարունակական առողջութիւն և Ձեր մեծ եկեղեցիին՝ բարգաւաճում, Թող Ամենակարողն Աստուած յաջողութեամբ պսակէ Ձեր բարի վանքերն ու ծաղիւրները:

ԵՂԻՇԷ ԱՐԲԵՊՍ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ

Պատրիարք Հայ Երուսաղէմի

Երուսաղէմ, 22 Ապրիլ 1984

Ն. Ամենապատուութիւն Պիմէն

Պատրիարք Համայն Ռուսիոյ

Մոսկուա

Ս. Զատիկի հրաշափառ տօնին առիթով, կը ներկայացնենք Ձեզ մեր եղբայրական և ջերմ շնորհաւորութիւնները, սրտագին մաղթանքներով Ձերդ Սրբութեան առաջնութեան և բարգաւաճ գործունէութեան համար:

ԵՂԻՇԷ ԱՐԲԵՊՍ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ

Պատրիարք Հայ Երուսաղէմի

ՓՈԽԱՆ ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆԻ

ՊԱՏԳԱՄ՝ ԵՒ ՈՉ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

Քրիստոսի՝ մեր Փրկչին՝ յարութիւնը, իբրեւ իրողութիւն՝ զոր դարաւոր և բազմակերպ ոգորումներ չեն կրցած հերթել, պատահութեան վերաբերող հարց մըն է անշուշտ. և իբր այդ, կը պատկանի այն ժամանակին՝ ուր տեղի ունեցաւ անիկա: Բայց իբրեւ հոգեկան խորհուրդի զործ կամ եղելութիւն, իր նշանակութեամբը, իր ներգործութեամբը և անսպառ հետեւութիւններովը, այլ ևս յաւերժաբար կը պատկանի բոլոր ժամանակներուն և բոլոր սերունդներուն, որոնք մարդկային կեանքի շղթան կ'օղակաւորեն դարերուն անձայր շարունակութեանը մէջէն: Այս պատճառաւ, արժէքը՝ զոր կը ներկայացնէ ան ըստ ինքեան և մեզ համար, այլ ևս բարոյական է յաւելա քան պատմական. ու դասը՝ զոր իր տօնը կ'աւանդէ աշխարհի, տարեգրական յիշատակութիւն մը ըլլալէ աւելի՝ բարոյական պատգամ մըն է մանաւանդ, մարդկային հոգիին տրուած: Ընչդ ատոր համար, պատշաճ է թերեւ այդ անկիւնէն մանաւանդ, այսինքն՝ բարոյական լոյսին տակ աւելի դիտել զայն:

Գաղափարը, զոր կը պանծացնէ անիկա, յարութեան խորհուրդը, անտարակոյս անմահութեան միտքն է գերազանցօրէն: Յարուցեալ Փրկիչը հրաշալի ապացոյցն է մեծ ճշմարտութեան մը, որ քրիստոնէական հաւատքին միջոցաւ հաղորդուեցաւ մարդկութեան: Այդ ճշմարտութիւնը այն գաղափարն է նախ, թէ բուն կեանքը՝ որուն կը ձգտի մարդս իր ամբողջ գոյութեամբը, ոչ թէ մարմինին կեանքն է, այլ հոգիինը, մարմինը՝ անդրուժար մը, միջոց մըն է սոսկ, որուն դերը աւարտելէն յետքը՝ վերջացումովն իր գոյութեան, հոգին կը շարունակէ իր կեանքը, աւելի լուսաւոր և գիտակից էութեամբ. և յետոյ՝ հատուցումին սկզբունքը, այսինքն այն մտածումը թէ այս աշխարհի վրայ անկատար մնացած արդարութիւնը ուրիշ և աւելի քարծր կեանքի մը մէջ անհրաժեշտօրէն պիտի գտնէ իր լրումը. արդարութիւնը բարոյական վիճակ լինելով առաւելապէս՝ բարոյական կամ հոգեկան ոլորտի մէջ է աւելի որ կրնայ գտնել անթերի զոհացում:

Այս տեսութիւնը, իբր վարդապետութիւն, հաւատոյ մաս կազմած այլ ևս մեր կրօնական համոզումներու դրութեան մէջ, մին է ամենէն ներշնչող և կազդուրիչ ուժերէն, որոնք վեր կը բռնեն մեր կեանքը՝ երկրաւոր իրադարձութեանց ընթացքին զինքը զգետնող ազդեցութիւններէն:

Առանց անմահութեան հաւատքին, միտքը պիտի մնար սուղուած մշտական թանձր խաւարի մը մէջ, սիրտը պիտի անշնչանար տեսական մեռելութեան մը Ժաննոյի տակ, իսկ բարոյականը պիտի վերածուէր փորձութեանց թոհու բոհի մը: Առանց անոր՝ մարդը յաւերժական գիշեր մը միայն պիտի ունենար իր զլիւն վերելք, մշտակեցած ծով մը՝ իր հոգիին խորը, և անյատակ անդունդ՝ իր քայլերուն առջև:

Եթէ, ստուգիւ, անմահութեան հաւատքը չլուսաւորէր մեր էութիւնը, անվերջ և աննկարագրելի շուարու մը պիտի մասնուէր մեր մտածողութիւնը։ Մարդկային բնութեան մէջ ամէն ինչ կը ցուցնէ թէ անհուն առարկայի մըն է որ կը ցանկանք ու կը ձգտինք մենք հոգիին։ Բացարձակ և անխառն ճշմարիտի մը, զեղեցիկի մը և բարիի մը տենչը անխաբ իրողութիւն մըն է ներքին մարդուն համար, որ կը զգայ թէ պիտի չկարենայ կատարելապէս երջանիկ լինել առանց անոր զոհացումը ստանալու։ Միեւնոյն ժամանակ ոչինչ սակայն աւելի պայծառ է քան սոստրամախոհութիւնը թէ՛ եթէ սահմանաւոր բարի մը միայն լինէր մեր ձգտումին վախճանը, զմեզ անոր մղող հրաշքը հետզհետէ պիտի չիլանէր մեր մէջ՝ որքան աւելի մերձենայինք մեր ըզձկնէտին։ Մինչդեռ բոլորովին հակառակն է որ տեղի կ'ունենայ։ Մտքի, սրտի և հոգւոյ առաւելութիւններով օժտուած մարդիկ որքան աւելի խորանան ճշմարիտին ծանօթութեան, զեղեցիկին սիրոյն և բարիին կիրառութեանը մէջ, այնքան աւելի կը հրահրուին իրենց մէջ անոնց իղձն ու ծարաւը։ Ինչ որ ապացոյց մըն է ինքնին թէ մեր հոգեկան բարձրագոյն կարողութիւնները ունին անսահման տարողութիւն մը՝ որ անհուն բարիով մը միայն պիտի կարենար լեցուիլ։ Բայց ի՞նչ է որ կու տան մեզի այնքան սեղմ այս բնութիւնը, այնքան նեղ այս աշխարհը, այս կարճ կեանքը և այնքան անկատար այս իրականութիւնը՝ զովանելու համար անձկակարօտ հոգիին այրուցքը։ Ճիշդեմք ճանչնալ, սիրել, ունենալ, վայելել, ապրել՝ ի մի բան՝ և ապրիլ կարելի եղածին չափ աւելի կեանք մը, և անա ամէն տեղ կը հանդիպինք մթութեան, պատրանքի, բաժանումի, տառապանքի և մահուան միայն։ Ինչպէս բացատրել զգացուած անառիկ կարիքներու և հանդիպուած փանաքի միջոցներու այս անելի անհամեմատականութիւնը։ Կենդանին իր բնագոյն ունի, որ շնչատակի և մեքենականօրէն կը տանի զինքն իր կէտադրած նպատակին։ Թիթեռնիկը իր թրթուրին և թռչնիկը ձուին մէջ թևեր ունին, զորս օր մը կը պարզեն լոյս օդին մէջ՝ հասնելու համար իրենց վախճանին։ Մարդը միայն, բանաւոր մարդը, որ զիտակցութիւնն ունի անհունին, պիտի մնայ անհաղորդ իր իղձերուն լրումին, մնալով այսպէս ամենէն եղկելին ու փանաքին արարածներու կարգին մէջ, որուն՝ ընդհակառակն՝ կը ճանչցուէր ինքը զուրան ու պատկը։ Եթէ, ինչպէս կ'ըսէ արդի իմաստասիրութեան ամենէն մեծ դէմքերէն մին, թէ՛ այսպէս պիտի վերլուծամ և չիք դառնամ իտէալի ճամբուն սկիզբը նոյնիսկ, ինչո՞ւ համար Աստուած յայտնուեցաւ իմ բանականութեան։ Ինչո՞ւ համար անյեղն ու յաւիտենականը մշտական առարկան ըրաւ մտածողմիտ։ Ինչո՞ւ ինծի տուաւ Ան սնէութիւնէն սարսափելու այս վիճակը, լինելու, ապրելու, տեսելու այս կարիքը, որ խորքն է ինքնին բնութեանս, սկիզբը բոլոր կարողութիւններուն և ձգտումներուն։ Ինչո՞ւ մասնաւորապէս ինծի տուած է սիրտ մը, զոր չի կրնար յագեցնել ոչ մէկ մարդկային սէր։ Այս կարողութիւնը, որ կարգի և կանոնի կ'ենթարկէ աշխարհը, այս միտքը՝ որ կը զլէ ու կ'անցնի զայն, այս սիրտը՝ որ կ'արհամարհէ զայն, ինծի տրուած են միթէ իմ յուսահատութիւնս նիւթելու համար։

Ոչ բերեց. ոչ խղճմտանքը, որուն խորը, իբրև վարագուրուած սրբաբանի մը վրայ, զերբնական իմաստութեան մը լոյսը կը նշուէ, ո՛չ ողջմտու-

թիւնը, որ ցոլքն է աստուածային իմացականութեան՝ մարդկային խորհուրդին մէջ, չեն կրնար ընդունիլ որ զքանի մը կաթիլի համար անդունդ մը պեղուած լինի։ Եթէ ցնորք ուն է անմահութեան խորհուրդը մեր ուղեւորին մէջ, եթէ իրականութեան է մը չէ որ մեզի կու գայ անոր տեսիլը, այն աստե՛ն կեանքը պիտի լինէր խաբկանքէ խաբկանք խօլ վազք մը, անխմաստ և ապարդիւն։ Ու իտէալը՝ սին երազ մը, ինքն ըստ ինքեան համակ հակասութիւն։

Այս վիճակին մէջ ինչալէ՛ է ահաւանիկ որ Աւետարանը կ'արգիլէ զմեզ, հոգեկան և գերազանցապէս ստոյգ կեանքի մը, բուն կեանքին, իրականութիւնը բանալով և լուսաւորելով մեր հաւատքին առջև։ Ու մեր Փրկչին յարութեան հրաշքը այդ ճշմարտութիւնն է որ կը մտցնէ և կը բազմացնէ մեր ըմբռնումին մէջ, թոյլ չտալով որ կեանքը միայ մեզի համար անբացատրելի առեղծուած մը, ու անհանդուրժելի բռն մը մեր սրտին վրայ, ու չնեղելով որ ամէն ինչ որ մեր բնութեան մեծութիւնը և ազնուականութիւնը պիտի շինէին՝ դառնան ծաղրելի անհեթեթութիւններ։

Եւ յետոյ, առանց անմահութեան՝ ո՛ւր և ինչո՞ պիտի յանգէր արդաւորութեան հարցը, որուն զգացումը մարդկութիւնը յաւիտեանապէս սրտատանջող տիեզերական մտահոգութիւնն է։ Եթէ կայ Աստուած մը, եթէ կայ բարոյական օրէնք մը, պէտք է լինի նաև հատուցումին իրականութիւնը։ պէտք է որ ո՛ճիւրը անհրաժեշտօրէն ընդունի իր պատիժը և առաքինութիւնը իր պսակը։ Այս տեսակէտով ինչ է սակայն տեսարանը, զոր ամէն օր կը պարզէ մեր աչքին առջև երկրաւոր այս կեանքը, ուր չկայ երբեք կատարեալ հարուցում՝ ո՛չ զրինական, ո՛չ ընկերային, ո՛չ բնական և ո՛չ նոյնիսկ խղճի անսակէտով, քանի որ օրէնքները աւելի պատժական են հոն քան թէ հատուցողական։ Քանի որ հանրային կարծիքը այնքան անվստահելի է հոն, որ աւելի պէտք կայ մաքառելու անոր դէմ քան թէ իր խորհուրդին դիմելու։ Քանի որ բնական ընթացքով մը, այսինքն Ֆիզիքական, բնախօսական, տնտեսական և այլ օրէնքներով յառաջ եկած հետեանքները՝ իբրև վիճարկութիւն մեր լուս կամ յոռի դործեւրուն՝ ոչ հանրական են և ոչ իսկ համեմատական։ Քանի որ, վերջապէս, ամենէն դիւցազնական և ամենէն յանցապարտ գործերն իսկ յաճախ կը խուսափին հոն խղճի հատուցումէն, պէտք է լինի այս կեանքէն անդրազոյն և գերիվերոյ ուրիշ կեանք մը՝ ուր մեր բնականութեան և սրտի ու բարոյական զգացման պահանջները ձուլան իրենց լիութիւնը գոհացումը, ու առաքինութեան և երջանկութեան մէջ և վերահաստատուի ներդաշնակութիւնը, որ այնքան խախտած և խանգարուած է աշխարհի վրայ։

Եթէ արդարև զոյ է անհունապէս բարի, արդար և հզօր Աստուած մը, եթէ առարկայական արժէք մը ունի մեր բնականութեան օրէնքները, եթէ արդարութիւնը և բնականութիւնը նախապաշարուածներ չեն, պէտք է որ առաքինութիւնը վարձատրուի և մոլութիւնը պատժուի։ Այդ բանը՝ որ չի կատարուիր այս աշխարհի մէջ, պէտք է լինի ուրիշ կեանքի մը մէջ։ Ու այդ կեանքն է որ մեզի մատնանիլ կ'ընէ անմահութեան հաւատքը, զոր կը հաստատէ Քրիստոսի յարութեան սքանչելիքը։

ԿՐՈՆԱԿԱՆ

«ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ ՁԵՁԻ»

Ողջոյնի այս բանաձևը Յարուցեալ Փրկչէն սորվեցան նախկին քրիստոնէականներն ու հաւատացեալները: Հաւատացէ՛ք որ լաւազոյն ժողթանքն է այն ռեէանձի հոմար ամէն ժամանակ: Խաղաղութիւնը գերազոյն բարիքն ու կարիքն է եղած և է՝ բոլոր դարերուն և բոլոր ժողովուրդներուն հոմար:

Յարութեան երեկոյին, մեր Տիրոջ Սիրոյն վերնատան մէջ իր աշակերտներուն ուղղած ողջոյնի մտ բանաձևը արդէն աւետած էր արագիւտութեան հրեշտակներու բերնով, Բեթղէհէմի մէջ, Ս. Կնիքեան սրբազնասուրբ դիշերին: Հնազաղութեան իշխանն կոչուած է նոյն ինքն Քրիստոս:

Մօտ երկու հազար տարի է անցած Քրիստոսի օրէն: Սակայն «Լ» է խաղաղութիւնը երկրի վրայ: Ազգերն ու ժողովուրդները երբեք չեն իրարու հետ հաւաքութեամբ ապրած, ժարգավայել և առատածանոց յարաբերութիւն ստեղծած են: Երա՛ւ է արդեօք, պարտաւոր յոյս մը, խաղաղութիւնը ու պատրաստութիւնը խաղաղութեան յղացքը, կը մղուինք մերթ մտածելու:

Շատ անգամ, ոչ-քրիստոնէայ ազգերն ու ժողովուրդները հեղեղեցով ու իրաւունքով հարց կու տան. «Ո՞ւր է հնազաղութեան իշխանին բերած խաղաղութիւնը: Ու մենք, ապշած ու անճրք-

կած, կը դժուարանա՞նք պատասխան մը նարելու:

Այսօրուան աշխարհը կը տառապի խաղաղութեան կարօտէն: Բայց խաղաղութիւնը բռնի ոյժով ու արիւնահեղութեամբ չի հաստատուիր: Ձէ կարելի պատերազմ մղել խաղաղութեան սիրոյն: Հո՞ս է անաոր կը կայանայ մեծագոյն սխալը քաղաքագէտներուն, որոնք ապահովութիւնն ու խաղաղութիւնը կը վստահին միայն քաղաքամբ քանակներու ու կործանող փիւռ զինքերու: Այդ բոլորը կը ստեղծեն վախի, կանկածի ու անվստահութեան մթնոլորտ մը, ուր խաղաղութիւնը չի կրնար արմատանալ ու աճել:

Խաղաղութիւնը ներքին, հոգեկան վիճակ մըն է: Եթէ մարդ հաշտ չէ ինքզինքին, իր խղճին հետ, արտաքին ազդակներ չեն կրնար հանգաբարութիւն բերել իր սրտին: Ընդհակառակը, երբ մէկուն միայնքն ու սիրտը պարուրուած են երկնատուր այդ խաղաղութեամբ, արտաքին աննպաստ պայմաններ ու պարագաներ, մարդը նախածնն ու քաճակաբեր անկարող կ'ըլլան վրդովելու զայն: Բազմաթիւ են հաւատացեալներու փորձառութիւնները այս մասին:

Ղուկասու Աւետարանին մէջ (ԺԲ, 49-53), Յիսուս կ'ըսէ. «Ես կրակ ձգելու եկայ երկրի վրայ...: Կը կործնէ՞ք թէ ես երկրի վրայ խաղաղութիւն տալու եկայ: Ձեզի կ'ըսեմ՝ ո՛չ»:

Խաղաղութիւնը Աստուծոյ ասորոգելիներէն մին է: Աստուած խաղաղութեան Աստուած է: Ուր որ Աստուած կը բնակի՝ այնտեղ խաղաղութիւն կը տիբէ: Քրիստոս խաչի շուքին ներքե Իսկ լեցուած

Այդ սքանչելիքը, զերբնակաւ պարագաներու մէջ տեղի ունեցած, իրողութիւն մըն է սակայն, որ իր տեղը ունի մարդկային պատմութեան մէջ: Ու պարպուած գերեզմանը, որ շրջանակն է պատմականացած այդ իրողութեան պատկերին, յաւիտենական այն բնմն է՝ որուն վրայէն պիտի արձագանգէ միշտ այն պատգամը, զոր Խնքն Իսկ հնչեցուց իր բարեկամին պարպուած գերեզմանին առջև. «Ես Իսկ եմ յարութիւն և կեանք. որ հաւատայ յիս, թէպէտև մեռանի՛ կեցցէ. և ամենայն օր կենդանի է և հաւատայ յիս՝ մի՛ մեռցի»:

բարկուած Խառն պէտք չէ կրկնել կամ
երեքնել զայն, ինչպէս որ կ'երեքնուէի
հեղումը կամ ընկզմումը, վասնզի թէեւ
մերձաւոր նիւթին մէջ կատարուած երեք
շարժումները չեն բազմապատկեր գործը,
բայց երբեմն ալ կրկնուէի կամ երեքնուէի,
է մկրթի ծառայի կամ եւ մկրթել խօսքերը
գարծնուի և դարձեալ կրկնուին, այն
առեւն մկրտութիւնը բազմապատկուած
կ'ըլլայ, ինչ որ երբեք օրինաւոր չէ:
Որովհետեւ նախ անկրկնելի է Մկրտու-
թեան Խորհուրդը, և երկրորդ՝ եթէ կրկնել
իսկ հարկ ըլլար, ոչ թէ նայն վայրկեա-
նին պէտք էր ընել կրկնումը, որ կա-
տարուածին մասին թերահաւատ կարծիք
պիտի ցուցնէր, այլ այն առեւն միայն,
երբ ըստ ընտելութեան ինքնին զազդէր ա-
ռաջիկան ոյժը և հարկ ըլլար նոր ի նորոյ
կատարել զայն երկրորդ անգամ:

363. ՈՐՎ Է ՄԿՐՏՈՒԹԵԱՆ ՊԵՏՏՈՆԵԱՆ.
— Ժամանակն է հիմակ խօսիլ մկրտու-
թեան պաշտօնեային մասին: Բայց պէտք
է զանազանել մատակարարութեան հան-
դիսաւոր, հանրային և մասնաւոր անհա-
կները: Հանդիսաւորը երբեմն կը կատար-
ուի կեկեղեցւոյ մէջ, սահմանուած մեծ և
առնական օր մը, երբ բոլոր պատրաստ
երեխաները միանգամայն կ'ընդունուէին
մկրտութեան: Արեւելեայ մէջ հանդիսա-
կան մկրտութեան Պիսաւոր օրերն էին
Զատիկի Ճրագալոյցը, Յայնուութեան առ-
նը, Մկրտչին տօնը, և դեռ ուրիշ տօ-
ներ ևս, եթէ հարկը պահանջէր: Իսկ Ա-
րեւմտեայ մէջ Նաւակատիքը (կամ ինչ-
պէս իրենք կ'ըսեն՝ Հակմուսքը) Զատիկին
և Պենտեկոստէին: Անոնց համար հանդի-
սական մկրտութեան իրաւունքը եպիսկո-
պոսինն էր, միայն ան կրնար երեխա-
ները քրիստոնէութեան ընդունիլ, որով-
հետեւ առիակ կը նկատուէր սեծադոյնը
իրենց հովուական պաշտօնին գործերուն
մէջ: Բայց հանդիսաւոր մկրտութիւնները
սակաւ առ սակաւ զազդեցան և ըստ այնմ
եպիսկոպոսներն ալ զազդեցան մկրտել,
մինչև իսկ, ինչպէս կ'ըսէ Մարտիրոս
Պալլիստի (+ 1739) Բենեդիկտեան վար-
դապետը, անոնք որ երբեմն միայն իրենք
կու տային մկրտութիւնը, եպիսկոպոս-

ները, այժմ պաշտօնեաներուն մէջ միայն
իրենք են որ չեն տար մկրտութիւնը:
Նոյնը կարելի է ըսել նաեւ մեզի համար,
որովհետեւ եպիսկոպոսները դռն ուրեք
միայն պաշտած են Մկրտութեան Խոր-
հուրդը, կամ իրենց ստորադասեալնե-
րուն թողելու համար որ կատարեն զայն,
կամ որովհետեւ առօրեայ կը լինէին մկր-
տութիւնները: Սակայն Պողոս ալ, յիշա-
տակելով իր ցանցաւ կերպով առած
մկրտութիւնները, կ'աւելցնէր. «Ոչ ա-
ռաքեաց զիս Գրիստոս մկրտել. այլ աւե-
տարանիւ» (Ա. Կորնթ., Ա. 27), ի բաց
գնելով իր անձէն Խորհուրդին պաշտօնը:
Այսպէս ալ կարծեալ այժմեան եպիսկոպոս-
ները, որոնք այլեւս եկեղեցականութեան
վանական կեանքէն կ'առնուին և ոչ թէ
ծխաւոր երէցներու խումբէն, կ'աւելն
զգուշանալ մկրտութեան և խորհրդական
ուրիշ պաշտամունքներէ, որոնց մասաւ
կարարութիւնը կը ըլլի ռզդակի ծխա-
տիական հոգերէ և ոչ թէ Աստուծոյ
խօսքին քարոզութիւնէն, որ երբեմն միայն
վանական եկեղեցականութեան գործ էր:

364. ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ՄԿՐՏՈՒԹԵԱՆ
ՊԵՏՏՈՆԵԱՆ՝ ՔԱՀԱՆԱՆ. — Իսկ մկրտու-
թեան հրապարակային տընտութիւնը Խոր-
հուրդին օրինական մատակարարութիւնն
է, հանդիսական պարագաներէ արտաքոյ,
քանի անգամ որ առիթը ըլլայ մէկը Ս.
Աւագան ընդունելուն: Եկեղեցւոյ մէջ շատ
կանուխ սկսու հանդիսական և սահման-
եալ տօներէն դուրս մկրտութիւն տալու
սովորութիւնը, երբ անցեալ երեխայու-
թիւնը կարճելու և Խորհուրդները վա-
յելելու փափաքը: Այս պարագան այլեւս
համարուեցաւ սովորական առիթ, աւ ա-
նոնք որ սովորաբար պաշտօնեաներ են
Խորհուրդներու և լրացեալ չափով աստ-
ցած են եկեղեցական պաշտօնեանութեան
տասնեանները, անոնք նոյնիսկ եղուն
պաշտօնեայ մկրտութեան: Արդ, ամէն
ժամանակի մէջ, իբր այդպիսիք համար-
ուած են քահանաները, և ինչ որ քահա-
նայից համար կ'ըսուի, կը հասկցուի ի
հարկէ անոնց համար ևս, որոնք աստի-
ճանով գերադոյն են: Քահանաներու յի-
շատակութիւնը կը հասկցուի իբրեւ յետին

աստիճան, ուստի և տւելի խոնարհ աստիճան ունեցողները չեն կրնար պաշտել Խորհուրդները:

Ս. Հայրերու և նախնի կանոններու բոլոր յիշատակութիւնները մկրտութեան գործին առթիւ, կը յիշեն միշտ երէցները կամ քահանաները, եպիսկոպոսներուն հետ, կամ միայն քահանաները, որով լոնկայան կը հասցուին նաեւ եպիսկոպոսները: Աւելորդ կը համարինք այս առիթն իբր վկայութիւն յառաջ բերել Պօղոսի ըսելը թէ «ոչ առաքեաց զիս Քրիստոս մկրտել» իշխանութիւն չունենալը չէ որ կը յայտնէ, զի այլու բացայայտ կեցւով կ'ըսէ թէ ինքը մկրտած է Պայրիսը, իրիպոսը, և Ստեփանէի ընտանիքը (Ա. Կորնթ., Ա. 14-15) ի կորնթոս և ի հորկէ իւրաքանչիւր քաղաքի մէջ գլխաւորներէն ոմանք անձամբ մկրտած կ'ըլլայ. որով հաստատուած կ'ըլլայ իր մկրտելու իրաւասութիւնը, միայն թէ ինքը կ'երեւի թէ իրեն համար միշտ նախադասած է քարոզութիւնը քան թէ մկրտութեան մասկարարութիւնը:

365. ՍԱՐԿԱԿԱՆԳԸ ԶԻ ԿՐԻՍՏ ՄԿՐՏԵԼ. — Խնդիր է թէ սարկաւազները կրնա՞ն մկրտել: Այս խնդրոյն պատճառն այն է, որ առաքելոց պատմութեան մէջ կը տեսնենք թէ Փիլիպպոս, որ եօթը սարկաւազներէն մին էր, համարձակ կը մկրտէ Սամարացիները, Սիմոնը և Եթովպացիներքինին (Գործք, Ը. 12-13 և 38) իբրեւ իր աստիճանի զօրութիւնը գործելով, և ոչ թէ սակայեւ հորկէ մը մղուած: Ասոր վրայ աւելցուր տակաւին կանոնը Իլլի-

քերտեան (305) ժողովին, որ հնազոյններէն մէկը կը համարուի, թէ և իր թուականի մասին շատ խնդիրներ յուզուած են, որ կը պատուիրէ թէ ճարկաւազաց պատշաճ է սպասուորել սեղանին, մկրտել և քարոզել, թէ և կը հրամայէ որ եպիսկոպոսը լրացնէ տարկաւազներէն տրուած մկրտութիւնը, ինչպէս որ Պետրոս և Յովհաննէս Երուսաղէմէն գալով Ս. Հոգի կու տային Փիլիպպոսի մկրտածներուն: Այդ լուացումը և Հոգւոյն տըւչութիւնը տակայն կը վերաբերին Դորոժի Խորհուրդին, որ առանձինն Խորհուրդ մըն է, Մկրտութեան Խորհուրդէն իսկապէս անջատ, որով անհնար կը լինի տարկաւազներուն իրաւունք առնել մկրտելու: Բայց եթէ քննենք սարկաւազութեան բնութիւնը, առաքելոց ձեռքով այդ աստիճանին հաստատութեան առաջին վայրկեանին իսկ (Գործք, Զ. 6), ինչպէս նաեւ բոլոր Եկեղեցիներուն հաստատուն սովորութեանը մէջ, սարկաւազութիւնը իր անունին համար նոյնիսկ զէ լոկ սպասաւորութիւն և օգնականութիւն Եկեղեցւոյ պաշտօնեաներուն, որոնք քահանաներն են և տարկաւազները ոչ մէկ ամբողջական իրաւունք կը վայելին Եկեղեցւոյ մէջ, զօրութեամբ իրենց աստիճանին, իսկ Փիլիպպոսի ընծայուած առիթը պայմաններդ անհրաժեշտութիւնն յառաջ եկած ըսն մըն է, որովհետեւ Երուսաղէմէ տրտաքսուելէ ետքը յանկարծ ինքզինքը կը գտնէ Սամարիոյ մէջ, քարոզութեամբ յաջողութիւն կը գտնէր հոն, ու գործը հաստատուելու համար մկրտութեան պէտք կ'ըլլար հոն:

(Շարունակելի՝ 37)

ՄԱՂԱԲԻԱ ԱՐԳԵՂՍ. ՕՐՄԱՆԵԱՆ

Անցնող Մարտ ամսու 14ին, Երևանի մէջ մահացած է հայրենական ժամանակակից մեր բանաստեղծութեան ամենէն երախտաւոր և տիրուած դէմքը՝ Յովհաննէս Շիրազի:

Հանգստեցալը ծնած է 1914ին՝ Լինինական, և իր հրաշալի ասանկով մը քերթողական գիւտներով փառապանծ վաստակ մը կտակած հայ քնարերգուքեան:

Շիրազ երգած է, անդուգական արտահասով մը, մօր սէրը, հայրենի բնութիւնը, վերելքը, անցեալն ու ապագան, բայց մա՛նուաւոր Մասիսը, որ այլևս անբաժան գարձում է իր գոնունէն: Սխալ պիտի չըլլար զինք արակել Վաստերգալի՝ բանաստեղծ:

Սառեւ՝ զոյգ մը քերթուածներ, հարուստ իր ժառանգութենէն, ԿՄՐ.

ԱՐՁԱՆ ԱՐՈՎԵԱՆԻՆ

Ամէն անգամ, երբ նայում եմ մեր աշխարհին,
երբ նայում եմ մեր աշխարհին, Մասիս սարին,
Քեզ եմ յիշում, քո կարօտն եմ ես հեկեկում,
Քո կորուստն է սիրտս սգում:

Ամէն անգամ, երբ հայեացքս Մասիս սարին՝
Քեզ որոնում ու չի գտնում սուրբ կատարին,
Թուում է, թէ այն վարդագոյն ամպն ես, որ դեռ
Բարձրանում է լանջերն ի վեր:

Ամէն անգամ, երբ այն պայծառ ամպն է կորչում,
Երբ Ուրազն է նայում լեռանն ու հառաչում,
Ինծ թուում է, թէ սուրբ լեռան անդունդն ու ձոր,
Քո մեծ սրտի խոցերն են խոր:

Ու կարօտով ամէն անգամ, բայց ցնծագին
երբ նայում եմ մեր աշխարհին, Մասիս սարին,
Թուում է, թէ Մասիս լեռն է քեզ աշխարհում
Իբրեւ արծան վեր բարձրանում:

Ու ամէն գարուն՝ մօր գերեզմանին
Երկու կապուտակ ծաղիկ են րացում,
— Նրանք աչքերն են մօր կարօտագին,
Որ միշտ իր որդու ճամբան են պահում:

Մայր իմ, մի ծիլ տուր քո բարի սրտից՝
Աշխարհի դառը ծառը պատուաստեմ,
Թող մեռնի՝ չարը, որ բարի՛ն ծաղկի,
Մօ՛ր պէս քաղցրանայ մարդը մարդու դէմ:

ՉԱՅԼՏ ՀԱՐՈՒՏԻ ՈՒՂԵՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

LXIV

Անոնց երկիրը, շրջուն մի նաւակ,
Կը տանէր զիրենք Յաւիտեանութեան:
Կը դիտէին Մովսէս սակայն ժամանակ
Չունէին նշելու կերպն նաւին շարժման.
Բնօրէնքն անոնց մէջ կասած էր միայն
Ահն կ'իշխէ՝ լեռն երբ բռնուի գողով,
Բնաբանդ թռչուններ սոսկմամբ ապաստան
Փնտռեն ամպին մէջ, նախիրը վախով
Ուժի դաշտին մէջ, ու մարդոց լեզուն բռնուի երկիւղով:

LXV

Թրապիւն է՝ շատ ազուր իր տեսով.
Լինն իր արծաթէ սաւան, իր դաշտերն
Հերձուած են միայն ազնիւ արօրով.
Հոն շարդուածներուն մէջ խրած արմատներն՝
Բարձրացած են խիս հընօրեայ ծառերն.
Առուակ մը փոքր եւ սակաւաչուր
Այդ արմանդեւէն է անունն առեւ,
Ու արնաղբիւրն այդ կ'ըսէ ձեզ թէ ուր
Մեռեալն ըրին երկիրն խոնաւ եւ չըկամ ջուրն կարմաքոյր:

LXVI

Բայց դուն, Քիսումնէ, ալիքդ է՛ն պայծառ
'Է ահանակիտն է որ եղաւ երբեք՝
Ջրաճուրի մը ժամադրութեան վայր,
Ուր լողցաւ, դիտեց ան մարմինն իր մերկ ...
Դուն պարարած ես մարդիւր ու եզերք՝
Ուր կաթնաներմակ ցօլը կ'արածէր.
Աստուած. ջրերու, ջինջ պայծառաւետ
Անուտ վսակն այդ՝ արեամբ պղծուած չէր,
Լոգարանն էր Դեղնեկութեան դուստին կրտսեր:

LXVII

Երջանիկ ափիդ կայ տանար մը դեռ,
Թէեւ փոքրիկ՝ բայց ձեռով նուրբ է ան.
Կը կանգնի թիկնած հոն բըլուրն ի վեր,
Որպէս յուր փու. ներքեւէն սակայն

Կ'ալէ ջուրդ հանդարս. իր հետ դուրս կու գան
 Լուսկաւորներ՝ մարմնով լուսափայլ,
 Բնակիչէ՝ վայժող խորհն այդ բիւրեղանման.
 Մինչ ջրառուաւն վար կ'երթան թափառ՝
 Ուր կը պատմէ ցանցառ ալիքն հէքեաթ աննառ:

LXVIII

Անցորդ, չ'օրհնած դեռ Ոգին վայրին այս՝
 Զանգնիս: Դէմքդ տոյէ թէ սիւքին մեղմութիւն,
 Գիտցիր թ' իրն է ան: Թէ նրբած ըլլաս
 Իր տուրքն աւելի՝ մարգ մը պերն - խօսուն,
 Թէ բերէ սրբիդ մի գով թարմութիւն,
 Թէ յոգնած կեանքին մաքրէ փոքին չոր՝
 Բնութենէն առած իր Մկրտութիւնն —
 Ուրեմն աղօթքնիս նուիրենք անոր
 Որ կեցուց մեր ըզգացումը զգուանքին խոր:

LXIX

Զրբերու շառա՛չ — սեպ բարձունքն ի վար՝
 Վելիւնն կ'հերձէ վիհն ջրովն իր մաշող
 Լոյսի պէս արագ թափուող փրփրափայլ
 Զուրի զանգուածովն անդունդը սարսող.
 Զրային դըժոխք — սուլող, ծռնացող,
 Ցաւի քրտնոյթ ետով գալարուն,
 Ու հոգեվարքի ցաւով դարձ - դարձող
 Ֆլէկէթոն կ'ելլէ մէջէն ժայռերուն՝
 Պահող խորհն այդ, անգութ ան ու վախով սարսուռն:

LXX

Ցալքեղով երկինքն ի վեր եւ ուրէն՝
 Անկաս տարափով կ'ելեւէջեն անդ.
 Զը պարպուող ամպի մ' նըման տեղալէն՝
 Որպէս Ապրիլեան մրցատեսի տաւնդն
 Լըրիս զմութիւն ծոց մ' ընելով այդ հանդն,
 Խորունկ ծոց մը ուր բընութեան տարրերն՝
 Մէկ ժայռէն միւս ժայռ ուսումով զրարթ,
 Իրենց ոսկին տակ կը փրփրեն ժայռերն,
 Ու կը բանան հոն անաւոր ծակեր - ճեխեր:

LXXI

Ինչպէս լայնալիւր բիւն մը թաւալող՝
 Նորածին ծով մը ըստեղծող՝ ջուրի,

Լեռան արգանդէն՝ երկունքով պոկուող,
 Որ ծնունդ կու տայ մի նոր աշխարհի.
 Ոչ թ' այդ ջուրով նոր գետ կը վարարի ...
 Յաւերժութեան պէս՝ ահա կու գայ ան՝
 'Խորձ - դարձիկ մէջէն խոր հովիտների,
 Ալիքով նամբուն վրայ ամէն բան,
 Հըմայելով նայուածքն ահով — ջրվէժ անմահն:

LXXII

Անեղ է գեղն իր, ծայրամասը բայց
 Առտուան շուրիքն տակ, մէկ եզրէն միւս՝
 Ծիածան մ'է բազմած մէջ դժոխքի ալեաց,
 Մահուան անկողնի վերեւ՝ ինչպէս Յոյսն,
 Պահելով գոյնն երբ շուրջն ամէն բան խոյս
 Տըւած է, ջուրէն խանգարուած. սակայն
 Ան իր շող - շող գոյնն կը պահէ անխռով,
 Նմանելով — տանջող պատկերին մէջ այն —
 Անալլալ դէմքով սէրին՝ հսկող խեղճութեան:

LXXIII

Ծառոս Ափինքին մէջ եմ ես դարձեալ,
 Այդ Ալպեան զաւկին. երէ նախապէս
 Իր հըզօր ծնողին չըլլար նայուածքս յառ՝
 Ուր Մայրին կ'անի կատարն լեռան վէս,
 Հիւսին կը թընդայ — որ առանկ ես
 Պաշտօնի ան: Տեսած էի բայց ձիւկճու
 Զիւնին անն անկոխ. տեսած՝ նաեւ ես
 Մոնթ Պլանքի սառցաբաններն — մօտիկ - հեռու
 Կիսեռիին մէջ լսած ահաճայնն՝ Որոտ - բլուրներու,

LXXIV

Արուսեանիւն լեռներն հընամուն:
 Պառնասին վրայ տեսայ նախքն արծուներուն վէս՝
 Զերդ տեղին ոգին: Համբաւի սիրոյն
 Անհաս բարձրութիւն կ'չափէին կարծես:
 Իտային նայած եմ Տրովացու աչով ես:
 Կը պակսեցնէին յարգը այդ բըլրաց՝
 Ատլաս, Ռդիմայոս, Աթոս, Եսնա. եւս,
 Ամէնքն ալ բացի Սորաթէի բարձաճ
 Այժմ ոչ ձիւնածածկ՝ որ կը յանձնէ մեր յիշողութեանց՝

LXXV

Քնարհեղալին Հոռմին, ու կը նետուի վեր,
 Ալիքի մը հոսքն յորդումով, դաշտէն,
 Պայքելու մօտ քէն՝ բայց որ չէր պայքեր ...
 Թող մէկը որուն յուշն հակամէտ եմ՝
 Իսասական խանդ ու հեռեցման արդէն,
 Արթընցնէ բլուրներն՝ Լաւին արձագանգով.
 Ասեցի բայց ես — եւ տփում ալ կ'ասեմ
 Երգչին սիրոյն՝ բոթ ուսման վարժմունքով
 Բառ առ բառ վար մրդիւ, ինչպէս դեղ, զգուանքով

LXXVI

Բան մ'որ հիւանդ ուշա անդին դարձրնէր:
 Վարժած էր միտն քէպէտ ժամանակն,
 Որ իր սորվածները վերաճնէր,
 Նախապաշարումն սակայն հրնուցակ,
 Նախկին իմ անժուծ մրսածման ունյազ
 Թարմութիւնով մը, վաղուց էր մաշող
 Միտն, որ չէր առած իսկ անօր ճաշակ.
 Իսկ — այժմ ուզեմ իսկ եմ անկարող
 Բուժելու զայն, զ'ինչ որ կ'ասէր՝ է դեռ զայն ասող:

LXXVII

Արդ՝ Տէրը քեզ՝ հետ Հորէյս, զոր կ'ասեմ,
 Թէն յանցանքն քուկդ չէ այլ իմս է միայն.
 Անէծք է հասկնալ երգերդ՝ բայց չազդեմ,
 Ըմբռնել երգրդ՝ բայց չսիրել զայն,
 Բարոյագէտ չէ եղիւ քեզ նրման,
 Ոչ քերթող, որ քեզ պէս արուեստ յայտ բերէ.
 Ոչ երգիծագիր՝ խիղճն հարող այնքան՝
 Առանց բայց, որ սիրքս վիրաւորէ,
 Բայց Տէրն ընդ քեզ — Սուրազդէ սարին՝ զատուինք իրարմէ:

Թրգմ. Մ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

ԼՈՐԵ ՊԱՅՐԸՆ

(Շարունակելի)

ՄՌԱՅԼ ԽՈՂԵՐ

Ծանօթ դժմեք, բարեկամ, հիշ մը երէց, օտարեկից,
Սկսած եմ չունի իրենց դէպի արիւնքն անծանօթ.
Երազներս ալ կը չունեն, կ'աւելնան սուգն ու թախիծ,
Որ պիտի՝ աւիւնս քամեն՝ մինչեւ հասնիմ անոնց մօտ:

Ձեր մեկնումով երբ կեանքին կը նահանջեն համն ու գոյն,
Կ'արժէ՞ ապրիլ այսպէս լո՛ւռ, մեծ մոհազի մը հանգոյն.
Համբուս վրայ ուր լոյսերն ալ կը շփոթին մի առ մի,
Կ'արժէ՞ երազ սերմանել որ օր մը ետք քառամի ...:

Հեռու չէ օրը, գիտեմ, կեանքը դառնայ ուր անի՞
Ո՛վ բնկերներս իմ, կառչած անօր կայմին՝ անալի.
Անօրիին համար բայց թանկ է ապուրը անառ,
Ծառաւանիւծ օրերուն բաւ չէ՞ միթէ ջուրը պաղ:

Պիտի մերժէ՞ ծերուկն այն՝ ուսերուն բեռն անագին,
Կեանքին իրեն մասուցած քաջախախառն գինին,
Ծերուկն, որուն քիմքերուն կը յամենայ դեռ լեղին,
Շրթներն որուն չհանչցան համը օտար խորհիկին:

1984

Գ. ՀԱՐՏԱՐ

ՀԱՅԿԱՅԵԱՆ ՎԱՆՔԵՐ

Ս. ՅԱԿՈԲԵԱՆՑ ՎԱՆՔ, ԵՐՈՒՍԱԶԷՄ

(ՓԴ. - ՓԸ. Դար)

23. — Գրիգոր Գանձակեցի, Պարոնեհ, 1613–1645. — Մնած է ՓՋ. Դարու երկրորդ կիսուն սկիզբները մօտաւորապէս, Գանձակի Սպիտակաշէն գիւղին մէջ: Հայրը կը կոչուէր Մարգար, մայրը՝ Թուրվանտա: Փոքր տղայ հասակին թոնիրի մէջ կ'իյնայ բայց այրելէ կ'ազատի. ասոր համար ծնողքը զինքը նուէր կը խոստանան երուսաղէմի:

Մտողքը կանուխ կը վախճանին: Գրիգոր՝ քահանաներէն եւ ազգականներէն կը լսէ ծնողքին բրած ուխտը՝ եւ կը փութայ կատարել գայն: Երուսաղէմ կու գայ այլ ուխտաւորներու ընկերանալով եւ ուխտը կատարելէ ետք կը դառնայ հայրենիք:

Երբ դեռ նորահաս երիտասարդ էր, կը ստիպեն զինքը որ խմուսնանայ: Բայց ինքը յիշելով ծնողքին ուխտը, կը հրաժարի ամէն բանէ եւ նորէն երուսաղէմ կը դառնայ 1681ին, եւ ժամանակ մը կը ծառայէ Ս. Բաղաբի մէջ:

Ապա ուխտի կ'երթայ Հռոմ, Ս. Պետրոս եւ Պօղոս Առաքելներու գերեզմաններուն: Ուխտը կատարելէ ետք կը վերադառնայ, եւ կը մտնէ Կարկառցի Պետրոս վարդապետի աշակերտներուն կարգին: Կարկառցին տեսնելով Գանձակեցիին հոգեւոր քաջութիւնն ու մարմնաւոր քնդունակութիւնները՝ երուսաղէմի կարգմը գործերուն վերակացութիւնը իրեն կը յանձնէ: Գրիգոր իր ջանասիրութեամբ եւ ամէն կողմ կատարած դիմումներով բաւական կը թեթեւցնէ երուսաղէմի Աթոռին վրայ ճնշող մտահոգի պարտքերը:

Գրիգորի յաջողակ գործունէութիւնը տեսնելով Պետրոս Կաթողիկոս սարկաւաթութեան աստիճան կու տայ իրեն, եւ Հայոց սեփականներն ու Երուսաղէմի Դաւիթ արքեպիսկոպոսը իրեն կը յանձնեն երուսաղէմի բոլոր հոգերը:

Գրիգորի առաջին գործերէն մին կ'ըլլայ Ս. Փրկչի վանքին եւ պարիսպներուն ամրողջական նորոգութիւնը (1604): Այդ

ժամանակ կը ծառայէր Ս. Յարութեան մէջ իրրեւ լուսարար (1606): Շուտով կը նորոգէ նաեւ Ս. Հրեշտակապետաց վանքը (1606), եւ Ս. Յակոբը պարտքերէ կ'ազատէ (1610):

Գրիգորի շինարար աշխատանքը եւ խստակրօն կենցաղը, ինչպէս նաեւ անվերջ ընթացքը հակառակորդներու դէմ, այնքան կը գնահատուին, որ ամէնքը կը միարանին, Դաւիթը առաջնորդութենէ կը հանեն եւ Գանձակեցին քահանայ օծելով կը ղնեն անոր տեղ: Ձեռնադրութիւնը եւ վեղարի տուչութիւնը կը կատարէ Կիլիկիոյ Կաթողիկոս Յովհաննէս Անթէպցին (1610):

Գրիգոր Երուսաղէմի առաջնորդութիւնը ստանձնելով կը շարունակէ իր շինարարական եւ բարեկարգչական աշխատանքները: Իր համարու խանդավառած էր ամբողջ ազգը, եւ ահա Ս. Էջմիածնի աթոռակից Կաթողիկոս Աւետիսը կը փութայ Երուսաղէմ եւ Ս. Բակոբեանց Մայր Տաճարին մէջ եպիսկոպոս կը ձեռնադրէ ազգին ընտրելու (1613, Ապրիլ 5):

Գրիգոր Պատրիարք նոր թափով գործի կը լծուի, Ս. Յակոբեանց վանքը ամբողջովին կը նորոգէ, գրաւի գրուած թանկագին զգեստներն ու անօթները կ'ազատէ (1614), Ս. Փրկչի գերեզմանատան սեփականութեան դատը կը շահի, Ս. Մննդեան Այրին մէջ Հայոց իրաւունքները կ'ապահովէ (1615):

Այդ օրերուն Երուսաղէմ այցելող Լեհացի Սիմէոն Դպիրը հիացումով կը նկարագրէ գայն իրրեւ «Այր մեծ, յալթանաւ եւ հսկայածեւ, սքանաւիտ եւ եօթնարփի շնորհօք լցեալ...»:

Գրիգոր Բեթղեհէմի Ս. Մննդեան վանքին եւ եկեղեցիին մէջ Հայոց սեփական բաժինը կը նորոգէ, վանքը կ'ընդարձակէ եւ կը ճոխացնէ նորանոր շինութիւններով (1621): Հակառակորդներու ընդդիմութիւնը խափանելու համար կ'երթայ Կ. Պոլիս (1621) եւ հրամանագիր մը կ'առնէ Օսման Բ. սուլթանէն:

Ճամաբէ ճամբով Հայաստանին եկող ուխտաւորներուն իրրեւ իջեւան Հոգեւորուն մը կը շինէ Հալէպի մէջ (1624): Նոյն նպատակով կը նորոգէ եւ կ'ընդարձակէ Դամասկոսի Ս. Սարգիս վանքը:

Վ. Յարութեան վերնատան մէջ երկրորդ Գողգոթայի մատուռը կ'ընդարձակէ երեք կամարներ առնելով Լատիններէն, եւ փոխարէնը անոնց տալով երգեհոնին կից երկու խուցերը եւ «Պարտէզին վրայի երկու կանթեղներէն մին (1632):

Վ. Մուգաստկի վէճին առիթով Հայոց Խորաւունքները պաշտպանելու համար կ'երթայ Հալէպ, ուր Մեծ Վէգիրը կը գտնուէր այն ատեն (1634): Անկէ կ'անցնի Համիթ, տեղւոյն հայերէն նպաստ հաւաքելու յօգուտ Երուսաղէմի Աթոռին:

Էջմիածնի փոխպատկար Սիսի Սիմէոն Կաթողիկոսներուն միջեւ ժանր վէճեր կային. Գրիգոր Պարոնտէր կը միջամտէ հարթելու վէճերը, եկեղեցական անկարգութեանց առաջըը առնելու համար (1636):

Պէթմալայ գիւղին մօտ կը գնէ այգիներ եւ ծիթաստաններ (1641), որոնք այժմ ծանօթ են իր — Պարոնտէր — շինուով:

Ս. Յակոբեանց Վանքին մէջ շինել կուտայ Ճորնաթափու ու Շորաթաղը:

Իր բազմադիւն եւ սրբանուէր կեանքը կը կնքէ 1645, Սեպտեմբեր 10ին, եւ մարմինը կ'ամփոփուի Ս. Փօլկի վանքին գաւթիք: Իր անունը անթառամ պարծանք մըն է Հայ Երուսաղէմի պատմութեան էջերու վրայ:

24. — Աստուածաբան Տառնեցի, 1595-1670. — Ծնած է ԺՋ. Դարու վերջերք Ուսումը ստացած է Չնքուշի Յովհաննէս Վարդապետի մօտ: Հեզաբարդ անձ մըն է, երեւելի իր ճշմարզեցալ վարքով: Գրիգոր Պարոնտէրի մահէն ետք անոր կը յաջորդէ 1645ին: Յաջորդ տարին (1646) Կիլիկիոյ Սիմէոն Կաթողիկոսը Երուսաղէմ կու գայ եւ «ամենայն աշխարհի հաւանութեամբ» Աստուածատուր Վարդապետը կը հաստատէ «Առաջնորդ Աբ. Երուսաղէմայ»:

Աստուածատուր Պատրիարք իր կարգին կը նորոգէ Ս. Հրեշտակապետաց Վանքը (1649) եւ Ս. Յակոբեանց Տաճարը, որուն նոր բնմին օրհնութեան հանդէսը կը կատարուի Նոր Կիրակի օրը (1652):

Երուսաղէմի մէջ Ազգային Եկեղեցական մեծ ժողով մը կը գումարուի 1652ին, մասնակցութեամբ Ս. Էջմիածնի փոխպատկար եւ Սիսի Ներսէս Կաթողիկոսներուն եւ բազմաթիւ հոգեւորական եւ աշխարհական

երեւելի անձնաւորութեանց, եւ կարեւոր կանոններ կը հաստատէ ապօրէն գործերու առաջըը առնելու համար:

Աստուածատուր Պատրիարք Ս. Յակոբի խորաւունքներուն պաշտպանութեան համար կը օտկալուի Գ. Պոլիս երթալ երիցս (1653, 1656, 1658):

Տարօնեցի Պատրիարքը խռովայնոյ շրջանի մը տաղնապաներով տառապելէ ետք՝ յառաջացեալ տարիքով կը վախճանի 1670, Դեկտեմբեր 7ին, եւ կը թաղուի Ս. Փրկիչ եկեղեցիին գաւթիք:

25. — Նիկիալար Հռոմկլայեցի, 1610-1691. — Նիկիալար Կաթողիկոս ծնած է Հռոմկլայ, Անթէպի մօտ, եւ այդ պատճառաւ կոչուած է Անթէպցի: Իր ուսումը ստացած է Չնքուշի Յովհաննէս Վարդապետի մօտ (+1643), որմէ առաւ է վարդապետական աստիճան (1641): Նպիսկ կուտայ կը ծնունդորուի Ս. Էջմիածնի փոխպատկար Կաթողիկոսէն (1647), եւ երկու տարի (1647-1649) կը պաշտօնավարէ իրեն Առաջնորդ Արդնի Բարձրահայեաց Ս. Աստուածածնի վանքին: Ապա, Աստուածատուր Պատրիարքի օրով, կը տեսնենք զինքը իրեն պատրիարքական փոխանորդ երկիցս, 1649-1650 եւ 1656-1663: Յաջորդ տարին Թուրքիոյ Հայոց Կաթողիկոս Կ'օծուի Հալէպի մէջ, Կիլիկիոյ իշխատութիւն Կաթողիկոսին ձեռքով (1664): Կը հաստատուի Երուսաղէմ եւ իրեն պատրիարք կը գործէ 1666-1681, ուր կը փայլի իր շինարարութեամբ. յառակալէս յիշատակելի են Աքեղաթաղի ամրակառույց շէնքը, Ս. Յակոբեանց Տաճարին արեւմտեան կողմը, եւ Ս. Էջմիածնի եկեղեցին՝ նոյն Տաճարին կից. հարաւային կողմէն: Նիկիալար Հռոմկլայեցի կը վախճանի Ս. Էջմիածնի 1691ին, ուր գացած էր 1682ին որպէս Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց:

26. — Մարտիրոս Ղրիմեցի, 1605-1683. — Մարտիրոս Պատրիարք ծնած է Ղրիմ Ժէ. Դարու սկիզբները, Թուրքիոյ ձեռնորդէ, որոնք կը կոչուէին Գրիգոր եւ իսթուլ: Իր նախնական ուսումը ստացած է հայրենակից եւ գաղղիական Թուրքիոյ Ստեփանոս եղէցէն, Ղրիմի Ս. Խաչ Վանքին մէջ (1616-1620): Գաղթականներէն ոմանք 1621ին Կաֆայէն կը վերադառնան

Գրիգոր Եպիսկոպոս Երուսաղէմի պատրիարք կը հռչակուի 1715 Սեպտեմբեր 13ին: Իր անդրանիկ կոնդակը կը գրէ 1717, Հոկտեմբեր 2ին եւ Կ. Պոլսէն կը դրկէ Երուսաղէմ, որով իրեն լիազօր փոխանորդ կը կարգէ Երուսաղէմացի Յովհաննէս (Հաննա) Վարդապետը:

Ս. Յակոբեանց Վանքը ծանր պարտքի տակ կը հեծէր: Գրիգոր շղթայ մը կ'անցնէ իր վիզը (1718) յայտարարելով թէ պիտի չհանէ զայն մինչեւ որ Ս. Աթոռը ազատուի իր պարտքերէն:

Ճամբարի ճամբով դէպի Երուսաղէմ ուղեւորելէ առաջ մայրաքաղաքին մէջ իրեն փոխանորդ կը նշանակէ Յովհաննէս Կոլոտ պատրիարքը: Ճամբուն վրայ կը հանդիպի Հայէպ եւ Դամասկոս եւ կը ժամանէ Երուսաղէմ 1721, Փետրուար 12ին:

Շինարար պատրիարքը անմիջապէս կը ձեռնարկէ գործի եւ կը կանգնէ Ս. Յակոբեանց Տաճարի աւագ սեղանին փառաւոր խաչկալը (1721): Ապա եռանդուն թափով կը նորոգուին Երկոտասան Առաքելոց, Ս. Ստեփանոսի, Ս. Էջմիածնի եւ Ս. Թէոդորոսի եկեղեցիները. Ս. Հրեշտակապետաց, Ս. Ենիգեան, Ս. Փրկչի, եւ Յոպպէի վանքերը (1724–1727):

Ս. Յակոբեանց Տաճարը եւ Ս. Դիւսաղրի մատուռը կ'արժանանան մեծագոյն հոգածութեան: Տաճարին պատերը կը գարդարուին ճարտար նկարիչ տիրացու Յովհաննէսի գծած պատկերներով եւ հաճոյատեսիլ յախճապակիներով: Իսկ Ս. Դիւսաղրի մատուռը կը պննուի քանդակազարդ եւ ոսկեզօծ մարմարներով:

Մասնաւոր գուրգուրանքի առարկայ կ'ըլլան ձեռագիրները: Կ. Պոլսէն հրատիրուած տպագրիչ Գրիգորը մեծ խնամքով կը նորոգէ եւ կը կազմէ շատ մը հին եւ թանկագին մատենաներ:

Մինչ մէկ կողմէն շինարարական աշխատանքներ կը կատարուէին, միւս կողմէն պարտքի մուրհակները կը ջնջուէին մի առ մի: Ութ հարիւր քսակի հասնող հսկայական պարտքի ջնջումը իրագործելէ ետք Գրիգոր Պատրիարք վիզէն կը հանէ պատական շղթան եւ կը բազմի Առաքելական Աթոռ:

Իր կարեւորագոյն գործերէն մին կ'ըլլայ Ս. Յակոբեանց Վանքին մերձակայ շատ մը տուններ գնել եւ միացնել Վանքին, շուրջը կառուցանելով ամուր եւ բարձր պատեր (1729):

Վանական նորոգութեանց գործը իր ընթացքին մէջ է միշտ: Կը նորոգուին սեղանատունը (1741) եւ վանքին արեւմտեան ճակատը: Կը շինուին դարպասատունը եւ վանքին շքեղ աւագ դուռը (1743):

Անգուգական Պատրիարքը կը վախճանի 1749, Փետրուար 12ին, եւ կը թաղուի Ս. Փրկչի եկեղեցիին գաւթէ, իր մեծահոյակ անուանակցին՝ Գրիգոր Պարոնտէրի մօտ: Շղթայակիր իր ետեւը կը թողուր սուրբ եւ մեծ մարգու մը պանծալի յիշատակը:

Գրիգոր Շիրուանցի իր գրին՝ ալ ի սպաս դրած է Յ. Աթոռի պայծառացման, գրելով բազմաթիւ եւ ընդարձակ նամակներ: Կ'արժէ յիշել Նաեւ իր մասնակի ինքնակենսագրութիւնը (1710–1717) եւ Ուղեգրութիւնը (1736–1740):

30. — Յակոբ Նույեան, 1749–1758. — Ենած է Ակնայ Զմեարա գիւղը, շ. 1706ին: Որդին էր Նալոյու Պօղոսի եւ Թամամի: Պատանեկան տարիքին զացած է Պոլիս: Նախ եղած է աշակերտը Պաղտասար Դպրի եւ ապա մտած Կոլոտի հիմնած Դպրանոցը, ուր դասատուներու կարգին կը զտնուէին Դուկաս Վրդ. Խարբերդչի եւ Գասպար Դպիր Սեբաստացի:

Յակոբ կուսակրօն քահանայ ձեռնադրուած է 1726ին, վարդապետական գաւազան ստացած է 1728ին, եպիսկոպոս օծուած է Էջմիածին 1730ին, եւ ծայրագոյն վարդապետի աստիճանով պատուուած՝ Գրիգոր Շղթայակիր Պատրիարքէն 1734ին, Երուսաղէմի մէջ:

Շղթայակիր 1740ին զինքը կարգած է Երուսաղէմի Պատրիարքութեան փոխանորդ ի Կ. Պոլիս: Կոլոտի մահէն ետք, անոր կտակին համաձայն Նալեան կ'ընտրուի Կ. Պոլսոյ Պատրիարք 1741 Փետրուար 15ին, եւ այդ պաշտօնին վրայ կը մնայ մինչեւ 1749 Մարտ 26:

Երբ կը վախճանի Շղթայակիր, անոր կը յաջորդէ Նալեան, ընտրուելով 1749 Ապրիլ 13ին եւ երեք տարի կը պաշտօնավարէ իրեն Գատրիարք Երուսաղէմի:

Ապա դարձնալ կը ստանձնէ Կ. Պոլսոյ պատրիարքութիւնը 1752 Մայիս 16ին եւ այդ պաշտօնին վրայ կը վախճանի, հաւանաբար թոքխտի հետեւանքով, 1764 Յուլիս 19ին: Ահիւնները կ'ամփոփուին Բանկայթի Հայոց գերեզմանատունը, Ջուղայեցի Յակոբ Կաթողիկոսի շիրմին մօտ:

Նալեան Յակոբ գրական մարզի մէջ իր հսկայական վաստակով հանդիսացաւ փառքը Կոլոտի Դարոցին:

31. — Թեոդորոս Խորհնացի, Տառնացի, շ. 1690 - 1761. — Ծնած է ԺԷ. Դարու վերջերը: Որդին էր Առաքել քահանայի եւ Վարդանայի: Աշակերտած է Շղթայակիր Գրիգոր Պատրիարքին, որմէ ստացած է ծայրագոյն վարդապետի աստիճան: Երուսաղէմի Պատրիարքական Աթոռը բարձրաւ է 1752ին: Իր պաշտօնավարութեան միջոցին սալարկել տուած է Բեթղհնէմի Ս. Մննդեան Վանուց, Երուսաղէմի Ս. Յակոբեանց Վանքին մէջ՝ Ս. Էջմիածին, Ս. Ստեփանոս, եւ Ս. Թեոդորոս եկեղեցիներուն, Աքեղաթաղի եւ Պատրիարքարանի, ինչպէս նաեւ Ս. Յարութեան Տաճարի հայապատկան Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ տանիքները: Զատիկի ձրագալոյցի լուսահանութեան հրովարտակը Նորոգել տուած է 1756ին: Վախճանած է 1761, Դեկտեմբեր 6-7ի գիշերը, «բարուք եւ քաղցր մահուամբ», եւ յաջորդ օրը թաղուած է Ս. Փրկչի եկեղեցիին գաւիթը:

32. — Կաւապէս Դանձակեցի, 1700? - 1768. — Ծնած է հաւանաբար ԺԸ. Դարու սկիզբը: Որդին էր Սահակի եւ Նազուրի: Երուսաղէմ եկած է 1734ին: Նշած է ձեռնասուն աշակերտ Խորենացի Թեոդորոս Վարդապետին: Աքեղայ ձեռնադրուած է Գր. Շղթայակիր Պատրիարքէն 1737ին:

Օրինակած է, 1736ին, Դաւիթ Թիլիստփայի Սահմանք Իմաստասիրութեան գիրքին վրայ Առաքել Սիւնեցիի գրած Եկեղեցիներ, մինչ դաս կ'աւելնէր (Ձեռ. Ս. Թ. Թիւ 804):

Կ. Պոլիս գտնուած է 1750 - 1755 թրականներուն, Ս. Աթոռոյ գործերով: Երուսաղէմ վերադառնալէն ետք Նուիրակութեան զրկուած է Նւդոկիա (1759-61): Նուիրակութենէ դարձին ընտրուած է պատրիարք (1761, Ապրիլ 4):

Առանց ժամանակ կորսնցնելու ձեռնարկած է շինարարական աշխատանքներու: Նորոգել տուած է Բերիոյ Հոգեւորական Թաւմազի Վանքը (1763): Շինել տուած է Կաթողիկոս սենեակներ, որոնք Զմիւռնիոյ Թաղ կոչուեց առած են (1764): Սալարկել տուած է Ս. Յարութեան Տաճարի տանքին այն մասը, որ կը գտնուէր Հայոց բաժնին վերեւ (1764) Նոյնպէս սալարկել տուած է Ս. Յակոբեանց Վանքի խուցերուն եւ Ս. Հրեշտակապետաց Վանքին տանքները (1765):

Կարապետ Գանձակեցին գրած է շարք մը կրօնական բերթուածներ, որոնք տրուած են, 1767ին, Հաննէ Վարդապետի Երուսաղիմայ Պատմութեան Բ. տպագրութեան իրեն յաւելուած:

Վախճանած է 1766, Յունուար 24ին, եւ թաղուած է Ս. Փրկչի գաւիթը:

33. — Պօլոս Վանեցի, շ. 1710 - 1775. — Ծնած է ԺԸ. Դարու սկիզբները: Հօրը անունն էր Մարգար, իսկ մօրը՝ Փէրուխան: Միաբանակցելու համար Երուսաղէմ եկած է 1734ին: Աշակերտած է Խորենացի Թեոդորոս Վարդապետին: Աքեղայ ձեռնադրուած է 1739ին: Նշած է Նուիրակ Վանայ (1747), եւ այդ առթիւ ձեռք բերած է Վասակ արքայեղբոր թանկարժէք Աւետարանը (Ձեռ. Ս. Թ. Թիւ 256): Նպիսկոպոս ձեռնադրուած է Մինաս Կաթողիկոսէն 1752ին: Դարձեալ Նուիրակ՝ Զմիւռնիոյ (1760): Վերադառնալով Ս. Աթոռ ծառայած է իբրեւ դարպասնիկ (1762-1767): Պատրիարք ընտրուած է 1766, Ապրիլ 12ին, եւ եօթնամսայ տաճնապալի շրջան մը բոլորելէ ետք վախճանած է 1775, Մայիս 14ին, եւ թաղուած է Ս. Փրկչի գաւիթը:

34. — Յովակիմ Քանաքեռցի, + 1793. — Կը պատմուի թէ առաջին անգամ Երուսաղէմ գալուն Յոպայէի առջեւ ծովը ինկած է, բովը գտնուող ձեռագիր Աւետարանին հետ, եւ աղատուած. այդ պատճառաւ կոչուած է Ծովածին:

Նշած է աշակերտ Գրիգոր Շղթայակրի: Յիշուած է իբր արեղայ 1751ին: Մայրագոյն վարդապետի գտնազան ստացած է Թեոդորոս Խորենացի Վարդապետէն: Նպիսկոպոս ձեռնադրուած է 1762ին, Շա՛մախեցի Յակոբ Կաթողիկոսէն: Վարած է

ՊԱՏՄԱԿԱՆ

ՄԱՍՆԱԽՈՐ ՊԱՏՄԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Ս. ՆՇԱՆԻ ՎԱՆՈՒՑ ՍԵՐԱՍՏԻՈՅ

ԳԼՈՒԽ Դ.

Յադագս ցանաթաղութան Թեոդորոսի Աբելային եւ Տեսչութեան Եանանգին Սեբաստիո Գրիգորի եւ Սահակ Եպիսկոպոսաց եւ Կարուղիկոսութեան Տեառն Անանիայի 'ի Սեբաստիո 'ի վանս Ս. Նշանի:

Դառնաղէտ եւ բազմավիշտ ժամանակիս (ՇԿէ = 1118) վերերեւեցաւ այրն Կանճարեղ եւ կորուստբան Տէր Գրիգոր Արքեպս. եւ յաջորդեաց զկնի մահուանն Դաւթի յԱթոս Արքեպս. ութնան Սերաստիոյ 'ի վանս Ս. Նշանի, որոյ երկրորդ ամին նահապետեցաւ Սուրբ Թէոդորոս արեղան, երջանիկ վկայն՝ ի Կաթողիկոս ութնան Տեառն Գրիգորի՝ եղբոր Շնորհալուսյն: Սա էր Սերաստացի որդի՝ Գոհարինեայ վկայի կրօնաւորեալ 'ի վանս Ս. Նշանի: Ամբաստանեալ ոժմանց զմահնէ տա Ալլիթոս ամիրայ Սերաստիոյ՝ կոչեաց զնա առաջի իւր եւ յորդորեաց թողուլ զքրիստոնէութիւն, ապա թէ ոչ գտնէ եւ տանջանք եւ քանտ կայ՝ ասէ, առաջի քոյ, Պատարխանի եւ Թէոդորոս. ճես

քրիստոնեայ եմ եւ Արեղայ եւ պաշտեմ զԱճ Լայր եւ զՈրդի Նորա Միածին եւ զՍուրբ Հոգին եւ զայլ հաւատս կամ զկրօնս ոչ կարեմ առնուլ յանձն, ծառուցեալ ընդ այս Ամիրայն հրամայեաց հարկանել զնա եւ զնիլ 'ի բանտ, եւ բազմօք տառապեցուցանել եւ ապա ետ հանել 'ի տուն աղօթից իւրեանց եւ դահիճքն սուսերամերկ ստիպէին զնա մտանել 'ի ներքեւ եւ իրեւ ոչ եմուտ՝ չարաչար տանջեցին զնա եւ զարձնալ արկին 'ի բանտ, Յորժամ լուաւ Արքեպս. Սերաստիոյ Տէր Գրիգոր, գրեալ առ վկայն բանս մխիթարութեան եւ քաջայեռս՝ յամբողջութեմ մեանել վանս Գո. ի: Զկնի ոյսորիկ մտանեաց զնա Ամիրայն 'ի ձեռն Թոտոսի դատաւորին՝ որ դարձեալ էր 'ի քրիստոնէութենէ եւ նա յեա բազում սպառնալոյ՝ անխախտ եղիտ զերանելին եւ տանիլ եւ սպանանել եւ դահիճքն ընկեցին զնա յերկր եւ հարին յերկար մաքացի եւ բռնձի եւ ապա որով յերկ մասունսն հատին զմարմին նորա եւ տնայէտ թաւալելով յարեան իւրում աւանդեաց զհոգին 'ի ձեռն Աստուծոյ (ՇԼԸ = 1149):

Երուսաղէմի Փոխանորդութիւնք ի Կ. Պոլիժ տասն եւ մէկ տարի (1765-1775):

Պատրիարք ընտրուած է 1775ին, եւ յետ տասն եւ ութամիայ պաշտօնավարութեան վախճանած է 1793, Սեպտեմբեր 26ին, եւ թաղուած Ս. Փրկչի գաւիթը:

35. — Պետրոս Եւզովիպցի, + 1800. — Ձեռնասուն աշակերտ Դանձակեցի Կարապետ Պատրիարքի: Իրեւ վարդապետ յիշուած է 1786ին: Եպիսկոպոս ձեռնադրուած է 1788ին: Պատրիարք ընտրուած է 1793ին:

Ռուսաց կայսրէն երկզկսանի արժուի շքանշան մը ստացած է 1799ին:

Վանական գործերով Յուպէ գացած է 1600ին, եւ ծանր հիւանդութեան մը հետեւանքով վախճանած է անդ Յունիս 21ին, եւ թաղուած տեղւոյն հայկական գերեզմանատունը:

Յուպէի Տեսուչ Նիկոմիդացի Գրիգորիս Վարդապետ 1837ին Պետրոս Պատրիարքի ոսկորները փոխադրած է Ս. Նիկողայոս եկեղեցիին գաւիթը եւ ամփոփած յատուկ դամբանի մը մէջ:

Յայնժամ իշխան Բնի 'ի Սերտառացւոյ աստի յԱզգէ Հայոց' Սարգիս անուն բազում ինչ առեւել Ամիրային էա զմարմին սրբոյն և բերեալ թաղեց զատուած 'ի վանս Ս. Նշանի յենկղեցւոյ Ս. Կարապետին, յետ կոյս զասին 'ի հարաւակողմն առաջի սրճոյն 'ի ներքոյ կամարին և ետ գրել 'ի վերայ շիրմին թէ շառ է ասպան հանգստեան սրբոյն Գեորգիանայ սրբւոյն Թէոդորոս նաւատակին 'ի թուին ԵՂԹ = 1150: Գրիգոր Արքեպոս քաղաք շին Սերտառոյն նստաւ 'ի վանս Սուրբ Երանի ամս իբրեւ 31 և հասեալ յաւաւրջ ծերութեան հանգեաւ 'ի Քրիստոս և թաղեցաւ 'ի վանս, 'ի գերեզմանատան հուղ շիրմի Պետրոսի Գեորգարձին:

Այս նստաւ 'ի տեղի նորին Սահակ կամ Պատկ Արքեպոսն (ՈՒԷ = 1179), այր խահակն և պարսպան: Յաւաւրս սորա եղև ժողովն Հոռմկլայոս: 'ի ժամանակս Գրիգորիսի Կաթողիկոսի' Տղայ անուանեալոյ, որդւոյ վասյի' եղբոր Շնորհալուսին, վասն ժխարանութեան Հայոց ընդ Յունաց' զոր ընդ երկար առաջի արարեալ զուղղափառ դաւանութիւն կաթողիկէ Եկեղեցւոյ Հայաստանեայց և զանաթոյս ասանդութիւնսն' զորոս սունիժ Ի Սրբոց Հարցն յառաջնաց' որով և վարիժքս և 'ի հաստատութիւն այնմ անստեղի ճշմարտութեան, երկու Կաթողիկոսունք և 31 Արքեպիսկոպոսքն ստորակիցեալ զիւրպոսն իւր անուանս ձեռնադրեալ և զանաթոյս և զանաթոյս իւրով և կնքեալ յղեցին առ Կայսրն Կիւ Մանուէլ 'ի Կ. Պոլիս 'ի ձեռն Քրիստոսոսն, բայց ժամանեալ նոցա 'ի Կեստրիա, ոչ ևս կարացին յառաջ գնալ, զի արգելան 'ի խռովութեանց ճանապարհին և դարձան յետ առ Կաթողիկոսն, իսկ նորա վընտցեալ և տիրեալ յոյժ ընդ ոչ յալողիք զործոյն, վասն որոյ անհեղին լանիւք հոգայր ճանապարհ գտանելոյ ապահովութեան զթուղթն և մինչդեռ նա յայսպիսի վարանս էր եկաւ բոթալից լուր մահու Կիւ Մանուէլի Կոստան, ընդ որ կարի իմն թաքնեալ Հայրապետն և Արքեպոսքն մեր դարձան իւրաքանչիւր ոք 'ի վիճակ իւրեանց: Դարձ արարեալ և Պատկ կամ Սահակ Արքեպոսին Սերտառոյ 'ի տեղի իւր 'ի մենաստանս Ս. Նշանի

և ժամանեալ 'ի հէտ վերին կոճանն վաղճանեցաւ բարի մահաւամբ և թողեցաւ աստէն (ՈՒԷ = 1186 = վարամաժ ՈՒԷ = 1187 = վարդան յիշակ):

Եւ վաղճանի Պատկ Արքեպոսին' կալաւ զԱթա Արքեպոսութեան Սերտառոյ Տէր Անանիա արհի եպոսն, այր երեւելի և վեհանձն, սիրելի և հաճոյ յաչս մեծամեծաց և փոքունց: Եւստորս սորա երեւելի եղև մեծ իշխանն Հայոց Լեւոն' որ արքայ անուամբ պատուեալ լինէր և տեսեալ թէ յալողեաց նմա Տէր, և որ ըստ օրէ իշխանութիւն իւր զօրանայ և հաւակի անունն ընդ ամենայն ազգոս, կամեցաւ օծանել թագաւոր, վասն որոյ հաւանութեամբ Գրիգորի Կաթողիկոսի և զիւրաւոր եպոսացն Ներսէսի Համբարձեւոյն, Յովնէփայ Անաթոքայեպոսին, Յովն աննաւ Սոյս Եպոսին և Անանիայ Ասերտառոյ Եպոսին և այլոցն, և փառաւ զարդ իշխանացն մերոց' հրաւէր արձակեաց յամենայն կողմանս յորս կային Հայք: Այս ժողովեցան եպիսկոպոսունքն և վարդապետք և կրօնաւորք, վանահարք, իշխանք և զօրավարք, զօրք, ևս և 'ի Յունաց և 'ի Հատինաց և զարդարեցին զթովանդակ քաղաք Տարսոսի և արարին հանդէս մեծ յենկղեցւոյ Սրբոյն Սոփիայ, ուր մեծալուք փառք էօժ Գրիգոր Կաթողիկոսն զԼեւոն թագաւոր 'ի վերայ արձանայն Հայոց' յամի Տեսան 1198 Յունաւարի վեց (ՈՒԷ) և եղև ուրախութիւն մեծ ցրտեալ և տարաբեալ ազգի և ապա ժողովեալ եպիսկոպոսունքն և այլք և ողջունեալ զնորապետի թագաւորն դարձան ուրախութեամբ 'ի տեղիս իւրեանց: Եւ յետ ամառ իբրեւ չորից (ՈՒԷ = 1202) հիւանդացեալ Գրիգոր Կաթողիկոսի վաղճանեցաւ 'ի Սիւս քաղաքի, յայնժամ ժողովեալ Լեւոնի զեպիսկոպոսունս ազգիս մերոյ խորհուրդ արոր վասն ընտրութեան նոր Կաթողիկոսի, և էր հաճոյ յայնքալմայ, և հէսքս զՅովնանիւս Արքեպոս Սոյս: 'ի ծագել մեծի տարածայնութեան, հրաման ևս Լեւոն արքայ ձեռնադրել ըզ-Յովնանիւս, ոչ և էր ընտանի թագաւոր

րին և օրերից պալատականացն, այր ար-
քայակերպ և փառացի անձամբ. և հա-
ճանկալ այնմ ժողովելոցն կոտորեցին
ըստ բանի արքային և զնացեալ նստաւ
Յովնաննէս յԱթոռ կաթողիկոսութեան 'ի
Հոռնկլայ, որ և ժականուամբ Մեծարա-
բոյ կոչեցաւ: Ջայն իբրև տեսին կուսա-
կիցք Անանիայի, սկսան քրթմնջել ժա-
ղադրդեանն թէ ո՛չ հուանդութեամբ եպիս-
կոպոսացն եղև ընտրութիւնն Յովնաննու-
այլ ըստ հաճոյս թագաւորին և սովին
այսոս վատանութիւն առեալ Անանիա և
միտրանեալ ընդ իւր զեպիսկոպոսունս և
զվանականս փոքուն Հայոց մանաւանդ
զբնակիչս Սեբաստիոյ և Կեսարիոյ, խոր-
հեցաւ 'ի գլուխ ասնել զվամս իւր, վասն
որոյ և երեսիլ պարգեօք հանեցուցեալ
զՌուզնատին մեծ և Ամիրայն իկոնիոյ՝
այն է Ղոնիայու, որ տիրէր բովանդակ
այնոցիկ կողմանց նստաւ իբր առանձին
կաթողիկոս աստ 'ի Սեբաստիա 'ի վանս
Ս. Նշանի (ՈՒՐ = 1203) և յաջողեցաւ իշ-
խանութիւն նորա, որովհետեւ 'ի մեծ հա-
մարէ էր: և Սեբաստիա իբր թագաւորա-
կան քաղաք Արծրունեաց և Աթոռ Պետ-
րոսի Փետաքարձի՝ ուր և թողեալ կայ
մարմին նորա: Իսկ Լեւոն որքայ իրողեկ
լեռք այսմ, ո՛չ իշխանաց առնել ինչ, զի
ազնութէր 'ի Ռուզնատինայ և եղև զի
ծաղեցաւ գծաւթիւն ինչ 'ի մէջ Լեւոն
արքայի և Յովնաննու կաթողիկոսի՝ յետ
կալոյ յԱթոռ Հայրապետութեան ժամա-
նակս ինչ, վասն որոյ համարձակութիւն
առեալ բնակիչք քաջուն Հայոց՝ հաստա-
տեցին զիշխանութիւն կաթողիկոսի իւրս
եռոց Անանիայի, և այնուհետեւ շրջէր
Անանիա կաթողիկոս տիրաբար, յայցե-
լութիւն իւրում թեմի և տանէր այլևայլ
կարգաւորութիւնս, ունելով ընդ իւր և
ոչ ոսկաւ եպիսկոպոսունս: Դէպ եղև
գնալ նմ 'ի Մեծն Կեսարիա և ժողովուրդք

ընկալան զնա մեծաւ պատուով իբրև զե-
պիսկոպոսապետ Ազգիո, և մինչդեռ նա
անդ էր ամսօրեայ ժամանկօք նստաա-
կեցաւ Սբ. վկայն Թէոդորոս՝ որ մինչ 'ի
բանաթի էր և 'ի քանչևնս առաքեաց առ
նա Հայրապետն Անանիա զքահանայ ոմն
Դէոքր անուն՝ հանդերձ կերակրօք՝ քա-
ջալերել զնա: Տեսեալ Թէոդորոսի զքա-
հանայն ուրախացաւ միտթարեալ 'ի բա-
նից նորին, և առաւել ևս վատանցեալ
'ի Տէր զուարթագին փափագէր հասանիլ
'ի ժամ մարտիրոսութեան: Մինչ էր 'ի
քանաթի երեկեցաւ նմա Քրիստոս, ունելով
ձեռին թագ արքունական և օրհնեաց և
զօրացոյց զնա և յետ կալոյ նորա 'ի
բանաթի գաւուրս 16 և կրելոյ զազգի ազգի
գառն կոտանա և զվիշտս, հանին արտա-
քայ քաղաքին և հարին ամենայն կողմանց
սուտեօք, բրօք և քարամբ և նա ուրա-
խութեամբ աւանդեաց զնոցին և ի ցոլա-
նալ պայծառ լուսոյ 'ի վերայ մարմնոյ
որորոյն՝ յարուարեա անկեալ տանկացն
խոյս ետանս անաթի և Շահ Ռուզնատին
իմացեալ զեղեւանս հրամայեաց Մեծի Հայ-
րապետին Անանիայ փութով բառնալ և
թողել զնա. և զնոցեալ բարձին զսքն.
և ամփոփեցին պատուով յարժանաւոր
տեղուշ յամի Տեսուն 1204 Մայիսի 18 և
Հայոց ՈՒՐ:

Դարձ արարեալ 'ի Կեսարիոյ Անուհիա
կաթողիկոսի՝ եկն 'ի Սեբաստիա մայրա-
քաղաքս և նստաւ 'ի տեղի իւրում ('ի
Սեբաստիա) 'ի վանս Ս. Նշանի այլ ևս
ամս երբ և հասեալ նորա հրաւէր վերին
կողմանն՝ փոխեցաւ առ Քրիստոս և եղաւ
մեծաւ պատուով և փառօք 'ի չիրմի. 'ի
հարաւակողմն մենաստանիս, արտաքոյ
պարագի կեկեղեցոյն, հուպ 'ի յորմն ա-
ռաջի փակեալ դրանն որ պատուի յեր-
թեկեաց դամբարան նորին մինչև ցայսօր
ժամանակի:

(Շարունակելի՝ 4)

ՏԻԳՐԱՆ Ս. ՔԻՐԻՇԵԱՆ

ՀԱՄԱՌՈՏ ԵՒ ԲԱՂԴԱՏԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ ՄԵՐ ԵՒ ՔՈՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒ ՏՕՆԱՑՈՑՑԵՐՈՒՆ, ՎՐԱՑ ԵՒ ՍԱՂԻՄԱԿԱՆ ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Մեծ Պանոս չըջանալով մեծնելն խորհրդապետ չըջանալն է եկեղեցական տարւոյն: Բայց մինչ արտասահմանի մէջ այդ միջոցին արարողութիւնները կը կատարուին պարզութեամբ աւ քիչ մըն ալ անշուք (Ս. Պատարագի մատուցումը տեղի կ'ունենայ փակեալ խորանի ետին), Հայ Երուսաղէմը հարկադրուած է շեղում մը կատարել, պահելու համար իրականացը Ս. Թարութեան Տաճարէն ներս: Արդարեւ իսրայէլի մեծնելն փառաշուք հանդիսութիւնները այդ շրջանին է որ կը կատարուին: Դո՛ւ, իրենց գաղաթնակէտին հասնելով Աւագ Եօթնեակի ընթացքին և մանաւանդ Ս. Զատիկ ձորալոյսի օրը: Զայն Եղբարթ օր մը այդ միջոցին, ուր Տաճարին օսփակմանտէր երեք համայնքներէն — Լտտին, Յոյն, Հայ — մին կամ միւսը, և երբեմն երկուքը կամ երեքը միասին, չունենան իրենց հանդիսաւոր մուտքը (Հըրալափառա՛ն մեր մօտ) և թափօրը, իսկ Կիրակի առաւօտ՝ Ս. Գերեզմանին վրայ մատուցուած հանդիսաւոր Ս. Պատարագ և շուրջը կատարուած մեծահանգը թափօր: Իսկ Լտտիներ ունին Կիրակնօրեայ իրենց հանդիսաւոր Պատարագներն ու քարոզխօսութիւն(°):

Մեր մօտ, Մեծ Պանոս լուր օրերուն — Երկուշաբթիէն Ուրբաթ — կը կատարուի, առաւօտուն՝ Արիւ ազալի ժամերգութիւն (Ձորեքշաբթի և Ուրբաթ օրերը առաւել հանդիսաւորութեամբ), իսկ կէսօրէ

եռք՝ Խաղաղական ժամերգութիւն, որ կը փոխարինէ սովորական Երեկոյեան ժողովարութիւնը: Սովորութիւն է նաև չաբաթը երկու անգամ, Երեքշաբթի և Հինգշաբթի օրեր, կատարել Հանգստեան ժողովարութիւն (ժողովարական բացատրութեամբ՝ Հակում), որոնց ընթացքին կը խօսուի քարոզ, ընդհանրապէս զգլումի և ազալխարութեան գաղափարին շուրջ, և ծնրադիր ՎՏԷՐ սղօրմեա՛ն կ'երգուի: Երեքշաբթի օրերու Հսկումները կը կատարուին Ս. Հրեշտակապետաց եկեղեցւոյ՝ իսկ Հինգշաբթի օրերունը՝ Ս. Թակոբեանց Մայր Տաճարին մէջ:

Ասանց փոխարէն, Յոյնք ունին ՎՏԷՐ մօր Գովասանք՝ կոչուած խորհրդաւոր արարողութիւն մը, զոր կը կատարեն Մեծ Պանոս առաջին հինգ Ուրբաթ օրերը, երեկոյեան պահուն, վերջինը՝ առաւել հանդիսաւորութեամբ: Կը պատմուի թէ, երբ Օսմանցիք պաշարած էին Կ. Պոլիսը 1453ին, Տիրամայրը, յաճախակի երեւումներով, կը յորդորէր քրիստոնեաները որ մօրապնդուն իրենց հաւաքին մէջ, բռն մը՝ որ քանի՛ մը ամիսներով յապաղեցունց ժողովարագութիւն անկումը: Ատիկէ մնացած է յիշեալ արարողութիւնը, զոր Յոյն կաթօլիկներ ևս կը կատարեն: Իսկ Ենդիսակը Գովասանաց այդ շարքին կը կոչուի John Climacus, որուն յիշատակը Լտտիք ևս կը տօնեն Մարտի 30ին:

Իսկ այդ շրջանի հինգ Կիրակի յետ միջօրէններուն, Յոյնք Վերկարագութեան ժամ՝ կոչուած արարողութիւնը ունին, հանդերձ քարոզխօսութեամբ:

Լտտիք, նոյն շրջանին, ունին Զորեքշաբթի երեկոյեան Պատարագ (զոր հոս կը մատուցանեն տարբեր սրբապետներու մէջ) և Ուրբաթ օրեր, դարձեալ երեկոյեան ժամուն՝ ճնաշի ձմանապահ:

Շատեր այս անունին տակ կ'իմանան Երուսաղէմի հին քաղաքին արեւելեան

(°) Ս. Թարութեան Տաճարէն ներս մեծնելն Կիրակի օր ցերեկին Ս. Պատարագ մատուցանելու — ոչ Ս. Գերեզմանին վրայ — իրականացնելն (բացի այն Կիրակիներէն, ուր միւս մեծ համայնքներէն մէկը հանդիսութիւն ունենայ Ս. Գերեզմանին վրայ) Յոյներ, Լպտիներ և Զտտիներ: Հայք՝ երկուշաբթի անգամ մը, կամ աւելի՛ հինգ՝ առաւել երկու անգամ: Իսկ Լտտիք Մեծ Պանոս ընթացքին միայն ունին այդ իրականացը:

բաժնին մէջ նոյնանուն երկար ճամբան (Via Dolorosa) կամ կաթողիկէներու կողմէ տնէն Ուրբաթ յետ միջօրէի այդ ճամբու կայաններէն իւրաքանչիւրին մօտ կատարուած արարողութիւնը^(*)։ Տարբեր է տակայն վերեւ տկնարկուածը։ Գրեթէ բոլոր Լատինական եկեղեցիներու մէջ նկատելի են 14 փոքր նկարներ, 7ը աշխարհական և 7ը ձախարհողման բաժնին մէջ, որոնց կ'ընկերանան խաչ և լատինական թաւանշան։ Այդ նկարներէն (կայաններէն) իւրաքանչիւրին առջև թափօրական զննացքով, բուն շէտշի ճանապարհի վրայ կոտորուած ին նմանողութեամբ եղածն է տկնարկուածը։ Անոնք հաս նման արատողութիւն մը կը կատարեն Մեծ Պահոց կիրակի յետ միջօրէններուն հո, ամէն տնգամ տարբեր սրբավայրի մը մէջ։

Մեծ Պահոց առաջին Շաբաթ օրը կը յիշատակուի Ա. Թեոդորոս զօրավարը։ Աւշադարս է որ Յոյնք ալ նոյն օրը կը

նշեն անոր յիշատակը, հակառակ անոր որ անոնց մօտ արդոց առնեբը կը կատարուին տմասթիւի հետեւողութեամբ և 8/21 Փետր. ի դիմաց։ Ա. Թեոդորոս (Սարտեւ լատ.) նշանակուած է իրենց Տոնացոյցին մէջ։ Ասոր պատճառը հասկնալ չկրցանք։ Յիշեալ թուականէն 9 օրեր ետք, անոնք կը տնեն համանուն սուրբի մը (Theodore of Tyre) յիշատակը, իսկ 8/21 Յունիսին՝ բուն սուրբին նշխարաց փոխադրութիւնը՝ վիշապառապան սուրբն է ան, հակառակ որ կարգ մը Արեւելեան եկեղեցիներու աւանդութիւնը Ս. Գեորգի վերադրելու զամ ըլլայ այդ քաջագործութիւնը։

Մայրավանքն ներս։ Ա. Թեոդորոս (կամ Թորոս) անունով զողարիկ եկեղեցի մը սենի գոյութիւն, որ նոյն առնէ հոխ Զեռագրատունն է Ս. Աթոռոյ։ Ուրբաթ երեկոյեան հոն կը պաշտուի նախատնակ, իսկ Շաբաթ առաւօտ կը մատուցուի Ա. Պատարաւ։ Յոյնք ալ հոս ունին համանուն լատինական մօտ, որու եկեղեցւոյն մէջ կը կատարեն տնախմբութիւն նոյն օրերուն։

Արեւմտեան կիրակիին Մեծ Պահոց մէջ ինկող առաջին կիրակին է այս, որ «Բարաբասնորդաց» նշանակուած է մեր Օրացոյցին մէջ։ Ճիշդ չէ զայն կոչել Սրկորդ կիր. Մեծ Պահոց և յաջորդներուն ալ հաշիւը շարունակել այդ ուղղութեամբ։ Այս շրջանի կիրակիները մասնաւորապէս ունենցող կոչելու սովորութիւնը ունին Յոյնք ևս։ Այս կիրակին կը կոչեն «Ուղղափառաց կիրակի» (Sunday of Orthodoxy) և թափօրի ընթացքին սրբոց նկարներ կ'ունենան ի ձեռին, ի յիշատակ Պատկերաւորութեան զէմ տարուած յաթմանակին (է. դար)։ Իսկ մենք այդ օր — գէթ հոս — կ'երգենք Այլակերպութեան շարակներն, պանծացնելով խորհուրդը Փրկչին Պայծառակերպութեան, որ աւանդութեան համաձայն տեղի ունեցած է Սաշելութեան զէպքէն 40 օրեր առաջ։ Լատինք այդ օր կը նշեն Բրիտանոսի փորձութիւնը, քանի որ սերտ է անոր կապը քառասներորդայնի պահեցողութեան։

Վերջապէս, բոլոր համայնքներն ալ թէ՛ Շաբաթ կէսօրէ յետոյ և թէ՛ կիրակի կը կատարեն մեծաշուք արարողութիւններ, իբրև Մեծ Պահոց մուտքի հանդէս։

(*) Թիւով 14 են կայանները։ Դաշի ձանապարհին, սրբեցմէ 9ը կը գտնուի Ս. Յարուսեան Տանաքէն դուռը (7ը՝ Նոյնանուն ձանապարհի վրայ) և վերջին կինդը՝ անկէ ներս՝ Առաջինը, իւրամական վարժարանի մը բակին մէջ, ըստ աւանդութեան կը նկատուի վայրը՝ ուր Պրիստոս Բրիտանոսի Խաչելութեան վերջը արձակեց։ Սրկորդը՝ գիմացը, ուր արեւեցան խաչը՝ Յիսուսին։ Յրդը և Կրդը՝ Նայ Պաթողիկէ եկեղեցւոյ մօտ — վերջինը՝ սեփականութիւնը անոր։ Պատին վրայ Նայ յոյնէնով կ'երեւին Եթ. Գ. (վերջինը կարգաւ յայտարան) — Սրկորդը կը նկատուի վայրը՝ ուր մեր Տէրը առաջին իր անկումը ունեցաւ խաչի ծանրութեան ներքեւ, իսկ միւսը՝ ուր Ան հանդիպեցաւ ցաւատանջ իր մօր (Լատինական աւանդութիւն)։ Կրդը կը նկատուի վայրը, ուր Միմեն Կերակուեցի վերցուցած է խաչափայտը Բրիտանոսի, 6րդը, սեփականութիւնը Յոյն-Կաթողիկէներու, վայրը՝ ուր Ս. Վերսնիկէ սրբեց քրտնաթոր հակառէ Բրիտանոսի, գառառակով մը՝ ուր տպաւորուեցաւ զէմը Փրկչին։ 7րդը՝ ուր երկրորդ իր անկումը անկումը ունեցաւ Ան։ 8րդը՝ ուր Ան հանդիպեցաւ զատերբացն Երուսաղէմին։ 9րդը՝ Ղապոց մայրավանքին գիմաց, ուր մեր Տէրը երրորդ անգամ կ'երեցաւ խաչին տակ։ Եւ 14 Ս. Յարութեան Տանաքին մէջ գտնուածներէն առաջին շաբաթ (10-13րդ) Գողգոթայի վրայ են, ներկայացնելով Տիրջ հանգիստից արժանան, խաչին վրայ բնեցան, հողոյ աւանդման և խաչէ իջեցման վայրերը։ 14րդը կամ վերջինը նոյնինքն Բրիտանոսի Ս. Գերեզմանն է։

Տրուած ըլլալով որ Բառասնորգական պահէք միջոցին միայն Շաբաթ օրեր կը կատարենք որոշ յիշատակութիւն, կ'ուշնենանք ճ պարզ օրեր, որոնց աւարտին յիշատակն է Վրդոյն՝ Կիւրդի Սրուսաղիմայ հայրապետին եւ միւս Կիւրդի եպիսկոպոսին եւ մօտե Ընդուն Ընդունի: Կարգ մը Օրացոյցներ կը գրեն Սրուսաղիմայ, ինչ որ սխալ է: Գաղարկութիւն է առ, որուն օրով տեղի ունեցաւ Ս. Խաչի լուսաւոր երևումը: Այդ տարիս կատարեց իրաւունք յղած իր Բարձր ամեն տարի կը կարողացաւ մեր և Յունաց եկեղեցիներուն մէջ՝ Երեման Խաչի տօնին: Ս. Յակոբեանց Մայր Տաճարի աւանդատուն մէջ ճոյց կը տարւի — ձախակողմեան տեղանին տակ — աւաղանը՝ ուր երանելի նայրապետը բազմաթիւ նաւարարներ մկրտած է իրաւունք յղած օրը: Հոն է որ կը մատուցուի Ս. Գաղարկութեան այդ տօնին: Այն եկեղեցիներ Մարտի 18ին (Յոյնք, հոս՝ 31ին) կը տօնախմբեն անոր յիշատակը: Իսկ միւս Կիւրդիներ և Անտաթիւններուն զհանդիպեցանք այլաբար: Երկրորդ Կիրակին Ընդունի կիրակին է, ուր սովորութիւն եղած է Ս. Գաղարկութեան մատուցանել Ս. Հրեշտակապետաց եկեղեցւոյ մէջ: Յոյնք Gregory Palamas տնուն սուրբի մը յիշատակին նուիրած են այդ Կիրակին, մինչ Լատիններ այդ օրն է որ կ'անդադրաւանան մեր Տիրոջ Այլակերպութեան:

Յաջորդ Եր. օրը տօն է Միքայել Գովհաննու Սրուսաղիմայ հայրապետին եւ հայրապետին միւրջ Յովհաննու Օճնիցելոյն, եւ վարդապետաց մեծոց՝ Յովհաննու Որոնցնիցելոյն եւ Գրիգորի Տաքեաւելոյն: Այս և յաջորդ օրը Մեծ Պահոց շրջանի ամենէն պարզ շարաթափերն են Հայ Սրուսաղեմի համար(*):

Տարօրինակ է որ առաջինին անունը չկրցանք գտնել այլ Օրացոյցներուն մէջ: Միւսները հայապարհ սուրբեր են, վերջին երկուքը՝ ժամանակագրական կարգով առ

մենէն ուշ (ժնձ Գոր) ապրող սուրբերը, որոնք անցած են մեր Տօնացոյցին:

Երրորդ Կիրակին Տնեսի կիրակին է: Յոյնք զայն կը կոչեն Եկուրի երկրպագութեան Կիրակի, ինչպէս փայտի մատուցող թափօր զառնալով: Զայն կը կոչեն նաեւ Միջինի Կիրակի:

Միայն մեր Օրացոյցին մէջ է որ կը հանդիպինք Միջինի բառին, Մեծ Պահոց շարքորդ եօթնեակի Դ. օրուան գիծաց: Այդ օրէն սկսեալ, տեղի շարակաւ մը կը կրցուի Խաղաղական ժամերգութեան:

Շաբաթ տօն է Ս. Բառասնուն մանկունց Սեբաստիոյ: Ուրբաթ երեկոյ Լոկուս կը կատարուի Ս. Հրեշտակապետաց եկեղեցւոյ մէջ, ուր 40 մանկանց նկար մը ունի գոյութիւն, որուն առջև շարժական տեղան մը կը կանգնեն, Նման նկար մը, տեղի մեծ, կայ նաեւ Մայր Տաճարի մէջ, ուր ևս կը շինուի շարժական տեղան մը, որուն վրայէն կը կատարուի վերաբերումը Շաբաթ օրուան Գաղարկութեան ընթացքին: Դիմացը, կաթսայի մը մէջ գրուած կ'ըլլան 40 կանթեղներ, աւանդական տառապատ լիճը խորհրդանշող: — Լատիններ 9 Մարտին կը տօնեն անոնց յիշատակը: Նոյնն է նաեւ Յունաց մօտ, որոնք սակայն հոս, ժամարական տարբերութեամբ, 22 Մարտին կը տօնախմբեն անոնց յիշատակը, պատարագելով (նախորդ օրն ալ նախառանձի կատարելով) յիշեալ սրբոց անունը կրող մատրան մէջ. որ կը դրոշմուի Ս. Յարութեան Տաճարին մօտ, մեր Տնաշարանի ճիշդ ետին:

Նոյն օրը, կէսօրին, Լատինք Հայաց կը յանձնեն Գիւսա Խաչի այրը, որ մեր իրաւատութեան տակ կը մնայ 24 ժամեր: Կերտն մը կը վառուի հոն այդ միջոցին: (Նոյն կարգադրութիւնը կ'ըլլայ նաեւ Գիւսա Խաչի տօնին): Հոն ուսիւ և պարսիական խնկարկութիւն կը կատարենք անոր կից գտնուող Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ պաշտօնած ժամերգութեան ընթացքին, որ կը կատարուի յետ ճշարտապաշտով հանդիսաւոր մատարի:

Չորրորդ Կիրակին Դաւաւորի կիրակին է: Վերջինը երեք Կիրակիներէն Աւետարանական տառակներէ իրենց անունը առնող: Ինչպէս նախորդ Կիրակի Բունաց՝

(*) Ս. Աթուռայ մէջ սովորութիւն է Շաբաթ օրեր Ս. Գաղարկութեան մատուցանել Ս. Դիմազրի մատրան մէջ, բացի այն պարագայէն, ուր Տերունական տօն մը զբաղակրպի կամ յիշատակը սուրբի մը՝ որուն անունով խորան մը գոյութիւն ունեցած ըլլայ Մայր Տաճարէն մէջ:

այդ օր մերն է իրաւունքը Ս. Գերեզմանին վրայ պատարագելու և շուրջը թափօր դառնալու: — Եռօնք այդ հիւրակին կապած են St. John Climacus-ի յիշատակին, որուն մասին խօսեցանք վերև:

Պահոց Ե. Եօթնեակի Ել. օրը Յունաց մօտ կը կոչուէր Մեծ Կսնոնի Հիմկաբքին: Նախապատկեր կը պաշտեն Ս. Թարութեան Տաճարին մէջ:

Շաբաթ աօն է Ս. Հօրն մերոյ Դերգորի Լուսաւորչին — Յիւստակ շարչարանացն եւ մանկելոյն ի վիրապն: — Ոմանք սուկայի բառը կ'աւելցնեն որակելու համար չար-չարանքները մեծ սուրբին, ինչ որ մեր կարծիքով տակնորդ է: Ուրբաթ երկօրեան կը կատարուի նախապատկեր, իսկ առաւօտուն՝ սուրբին մասունքը թափօրով կը փոխադրուի Աւագ Խորան, որուն — ինչպէս նաեւ Աւանդատան աշակերդեան խորանին, Ս. Լուսաւորչի անունով, ուր կը մատուցուի Ս. Պատարագ — վարադոյրը կը բացուի:

Կէսօրէ ետք, Միարան Հայրեր Զիւթնեաց լեռ, Բարձրանալով, կը ձեռնարկեն Ուխտաւորաց Համբարձումի տօնակատարութեանց: Այս անունով ճանչցուած է Մեծ Պահոց մէջ ինկող Հինգերորդ կամ Դոյլսեան կիրակին: Համբարձման տօնէն զատ, ուրիշ առիթով սրբավայրին վրայ հանդիսութիւն կատարելու իրաւունք ունին Յոյներ և Հայեր: Եռօնք Ղազարու յարութեան Ծք. օրը (և նախօրէին) կը կատարեն զայն, իսկ մերօնք՝ Մաղկազարդը կանխող հիւրակին: Նախապէս, երբ ուխտաւորները — որոնց համար է որ կը կատարուին այս արարողութիւնները, քանի որ չեն կոչուար հոս Զեռնոյ մինչև Համբարձման տօնը — կը ժամանէին աւելի կանուխ, Տնտեսի կիրակիին կը կատարուէին: Քանի որ համայնքներէն իւրաքանչիւրը տարին մէկ անգամ միայն բուն Սրբավայրի մատրան մէջ — խաւմաց սեփականութիւն — Ս. Պատարագ մատուցանելու իրաւունք ունի, մենք զայդ կըկատարենք քչիւրը, չըսկուկն հոգ (կը պատարագէ Սրբավայրին Տեսուչը), իսկ հիւրակի առաւօտ, յետձերաշափառի, երէց վարդապետներէն մէկը եպիսկոպոսական խոյրով կը Պատարագէ:

Եռօնք այդ հիւրակին կը յատկացնեն Մարիամ Եկիպոսցիի յիշատակին, թէև մեր Տօնացոյցին չանցած այդ սրբունիին տօնախմբութեան օրը Ապրիլի 15 է, 14ը հոս՝ Յունաց համար, որոնք անոր անունով փոքր մատուռ մը ունին Ս. Թարութեան գաւթին հիւսիս-արեւելեան կողմը, ուր սակայն բնու արարողութիւն չի կատարուիր: Լուսնաց մօտ կը կոչուէր «Յաւոց հիւրակի» (Passion Sunday):

Այս հիւրակին Ս. Թարութեան Տաճարին մէջ նկատուած է իբրեւ Վլադաց հիւրակին: Շաբաթ երկօրեան, իբրեւ մեղի հեռեակ, Հայք չխալիջած կը փռեն անոնց մուտքին, իսկ հիւրակի առաւօտ անոնց Պատարագը կ'ըլլայ աւելի հանդիսաւոր ու երկարատեւ:

Աւետումն Ս. Աստուածածնի. — Մեր մօտ Ապրիլի 7ին նշուող այս տօնը 25 Մարտին կը տօնուի բոլոր այլ Եկեղեցիներու կողմէ (9 մարտին Սուրբ Մննդեան տօնէն առաջ): Լուսինք և Եռօնք (վերջինները՝ հոս, 7 Ապրիլին) զայն կը հանդիսաւորեն Աւետման քաղաքին մէջ՝ Նազարէթ, ուր մեծ այդ դէպքի բուն վայրը կը կարծուի ըլլալ այժմու Լուսնաց եկեղեցին, որ 1969ին կառուցուած է և կը նկատուի Մերձաւոր Արեւելքի ընդարձակագոյն պապիկիւն: Եռօնք զայն կը հանդիսաւորեն նաեւ Գեթեմանիի Ս. Աճառածանայ Տաճարին մէջ Վերաշափառով և հանդիսաւոր Պատարագով: Նոյնը կը կատարեն 20 Ապրիլին նաեւ մենք (Աւելի ճիշդ պիտի ըլլար զայն կոտարել 19ին, քանի որ Ս. Մննդը կը տօնենք Յուն. 19ին): Բայց յաճախ կը պատահի որ տօնը ինչայ Աւագ Եօթնեակի ընթացքին և ստիպուած ըլլանք անոր տօնախմբութիւնը յետաձգել քանի մը օրով:

Ներկայիս, Ս. Զատիկի ուխտաւորներ կը սկսին ժամանել Մեծ Պահոց հինգերորդ Եօթնեակի երկօրոց կիսուն, և կը մեկնին տօնին յաջորդող շաբթու ընթացքին:

Յաջորդել պիտի անդարդառանց Աւագ Եօթնեակի և Ս. Զատիկի հանդիսութեանց, սկսեալ Ղազարու յարութեան:

(Շարունակելի՛ 4)

Գ. Ճ.

ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒՐԱԿԱՆԱՆԱՑՈՒՄ

ԵՐԱՐԱԿԱՆՆԵՐԻ ԲՈՎԱՆՆԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ,
ԳՆԱԿԱՓԱՐԱՆԵՐԸ ԵՒ ՄՏՔԵՐԸ

Այժմ՝ անցնենք ուսումնասիրութեան երկրորդ կէտին՝ բովանդակութեան զարգացման, գաղափարներին աւտեան մըաւքերին, բովանդակութեան զարգացումն եւ դիտելով, կարող ենք շրջանների բաժանել:

Արդ, մի հարց է յառաջ գալիս, որը նախընթացներում արդէն այլ նպատակով չօշակել ենք, այդ այն է, թէ արդե՞ք շարակաւների բովանդակութիւնը Եկեղեցու ծիսական մասի զարգացմամբ փոփոխութեան ենթարկուել է, զարգացել է, եւթէ այժմ, ի՞նչ պահանջների ներքոյ:

Արդէն տասցինք, որ (զարբերի) մասնակի ընթացքում, Եկեղեցու ծիսական մասը հետզհետէ զարգանում է, Եկեղեցու մարտիրոսների թիւը աճում է, բոլոր այս նոր նախադասների համար, նոր տաներ են սահմանում, նոր արարողութիւնք են աւելանում, աւտի է նոր շարակաւների պիտի հիւսուէին, բովանդակելով պահաւը: Բայց փոփոխութիւնները հիմնական չեն եղել, այլ, ինչպէս մեր Եկեղեցու պատմութիւնը ցոյց է աւելիս, իբրեւ լրացուցիչ միայն:

Գալով բովանդակութեան փոփոխութեան պատճառներին, կարելի է բնական ճանապարհով պատճառարանել այսպէս. — Դ. — Ե. զարբերում, երբ քրիստոնէութիւնը նոր էր մուտք գործել Հայաստանում, եւ ժողովրդեան հոգին ու միտքը զբաղեցնող օրբութիւնը միմիայն Յս. Քրիստոսի անձնաւորութիւնն էր, որին ճանաչում էին Ս. Աւետարանից, աւտի բնականօրէն պահանջ պիտի զգացուէր միայն Տիրոջ երկրաւոր կեանքի գլխաւոր դէպքերի յիշատակը կատարել եւ տանել, ուրեմն, Տէրութեան տաների կատարումներ՝ մեծ եւ առաջին պահանջը, իսկ միւս աւերական տաները չէին կատարուում, որպիսիք են՝ Աժմանի Ծննդեան, Տաճարի Հնձայման եւ Վերափոխման տո-

ները, որոնք աւելի ուշ ընդունուեցան եւ սորա համար երգեր հիւսուեցան:

Ուրեմն առաջին հիւսուած երգերի միակ եւ գլխաւոր նպատակն էր Ս. Աւետարանի բովանդակութեան գլխաւոր կէտերը հայ ժողովրդեան մէջ ընդհանրացնել: Այսպէս դասուելով, առաջին կարգի տաներ են համարուում նրանք, որոնք Ս. Աւետարանի հետ կապ ունին, իսկ որոնք որ կապ չունին Ս. Աւետարանի հետ, երկրորդ կարգի տաներ են համարուում:

Երկրորդ պատճառը՝ ընդհանուր քրիստոնէական սրբութիւններից մասնաւորների անցնելն է: Քրիստոնէութիւնը մի որեւէ ազգի մէջ մուտք գործելով, հետզհետէ դառնում է ազգային կրօն, ուտի այդ ազգի ու Եկեղեցու աշխուժ նախապատիւ պիտի համարուէին իւր առաջին քորոզիչները եւ նախապատկերը: Այսպէս, մեզ համար Ս. Թադէոս եւ Ս. Բարձրադիմէոս, Ս. Լուսաւորիչը, Հովհաննիս, Գայանէանք, եւ սորա հետ իբրեւ ընդհանուր քրիստոնէական սրբութիւն՝ Յովհաննէս Մկրտիչը, որի յորգանքը այնքան մեծացւ, որ մուտքաւտու սուրբ համարուեց:

Յովհաննէս Մկրտչի յարգանքը աւելի եւս մեծցու այն պատճառով, որովհետեւ Ս. Լուսաւորիչ առաջին անգամ նորա տնումը տաճար կանգնեց եւ կեսարիայից բերած նորա մատուցող տանեղամփոփեց:

Ըստ վերնոյն, ուրեմն, Հայ Եկեղեցու առաջին սրբութիւններն էին՝ Ս. Երրորդութիւնը — Հայր Աժ, Որդին եւ Ս. Հոգին — Աժմանի, Առաքելներ (իւր քարոզիչները), Յովհաննէս Մկրտիչ: Ուրեմն, սոցա համար միայն պիտի հիւսուէին շարակաւները:

Բայց աւանդութեանց հիման վրայ, ընդհանուր սրբութիւններից Եկեղեցին անցնում է մասնաւոր անհատների — սրբերի —, որոնք յետոյ մամանակի գործ են եւ մասնաւոր նշանակութիւն ունին: Այսպիսի բնաւորութիւն ունին երկրորդ խմբադասութեան մէջ մտած շարակաւները:

օրինակ՝ Յովհաննես, Յակովբա, Պետրոս, Պողոս, Լև։

Խաչը 'ի հնունձն իւր երգերն ունեցել է, բայց վարադոյ Խաչը, իբրեւ ազգային-եկեղեցական տօն, է՛. դարձան է՛ կազմուել։ Այդ դարձում անշուշտ պիտի լինէր եւ մարտիրոսաց տօն — ուրեմն եւ մարտիրոսաց շարական —, բայց Պետրոս Գետադարձը նոր շարականներ է հիւսում, գոցոյ կարգում է՛ հնաւորաց, մարգարէից եւ վկայից անուններով, որ 'ի նարկէ ուշ մոմանակի պահանջ է։

Ննջեցելոց շարականներ կամ երգեր մինչեւ Ե եւ Զ. դարերը եղել են 'ի նարկէ պարզ բովանդակութեամբ, բայց յամենայն դէպս եղել են, Այս աւանդութիւնից դիտենք, եւ այդ աւանդութիւնը Մեծին Ներսիսին է վերագրուում^(*)։ Բայց Գետադարձը (Պետրոս) ԺԱ. դարում դժոխքի եւ արքայութեան պտուղներն երեւելի գրաւի կազմուցանելու համար, նոր շարականներ է հիւսում ննջեցելոց համար, ինչպէս, օրինակ՝ «Անադին է օրն դաւաճանութեան», «Անսկիզբն Աճ»։

Երկրորդ շրջանում բովանդակութեան հիմնական փոփոխութիւն չենք նկատում, այլ լրացուցուած եւ պարզուած են նոր շարականներով՝ առաջին շրջանի հիւսումը երգերի բովանդակութեամբ։ Այս երկրորդ շրջանում շնչուում են գաւանդան կէտերը, օրինակ՝ Ս. Երրորդութեան անձանց առ միմեանս յարաբերութիւնները պարզելու համար նոր շարականներ են հիւսւում։ Որովհետեւ Գ. եւ

Ե. յետագայ դարերում յառաջ են գալիս կրօնական-գաւառական խնդիրներ՝ 'ի դէմս անձանց Ս. Երրորդութեան, ուստի Հայ Եկեղեցին իւր խնդրոտը եւ համարիտ գաւառանքը նոր շարականներով պարզում եւ շնչում է։ Այդ մասին քիչ յետոյ աւելի կը խօսինք։

Երկրորդ, մանաւանդ Երրորդ (Է. - ԺԳ. եւ ԺԳ. - ԺԵ. դարերը) շրջանների շարականների բովանդակութիւնը աւելի ազգային բնաստութիւն ունի եւ «այս՝ առաքանաբար է զարգանում։ Այս շրջաններում զարթնում է ազգային եկեղեցու նախասկզբների վեհութեան զգացումը, եւ յառաջ են գալիս (հիւսւում են) շարականներ, որք քայքայում են ազգային նախասկզբների գործքերը եւ փառաբանում նրանց, Թէեւ Ներսէս Շնորհալին է շնչաւրաշարը երգում, բայց դժուար է կարծել, որ ԺԳ. դարուց առաջ վարդանանց յիշատակին շարականներ չլինէին։

Յովհաննէս Սարգսազ վարդապետը «Պայծառացան Ս. Եկեղեցիքն» է երգում Ղեւոնդեանց համար, որտեղ պարզում է նրանց նշանակութիւնը, որք «կնիգանի լուսաւորչներ», «վերին յարկ փոխուողներ» առաջնորդներ, «զուարթուլն», «եռիւրսակն» պատարագ, «հաշտաբար ընծայ հօր ազգի մարդկան», «Այ. ընտրեալներ» են։ «Զջրուեալ մանկունն ժողովեալ՝ եւ զվարատեալս տրամութեամբն, որը ցոյց է տալիս ԺԲ. դարու հայ ժողովրդեան վարձատրին դրութիւնը։

Սոյն գաղափարով կամբողջացին գրել է Ռորդուց եւ Թոռանց շարականը՝ 'ի նարկէ Ս. Լուսաւորչի եւ հայրապետաց տօնների հետ պիտի տօնուէին եւ Ս. Լուսաւորչի յաջորդները, բայց այդ բաւական չէ համարուում, այլ շարականի մէջ յիշուում են յովհանէ յանուանէ՝ Արքատկէս, Վրթանէս, Յուսէփ, Գրիգորիոս, Դանիէլ, իբրեւ նոր շաղկով ընթացողներ։ Մինչդեռ Ռր զլոյս առաւածոյին» մէջ անուններ չկան։

Յովհաննէս Մկրտչի տօն հնունձ կար, բայց իբրեւ զուտ ազգային սուրբ, Յովհ. Մկրտչի վրայում է Գրիգոր Սկեւացու «Արքական արդարութեան» շարականի մէջ։

(*) ... Սուրբ Հայրապետն Ներսէս ... զայր 'ի Թիւն աւան (Պապի ձեռամբ թուականութեանց յետոյ) եւ մտեալ 'ի տաճարն Այ. ... աշխուհեալ զսեղանն սուրբ եւ զեկեղեցին եւ անպակալ զղոյշոյնն եւ զհամարիսն եւ զայլս ամենայն, եւ 'ի կցորդէն հանգստան վասն անհղ գաւառասանին եւ թէ մարտիրոսքն կարմրագոյն պոսակաւ պէնին եւ հուսանքն պիտակափայլ զարգարիւնն (սուփերք ձայնականք, Հատարէ, էջ 23, աղբ 6-12)։

Հետաքրքիր է սոյն կտորը համեմատել ննջեցելոց շարականների մէջ քահանայից Թադեոս համար կարգած շարականները։ Վկայութեւն, Ս. Եկեղեցին, «հաւրածարիմ» են, որտեղից կ'երևի վերջինիս հնութիւն լինելը եւ այն եւս չի նպաստում դարձում։

Վարդանը Առաքելոց շարականն է յօսրինում՝ զ'ի յանասման ծովէն, որի մէջ մէկիկ մէկիկ յիւսմ է առաքելոց դարձեան ու ժառանգութիւնները:

Յովհ. Երզնկացու (Գլուզ) Այսօր զուարճեցեալքի մէջ յիշուած են նորա գրած ներբողի անականները, որք վերաբերում են Տրդատ Թաղաւորին: Այսպիսի են Ս. Սահակին, Ս. Մեսրոպին, Մեծն Ներսէսին ճշգրտած շարականները, արոնց հիմքը կազմում է աւանդութիւնը:

Կան նաև այնպիսի շարականներ, արոնց բովանդակութիւնը թէև ընդհանուր աւանդական արբութիւն է, բայց ազգային մի գէպքի յիշատակութիւն, նշան էր, հայոց հայրապետի կամ արքայի մասին եւ մտած է այդ շարականի մէջ: Այսպէս, երբ Վախագան պատմիչը կիլիկիայում ներկայանում է Կաթողիկոսին և Թաղաւորին, այդ օրը Յովանիմայ և Աննայի տան էր, Հայրապետի պատուէրով գրում է ձեր Նախնացքը, որի մէջ մտցնում է Թաղաւորի և հայրապետի համար զատ զատ աներ:

Այսպէս, երբորդ չըջանի կամ խմբադրութեան մէջ մտած շարականները կամ ազգային յիշատակներ են արժարձ, կամ Ս. Գրքից դուրս եղած ընդհ. և ազգային աւանդութիւններն են երգում:

Արդ, անցնենք դաւանական զաղափարների դարձացման: Ինչպէս ասացինք, առաջին շարականները պատասխանաւորութեան տակ և կերպարանք ունին. օրինակի համար, յառաջ բերեց Ալմայայանութեան շարականներից հէնց առաջինը, որ խորհնացուն է վերադարձում, ձուրախոսիքը, որի մէջ պատմելու է թէ Գորբիէլ հրեշտակապետը աւետել է երկնից Տէր Աբգարի գաղութը, որ Մարիամից ծնունդը Հիսուսի լի առաջնորդն և ընդհանուր համար ԱՃ հզօր և անմահ բանն պիտի լինի:

Մինդեան շարականներից՝ Այսօր մեծ և սքանչելի խորհուրդ է յայտնուել, որին հովիւները հրեշտակների հետ երգում են: Մեզ համար Բեթղեհէմում Հնոր Աբգարն է ծնուել, Այն՝ օրին ո՛չ երկնիք և ո՛չ երկիրը չէին կարող բովանդակել, այսօր խանձարուրի մէջ է պահ-

ւում (խանձարուրով է պահուած), առանց Հօրից մեկնելու:

Քառասներորդ Գալստեան շարականը (66 էլ, 1861 թ., ապ. Ս. Էջմիածին) Հայոց մարմնացած Նախաշախտեան բանն այսօր աւանդ է եկել կատարելու Մովսիսական օրէնքը, Սիմէոնի գիրկն է աւրուած: Այսպէս՝ Այսօր 'ի առաւարն հեկաւ, էլ 67, Շարական Յարութեան, էլ 229: Այսօր 'ի Բեթանիա գողով ձայնիւր Ղազարոսի, որից զմեքն եւ մահ տարանցան և Հօրեքօրեայ մեռեալին յարութիւն տուիր:

Այսօր կանգնեցու աւաղան մկրտութեան, էլ 251, Ունաւաւան և մասնաւոր թան գաւաղումն է նկարագրում:

Աւերածութեան մարմնով Յուդայ և զ'ի գիւրդին յարում մասնիւր Փրկիչն մեր 'ի մահ խաչին, էլ 254, Մասնաւորութիւնը՝ ձով սքանչելի և տեսիլ ահաւոր, էլ 256:

Կուսածին մարմնով, էլ 275, Թաղման նկարագրութիւնը:

Յարուրեան՝ ձեր եկիր 'ի փրկութիւն, էլ 286. պատմում է Հարչարանքը, մահը, Թաղումն ու յարութիւնը:

Անճառելու Հօր էակից, 290:

Փայլունածն հրեշտակին իշխաւ, 294, Խաղաբեր կանանց և նորա թախան մասին:

Աւերք ԱՃ, որ վասն մեր զմահ ճաշակցիր, 302: Եղու եւ Գա. 303, Կանխեցին կանայքն, 308:

Եկին 'ի գերեզման առաւօտին, 315: Եղա. յարեալ 'ի մեռելոց, 325: Կանխեցին կանայքն, 328:

Այսօր Յարութիւն Գի. օրհնեցեք, 334:

Փառաւորեալ է քո Յարութիւնդ, 337:

Յարեալ Տէրն 'ի գերեզմանէն, 342: Կանանցն կանխելով 'ի Թաղումն, 350:

Համբարձման՝ Համբարձում Տէրն մեր Գա. 356: (Միայն օրհնութեան առաջին մասը):

[355: Համբարձաւ տէրն մեր յերկնայ, Հովհ. Գալսեան՝ Առաքելոյ աղաւթնոյ, 380:

«Ժողովուրդը ընտրելոյ մեծաւորիցն», 383:

«Որ 'ի լիբրինն այլակերպիւն», 450: Վերաբերեալ բոլոր օրինակներում, պարզ և անպակաս թափառով պատմուած է Քա. ի ծնունդը, քառասորեայ գալուստն 'ի Տաւր, Ղազարու յարութիւնը, Երուսաղէմ գալը, մասնութիւնը, չորչորանքը, խաչելութիւնը, մահը, Թաղուհին, յարութիւնն, համարածուհին և Ս. Հոգւոյ գալուստը: Եւ բոլոր այս շարականները հիւսնուած են առաջին շրջանում, այսինքն մինչև Էր դարս:

Երկրորդ շրջանին, շարականների մէջ գլխաւոր տեղն կը բռնէ այլաբանութիւնը, այլև այլ շրջանում շարականների մէջ մասնում է դաւանական օտարը, սրովհետեւ օրինակներով փողոցների ստամոքսներով որոշուած է Ս. Երրորդութեան երեք անձանց յատկութիւնքը և յարաբերութիւնքը, որով և Հայ Եկեղեցին իւր գաւառական սկզբունքները մոցնում է իւր հազեոր Բրդոյ մէջ: Այս շրջանի շարականների մէջ առանձին ուշք է դարձուած Հօր, Որդւոյ և Հոգւոյ յարաբերութեանց վերայ, չեղտած է Հայոց Եկեղեցւոյ դաւանած սկզբունքները և Փրկչին նոր անձականներ է տրուած այլաբանական սեռով: Յատու թերեմ այս շրջանի համար օրինակներ: «Մաղաւնի հրաշալի», էջ 21, այլաբանական սեռով:

«Այսօր բանն 'ի հօրէ անմեկնելի», էջ 26. — Մոռուկ անմամանակ 'ի հօրէ, անսերմ 'ի կուսեմ:

«Հոյս 'ի լուսոյ ծագելու», էջ 27: «Էկեղից Հօր», էջ 30. — Էկեղից Հօր եւ Հոգւոյն, անսկիզբն Որդի, անմայր յառաւունքն անգրամիկ եւ ընդ Հօր յալիսեան: Ընդգծեալ բառերը Հայ Եկեղեցւոյ չեղտած դաւանանքն է:

«Որ էրն 'ի սկզբանէ», էջ 40. — Որ էրն 'ի սկզբանէ առ Աստուծոյ եւ Ամ. բան, յառաջ բան գլուխեան, Որդի մախալախեան, յերկրի երեւեալ, Ամ. եւ մարդ կա. ասեալ:

«Անսկիզբն բանն յանսկզբնական 'ի Հօրէս», էջ 70:

Մինչդեռ առաջին շրջանի շարականների մէջ միայն Փրկչի անունն էր առ-

լիս, Յիսուս, Բրիտանո կամ Փրկիչ, իսկ այս երգերի մէջ նոր որոշիչ բառեր է յատկացնում, որք ընդգծած ենք. — Սկզբիւր անմահութեան բղխեալ 'ի Բերսանիա», «Յիսուս միածինն» էջ 228:

«Անմահութեանց պարգեւատուն»:

«Որ վերօրհնի», էջ 229, «Քաղաւոր փառաց»:

«ԶԲրիտանո Թաղաւորն», էջ 232, անմահ քաղաւոր, Աւագ Շարթու օրհնեղութիւնը, էջ 274:

«Պարգեւատուն ամենեցուն», «Կենդանութիւն ամենեցուն», «Արարածոց փրկութիւն», «Ըրկողոյ զլոյս»:

Համարածան շարականը, 357:

«Որ ողորմութեամբ», էջ 357: «Ըղբից աղաչեմ», 360, «Որ համարածան» 358: Ս. Հոգւոյ Գալուստն. —

«Կենդանաւոր Ամ», «Մարգարէ Հոգի», «Մարգարէութեամբ զարգարեցեր նաքք ըզրախեցրաւ»:

«Որ 'ի քրօքեական աթոռ ընդ Հօր նստէր», էջ 230:

«Վերանգողն երկնից» (Աւագ Հինգ շարթու շրջան), էջ 246:

«Այսօր 'ի կոտորումն Ամային ընթերեաց», էջ 252:

Հոգւոյ Գալուստն. — Նայն եւ նման Հօր եւ Որդւոյ, էջ 384:

«Մարտափրկի հոգւոյ նման», էջ 385:

«Որ բոլորից եւ պատճառ էից անպատճառից», «Հայր անծին, անսկիզբն Որդւոյ պատճառ անմամանակ ձեկեմամբ և Հոգւոյ բղխման անհնարաւոր», «Կամաւ Հօր եւ Ս. Հոգւոյն իջեալ», «Երկրորդ աւագ հարց», էջ 389:

«Որ համազայդ ես», էջ 392. «Որ անքնին եւ յեւթեամբ», էջ 393:

«ԶԱնսկզբնաւոր բղխումն 'ի Հօրէս», էջ 395:

«Հոգին Սուրբ», էջ 404. — Այս շարականը Ս. Հոգւոյ յատկութեանց շատ ընդարձակ որոշումն կու տայ:

ՎԱՀԱՆ ԲԺՇԿԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդիւ՝ 5)

ԳՐԱԴՈՍԱԿԱՆ

“ԱՆԱԽԱՐՏ ԽԱՂ”

(Բանաստեղծություններ, 1969 - 1979)

Հեղինակ՝ ԿԱՍԻԻՆ ՊԱՍՄԱՆՅԱՆ

(Փարիզ, 1980, էջ 159)

Նոր անուն մը չէ կարիկ Պատմահան։ Հակառակ իր համեմատաբար երիտասարդ տարիքին, հեղինակն է արդէն քանի մը փոքրածաւալ երկերու, բայտրն ալ չափածոյ։ (Ուրիշ հարց՝ չափին բացակայութիւնը անոր տողերուն մեծագոյն մասին)։ Կանխառաւ կամ գերաժիլ տաղանդ մը։ Գուցէ։ Բայց կանխառաւ տաղանդները ամենէն փայլունն ու բարձրորակը չեն եղած միշտ։ Ու ցաւ է մեզ հաստատել թէ այս իրողութիւն կը հըշմարտուի կուրիկի պարագային։

Առաջին իր գործին առիթով փորձած էինք բաներ մը գրել, բայց խելոյն լռեցուցած էինք մեր գրիչը, անկապին այն սպասածով, որ օրերն ու կեսնքին բիրտ փորձառութիւնները, ինչպէս նաեւ պատանութեան յամեցող խանգին հետզհետէական նահանջումը պիտի յղէին իր զգայնութիւնները և զանոնք զուտ ու զգոն կերպով արտայայտելու շնորհը պիտի աճէր իրմէ ներս։ Յաջորդող դժբերք բան մը չաւելցուցին անոր վրայ։ Յորդ իր զարգացման գիւղացի՝ մտածումը մնաց տարտամ ու տկար, անբաւարար՝ իր աղերս պարտելու իրական ստեղծումին հարթքովը, որով միայն թնոնք պիտի կարենային բարձրանալ արուեստի փլանին։

Թերթերը բաներ մը գրեցին իր մասին։ Գովասանքի ու քաջալերանքի խօսքեր՝ ընդհանրապէս։ Ոմանք մեծ յոյսեր տածեցին անոր սպառնալի նկատմամբ, խոստանալից բանաստեղծ մը տեսնելով անոր տողերուն ետին։

Հայերէն լեզուն՝ Եւրոպական poetին (արեւելահայերէն պոետ) համապատասխան ունի շատ յառաջնական բառ մը՝ բանաստեղծ։ Այսինքն՝ բան = poeuf (մտա-

ծում, գաղափար, պատկեր և մտամբք նորին) ստեղծող։ Ահա թէ ինչու սխալի մէջ են բոլոր անոնք, որոնք ամէն չափածոյ խօսք բանաստեղծութիւն (փոխանակ բանաստեղծութիւն — կը խնդրեմ սա նոր ու ազեղ բառը հանգուարեմ) կը պիտակեն, միջուկէն աւելի կեղեկին փայլէն հրապարակած։

Հասեմ եմ աւրիշ առիթով, գուցէ իրաւունքը չունինք մենք արուեստով յազեցած գործեր սպասելու սփիւռքի այլասերիչ գոհիներուն մէջ սնած ու աճած մեր երիտասարդներէն, երբ իրենց ետին զարեբու ամուր հիմերուն վրայ յենած մշակոյթ ու պետականութիւն ունեցող ժողովուրդներու մօտ իսկ նշմարելի է նահանջը արուեստի մարզերէն գրականին ու մանաւանդ բանաստեղծականին պարագային։ Ներկայ քաղաքակրթութեան պարզած արական երեւոյթները ընկերայինին ու քաղաքականին սահմանները անցնելով՝ պիտի հասնին անշուշտ արուեստին ու զաւաճումի պիտի տանէին մօր տաղանդները, գրելու զգայարանքով օժտուածներն իսկ։

Միջովայրը, ուր երկնած է կարիկ իր վերջին բերքը, մեծ ստատիք է Արեւմտեան Եւրոպայի, ուր աղբիւրցան ու գործեցին սկանաւոր դժգեքը մեր գրականութեան, ԺԹ. դարու կէսէն ասդին ու մանաւանդ Մեծ Եղեռնէն ետք։

Գալով մեր գրականի հատորին, տասնամեակի մը լայնօրով երկնածու և տպուած Ամերիկայ՝ Լ. Բ. Ը. Միտլան Ալեքս Մանուկեան Մշակութային Հիմնադրամի միջոցաւ, պէտք է ըսել թէ 150 էջերու վրայ տարածուող իր անչափ ու անկապ տողերուն ընդմէջէն (սխալ կարգ Արմէնեանը) գծաւոր չէ մտածումի կայծ մը, խոր ու իրաւ սպորում մը նշմարել հոս ու հոն։

Առնենք, օրինակի համար, առաջին քերթուածը, Երկիր ենթախորագրի ներքեւ, Գարուն, որ կը բացուի հետեւեւ տողով. — «Հաւաքուիլ է գեղեցիկութիւնը աշխարհի մէջ»։ (Գիրքը գրուած է արեւելահայերէնով, ինչ որ սպասելի չէր Սահմանին և Փարիզարանի գրողէ մը)։ Անտարակոյս որ գարնան եղանակին գեղեցի-

կուժեան է անհարկութիւնը: Յաջորդ տողը սակայն հասցէ կը փոխէ և կ'ազդուէ հայրենիքին. «Ջերմութիւն մութ երակներ եմ ելնում քո հողի սակ քաղաւած տուֆին»:

Աւելի լաւ պիտի չլլումը շինութեան այդ մութ երակները զետեղել քերթուածին երկրորդ տունին մէջ՝ Ամսոն ենթախումբագրուած: Այս վերջինին մէջ տրուան հետք է օտարապետներէ համբերութիւն խնդրելու, հասարակ թէ՛ և իմաստուն խօսք, աւելորդ է ըսել թէ ոչ մէկ առնչութիւն ունի սմբոն եղանակին հետ: Չունի նաև կապ մեր երկրին հետ, որունը կ'ազդէ խօսքը հեղինակը՝ փոխ ի փոխ տալու չորս եղանակներուն հետ:

Սն հիւր եմ իմ օսն մէջ խորագրերը կրող կտորը կը պարզէ անբաժնի հակասութիւնն արտայայտութեան, երբ նախ կը յայտնէ թէ օսն չիմ վերադառնում և որովհետեւ օսն երբեք չիմ ունեցել, ու քիչ վարը կը յարէ: Սն հիւր չեմ իմ օսնը:

Բնագնացական արտայայտութիւն մը նոյն էջին վրայ: Տեսնում եմ լոկ կոպերս ներսից, ինձ միանկ մի՛ քուլէ, ինձ միանկ մի՛ քուլնի: Ո՞վ է գինք միանկ ձգողը: Մէ՞կ անձ կամ իսկութիւն է, թէ աւելի, հարց կու տանք, ի տես թէ՛ եղակի և թէ՛ յոգնակի ձևերու գործածութեան:

Նման պատկեր մը 34րդ էջի վրայ. անմտեւոր օր էր, բայց անմտեւ յկաքա:

Հետաքրքրական է էջ 72ը, ուր ամէն տող կը բաղկանայ առանձին բառէ մը:

Իսկ ամենէն արտառոցը 122 ~ 126րդ էջերը բռնող քերթուածն է, ուրկէ ոչ միայն գլխադիր ու կէտադրական նշան կը բացակայի, այլև տողերու դասաւորումը կ'իջնէ ձախ վերի անկիւնէն աջ վարի անկիւնը, չեղ ու ռառիճանաձև, երբեմն բառի մը տառերն ալ կը քակուին իրարմէ ու կը մեկնին նոյն ուղղութեամբ: Միտքէ զատ աչք յոգնեցնելու կոչուած են այս էջերը, կը տարուինք մտածելու:

Թերևս իր ըսելու մտք ու մտնուածապատ ձևերով ու ճարտար բառախաղաղութեամբ Պատմաճան կ'երևոյ շայ Բանաստեղծութեան Օշականը ըլլալ օրին մէկը, ինչ որ մեր ծիծաղը կը շարժէ, քանի մեծանուն գրագէտի տաղանդին

մանրուքն իսկ դժուար է հաստատել մեր երիտասարդ գրողին մօտ:

Գրքի վերջաւորութեան, հեղինակը հայրենական անուանի բանաստեղծներու իր գործին ուղղուած գնահատական նախաձեռնէն մէջբերումներ է ըրած, որոնց մէջ, իրենց կարգին, մէջբերուած են իր հայրենական քերթուածներէն տուններ կամ տողեր: Արդար ըլլալու համար, պէտք է խոստովանիլ թէ այդ կալուածին վրայ է միայն ուր կարիկին արօրը լուկէ բանի, ուր ան կրցած է հանդուրժելի ու երբեմն ալ յաջողակ էջեր արագրել: Չմոռնալ սակայն որ արուեստի բարձունքները աւելի գերաւ ունանելի են այդ գետնին վրայ: Ճիշդ է մտնակի յաջողութեանքները երթալ ընդհանրացումներու:

Գիտենք թէ հայրենասիրութիւնը մեր հայրենական գրողներու սրտին դպող ամենէն զգայուն լարն է, և այս կարգի կտորներու պարագային իրենց գնահատանքը կը բանաձևեն արուեստի մասնագութիւններէ բոլորովին ձեռքազատ:

Տաղանդը չէ որ կը պակսի կարիկին, լայն է ծիրը իր մտածողութեան և զգայուն՝ իր իղիքը կենանքի ձայններուն հանդէպ — արտի փաստը տուած է ան երբ երգած է հայրենիքը: Բայց այդ բարբի իր ներաշխարհին մէջ ամփոփելու, դասաւորելու և պատշաճ ու վայելուչ կերպով արտայայտելու ներքին պակասն է որ կը հաստատենք իր մօտ: Տ. Զրաքեան, Ռ. Զորագրեան և Կ. Զորեան անմասն չէին տաղանդէ: Բայց գիտենք թէ ինչ է Օշականի վճիռը տունց գործին մեծագոյն մասին համար:

Վերադառնալի Արեւի Տակնի, ՇԹաքերեան և Բեղմնափռչի հեղինակէն կը ոպասենք որ իր տողերը մօայլին ու անթափանցիկ խորհուրդով պարուրելու փոխարէն, հանդերձ զմեռնք իրաւ բանաստեղծութեան շուքովն ու շնորհովը, որպէսզի անոնք մեր սրտին ու մտքին խօսէին աւելի յստակ և ուժգին, բարախուն՝ արուեստին կենսագործող շինութեամբ ու հմտքով:

Գ. ՃԱՐՏԱՐ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ

ՍՐՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ԵՐԿՐՈՐԴ. ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

ԵՐՈՒՍԱՆԷՍ

1983 - 1984

Ամեն. Ս. Գոթրիորթ Հայր,
Գերշ. և Հոգշ. Հայրեր,
Յարգելի ծնողներ և հանգիստականներ.

Սրտագին հաճությամբ, Ամալիքի լայն հանգիստաթեան աւարտին, կանգ կ'առնենք այս բեմին, կատարելու համար մեր դպրոցական-կրթական կեանքին, աշխատանքներուն, նուաճումներուն տարեկան տեղեկագրութիւնը:

Հաշուակ մեր երկրի տնտեսական, բնակրային և քաղաքական պայմաններուն, աշխատանքով, նուաճումներով լեցուն կրթական տարի մը ունեցանք ու մեր վարժարանը ընթացաւ անսայթաք:

Այս տարի, աշակերտութեան թիւը եղաւ 173, բաժնուած հետեւեալ ձևով. —

	Մանչ	Աղջիկ	Յումար
Երկրորդական	20	25	45
Նախակրթարան	40	37	77
Մանկապարտէզ	29	22	51
Համագումար՝	89	84	173

Մեր աշակերտութեան կարգապահութիւնը և վարժուբարքը եղաւ օրինակելի: Ոչ մէկ դժուարութիւն ունեցանք այս տարեկան մէջ:

Իսկ մեր ուսուցչական կազմին թիւը եղաւ 28: Անոնց բոլորին համար ունիմ միայն ու միայն շնորհակալութեան ու յարգանքի խօսք՝ իրենց խղճամիտ դաստիարակչական ծառայութեան համար, ինչ որ վարժարանի Տեսչութեան համար եղաւ թանկագին օժանդակութիւն մը:

Մեր կրթական ծրագիրը, ըստ նախընթացի, եղաւ Անգլիական G. C. E. ի (General Certificate of Education) երկրոր-

դական վարժարաններու յատուկ ծրագիրը, ոչ հայկական դասընթացներուն համար (գիտական, պատմական, մաթեմատիք և լեզուական): Իսկ հայագիտական դասընթացներուն համար ունեցանք մեզի յատուկ ծրագիր, ուսուցանելով Հայ լեզու (գրաբար և աշխարհագրութիւն), կրօնագիտութիւն, Հայոց Գաղութիւն, Մատենադարանութիւն, Հայ Արուեստի Գաղ. Կն.:

Նախակրթարանի և Երկրորդական կարգերու մէջ ուսուցինք Հայերէն, Անգլերէն, Արաբերէն և Երբայեցերէն լեզուները:

Նախակրթարանի բաժնին մէջ, ուսուցման գլխաւոր լեզուն եղաւ Հայերէն, իսկ Երկրորդական կարգերուն մէջ՝ Անգլերէն՝ գիտական և պատմական դասընթացներուն համար, իսկ անշուշտ Հայերէն՝ Հայագիտական դասընթացներուն համար:

1984 Յունուար 2-12 ունեցանք մեր գիտական քննութիւնները, իսկ Մայիս 15-30՝ ամալիքի քննութիւնները:

Այս տարի մեր Երկրորդական վարժարանը կ'ունենայ 10 շրջանաւարտներ, որոնք քիչ չկոտայ կը ստանան իրենց աւարտական վկայականները: Հետեւելներն են այդ շրջանաւարտները. —

Յակոբ Գոթապաշեան
Յակոբ Մահուկեան
Յովհաննէս Էօթադէկեան
Պօղոս Չավուշեան
Սեան Մարտիրոսեան
Հայկանուշ Մարգարեան
Մարալ Մանուկեան
Մարալ Տաքէսեան
Մարի Տէր Վարդանեան
Սուրբ Գոթապաշեան

Անոնք մամուլի իրենց գաղափարներն առաջարկելու համար, Մայիս-Յունիսի մասնակցողան Անգլիական General Certificate of Education-ի քննութեանց, որոնց արդիւնքը յայտնի կ'ըլլայ յառաջիկայ Սեպտեմբերին:

Տակուին անցեալ Յունուարին, անոնքմէ հինգը մասնակցեցան G. C. E.-ի Արտերէն լեզուի քննութեանց, Յակոբ Ստանկեանն է Մարի Տ. Վարդանեանն այդ քննութիւնները կատարելուն մեծ յաջողութեամբ, բերելով բարձրագոյն միջին, իսկ Յակոբ Գարագաշեան, Յովհ. Էօրտէկեանն է Պոլսոյ Զափուշեան լաւ նիշերով անցան:

Այս շրջանաւարտներէն վեցը առայժմ կը ծրարեն հետեւի բարձրագոյն ուսման համալսարանական ընթացքի:

Իսկ մեր անցեալ տարւոյ շրջանաւարտներէն հետեւեալները, որոնք մասնակցած էին General Certificate of Education-ի քննութեանց՝ ձեռք բերին հետեւեալ յաջողութիւնները. —

Լիզա Մէնէշեան յաջողած է 5 նիւթերու մէջ (Հայերէն Գրաբար՝ A. L., Հայերէն Աշխարհաբար, Անգլ. Գրականութիւն, Արտերէն լեզու, Մաթեմատիք — իր երեք ճիւղերով՝ Թուարանութիւն, Գրականիւն և Երկրաչափութիւն):

Լիզա Մանուկեանն էս յաջողած է նոյն 5 ճիւղերուն մէջ:

Հրաչ Սեան յաջողած է 3 նիւթերու մէջ (Հայերէն Աշխարհաբար, Անգլերէն լեզու, Անգլ. Գրականութիւն):

Արաքսի Մարգարեան յաջողած է 3 նիւթերու մէջ (Գրականութիւն, Հայերէն Աշխարհաբար, Անգլ. Գրականութիւն և Պոլսոյ Օնանէշեան յաջողած է նոյն 3 նիւթերուն մէջ:

Սոնա Պոլսոյ յաջողած է 2 նիւթերու մէջ (Հայերէն Աշխարհաբար, Անգլ. Գրականութիւն):

Խաչիկ Մազմանեանն էս յաջողած է 2 նիւթերու մէջ (Հայերէն Աշխարհաբար և Անգլերէն լեզու):

Դարձեալ անցեալ տարւոյ մեր 10 շրջանաւարտներէն հետեւեալ եօթը շարունակեցին իրենց բարձրագոյն ուսմանց համալսարանական ընթացքը. —

Լիզա Մէնէշեան կը յաճախէ Բեթլեհէմի համալսարանը:

Քնարիկ Օնանէշեան՝ Delta College, Stockton, Calif.

Խաչիկ Մազմանեան՝ Հայաստանի Համալսարանի փոխիքինի բաժինը:

Զեփու Պոլսոյն կը հետեւի հիւսնագրաւորի դասընթացներուն:

Արաքսի Մարգարեան՝ մանկավարժական դասընթացներուն:

Լիզա Մանուկեանն է Սոնա Պոլսոյն գրագրական դասընթացներուն:

Մնացեալները նետուած են կեանքի ստացուելու:

Անգրագաւորելով նախընթաց տարիներու մեր շրջանաւարտներուն, այսօր զանազան համալսարաններու մէջ սեռահոգ 31 շրջանաւարտներ ունինք, որոնք են հետեւեալները. —

Ի Հայաստան՝ Շահան Ռաճոյեան, Յարութիւն Պէշարեան, Գէորգ Տօնիկեան, Խաչիկ Մազմանեան, Խաչիկ Տ. Վարդանեան, Դանիէլ Մարգարեան, Շողիկ Պոլսոյն, Սեդա Մազմանեան, Սոնա Պոլսոյն, Անուշ Կարագաշեան և Նուա Տ. Վարդանեան:

Ճակերիկս՝ Գէորգ Յարութիւնեան, Սարա Կարագաշեան, Շահէ Պոլսոյն, Արամ Գարագաշեան, Մարալ Գարագաշեան, Քնար Օնանէշեան, Կուրիս Օնանէշեան, Անի Տիգրանեան, Արտիէ Ապստեան և Վիլիամ Գէորգեան:

Ի Բեքլեհիմ՝ Յակոբ Սեան, Լիզա Մէնէշեան և Նարա Պոլսոյն:

Եւսեփիա՝ Պարտ Սաֆիէ և Սիւլիա Մարգարեան:

Ի Յունաստան՝ Անթուլիա Գարագաշեան և Աննա Փէթրաքի:

Ի Գերմանիա՝ Նիլա Շէմէշեան:

Եւսեփիա՝ Ֆէրիա Տէրաք:

Վերսոյիցալ համալսարանականներէն հետեւեալները, աւարտելով իրենց դասընթացը, այս տարի ստացած են իրենց աւարտական վկայականները. —

Արամ Գարագաշեան՝ B. Sc. Electrical Engineering, Սարա Կարագաշեան՝ Master

of Business Administration, Անսել Նադգալան՝ Հայագիտութիւն, Սիլվա Սարգիսեան՝ B. A., Եւա Տ. Վարդանեան՝ Lab Technician, Սոնա Գիթարեան՝ Մանկավարժութիւն, Աննա Փէթրոքիս՝ Անգլիական Գրականութիւն և Գէոքր. Տօնիկեան՝ Ժուրնալիստութիւն:

Մեր նախկին շրջանաւարտներէն Ալին Գայեան (Տ. Վարդանեան), շարունակելու համար իր համալսարանական ընթացքը (M. A. Teaching of English Language to Foreign Students), մասնակցած է քննութեան մը, ուր բացառիկ յաջողութեամբ 400 մասնակցողներու մէջէն եղած է մին ունի 10 աշակերտներէն, որոնք չհաճած են լուսանագրական կրթաթոշակ, շարունակելու իրենց ուսման ընթացքը Անգլիոյ Coventry University of Warwick մէջ:

Գործնալ մեր նախկին շրջանաւարտներէն Արթուր Թէրեան (Թէրզիպաշեան), աւարտելէ յետոյ գտնազան մասնագիտութիւններու քանի մը համալսարաններ, այժմ կանչուած է որպէս ուսուցչապետ դասախոսելու Andrews համալսարանին մէջ ի Միջիկերն վերջնորան հրաւիրուած էր Հայաստանի Ակադեմիայէն, որպէս հոյազեւ մասնակցելու Հայագիտական Միջազգային Գիտաժողովին (1982):

Գործնալ մեր շրջանաւարտներէն Գէորգ Յազուպեան, աւարտելէ Թոք իր համալսարանական ընթացքը, այժմ կը պաշտօնավարէ որպէս Full time professor of Moral Philosophy Atlanta, Georgia մէջ:

Գործնալ Սոֆիէ արդէն ստացած է իր B. Sc. (Honor) Biochemistry, Physiology, նաև M. Sc. (Leeds Univ.) Steroid Endocrinology և այժմ կ'աշխատի իր Ph. D. ն ստանալու իբրև գեղձերու մասնագէտ Endocrinology (St. Thomas Hospital of London), և շուտով կը ստանայ նաև իր Post Doctor տիտղոսը:

Այստեղ խոր ցաւով կ'արձանագրենք մահը մեր նախկին շրջանաւարտներէն Տիւր Վահրամ Մովսէսի, որ մեր վարժարանին ամենէն պատուաբեր ընթացաւարտներէն մին էր, իբրև ներկայ օրիւսափիւռզանայ գրականութեան ակննաւոր գրողներէն մին, ինչպէս նաև Գա-

լուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան հայկական բաժնի ազգայնաւոր մշակներէն մին: Թող Տէրը իր լայնեւուն մէջ հանգչեցնէ անոր հոգին:

Այս տարի վերամշակման ենթարկեցինք Մանկավարժէի կրթական ծրարէրը: Մեր շրջանաւարտներէն երկուք՝ Օրթ. Սեզա Թադէոսեան և Արթուր Մարգարեան մեր քաղաքի մէջ մոնթէսորի Montessori մանկավարժական սիսթեմին, Օր. Սեզա արդէն իսկ կը ծառայէ որպէս ուսուցչուհի մեր Մանկավարժէի մէջ, Այս առթիւ Անգլիայէն և իտալիայէն բերել տուինք նաև Montessori system ամբողջական սարք մը մանկավարժական պիտոյքներու, մօտ 4000 Տոլարի արժէքով: Այստեղ գտնուող մանկավարժական պէտք է յիշենք Հայկ. Ռադիոգործական Ընդհանուր Միութեան Լոնտոնի Մասնաճիւղը, որ ընդառաջելով մեր խնդրանքին, եղաւ նուիրատու իւր մանկավարժական պիտոյքներէն մէկ մասին:

Այս յատկացումին մէջ իրենց դրական բաժինը ունեցան մեր վարժարանի նախկին ուսներէն Տիւր Կարպոս Եսայեան և Տէր և Տիկին Ժիրայր և Մայա Գէորգեան, որոնք ոչ միայն մեր վարժարանին պատիւ բերող արժանաւոր անձնաւորութիւններ են, այլև Լոնտոնի Հայ գաղութին և տեղւոյն Հ. Բ. Ը. Միութեան Մասնաճիւղին առաջաւոր գործիչներ են և Վերջինիս թերթի Հրատարակիչ Մարմնի անդամներ: Սրտագին շնորհակալութիւններ ունինք այս առթիւ թէ՛ Լոնտոնի Հ. Բ. Ը. Միութեան և թէ՛ մեր վերոյիշեալ երեք նախկին ուսներուն:

Մեր կրթական մասնագետութիւններուն մաս կազմեց նաև մեր աշակերտներու կրօնական-հոգեւոր-քաղաքական դաստիարակութիւնը՝ կրօնագիտական դասախօսութիւններով: Տօնական առիթներով, մեր աշակերտները առաջնորդեցինք եկեղեցի: Անոնք մասնակցեցան մեր արարողութիւններուն և Միսեղիքի և Զատիկի առիթներով մասնակից դարձան Ս. Հաղորդութեան Ռաբոլուդին:

«Առողջ միտք առողջ մարմնի մէջ» սկզբունքով, նաև մարզական կեանքը եղաւ առարկան մեր մասնագետութեան:

Ունեցանք թէ՛ աղջիկներու և թէ՛ աղջց յա-
տուկ մարմնամարդի շարաթական պահեր:

Իսկ աղջիկներու յատուկ ունեցանք
ձեռագործային աշխատանքի պահեր, զե-
կազմարուժիտմբ Տիկին Ալիս Սեանի: Այդ
աշխատանքները ի նպաստ գործոցիս վա-
ճառքի դրուեցան մեր տարեկան Գաղա-
թին, որ տեղի ունեցաւ 19 և 20 Մայիս,
Շաբաթ և Կիրակի օրերուն: Այս առթիւ
ունեցանք նաև ընկերային ժամանցի,
երգի-պարի և կերուխումի բաժին մը:
Ձեռնարկը վարժարանիս ապահովեց 4 մի-
լիոն Իսր. Լիրայի եկամուտ մը:

Նմանօրինակ հասութւոքեր և ընկե-
րային ժամանցի հայկական օր մը ունե-
ցանք նաև 8 Յունուարին, Նոր Տարւոյ
առիթով, որուն եկամուտը եղաւ մէկ մի-
լիոն Իսր. Լիրա:

Այս առթիւ ունինք շնորհակալու-
թեան պարտք այն ուսուցիչներուն և
Տիկիններուն, որոնք զոյգ ձեռնարկներուն
պատրաստութեան գործիչները եղան:

Մեր կրթական տեղեկագրին առըն-
թեր կը ներկայացնենք նաև մեր առե-
նական տեղեկագրերը, որ հետեւեալն է. —

ՀԱՇՈՒԵԿԵԻՄ ԵԼԻԻՄՏԻՑ Ս. ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ԵՐԿՐՈՐԿԱԿԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

1983 Յունիս 1 — 1984 Մայիս 31

Մ Ո Ւ Ց Պ

Իս. ԼԻՐԱ Ակտւս

Գատրաստ ի գրամարկը, փոխադրեալ անցեալ տարեշրջանէն	482,87Ը-47
Սարեան շիճնագրամ, ի Պանք Լէնումի ի պահ գրուած	1,900,000-00
Վարդէն Երեցեանի նուիրատուութեամբ Վէլլի Երեցեանի շիճնագրամի	
հաշուոյն ի պահ գրուած ի Բէմբըլ Պանք, Նիւ Եորք	3,200,000-00
Ուսանողական տարեթուականներէ	11,720,000-00
Դասագրքերէ, տետրակներէ, վիճակացոյցներէ (չուտ շահ)	900,000-00
Նուիրատուութիւններ արտասահմանէն	63,282,190-06
Հասութւոքեր ձեռնարկներէ (պատի բացոյցներէ, Նոր Տարւոյ խրախճանքէն)	1,285,000-00
Բացառիկ մուտքեր	
Վերաքննութեանց տուրքերէ	50,000-00
Վերագարձուած տուրքեր կառավարութենէն	200,320-00
Հասութւոքեր ձեռնարկներէ և գրամական տարբերութենէ	
(ընդմէջ Տուարի և Իսրայէլեան Լիրայի)	20,228,000-00
	103,248,380-47

Ե Լ Պ

Ամսականք պաշտօնէութեան	91,582,000-00
Դասագրքեր և տետրեր	505,030-00
Գրեական պիտոյք	242,550-00
Թղթատարականք	484,000-00
Ձեռագործի նիւթեղէնք	251,000-00
Մանր ծախք և մաքրութիւն	107,200-00
Տպագրական ծախքեր	123,400-00
Հանգիստական ձեռնարկներ	35,900-00
Շինուածական և կահոյից Ծորագութիւն	652,450-00
Բացառիկ ծախքեր	129,200-00

Բազմազորով մեքենայի առարք	1,182,000.00
Մանրէսթի Սիտլի մարզի ռաբթ մը Մտեկադարակէի համար	1,632,000.00
Ինքնաշարժի շարժութիւն, արտօնադրէր և ապահովագրութիւն	888,600.00
Վարդգէս Երէցեանի շուիրառուութիւնը Ելիվի Երէցեանի Հիմնադրամին	
հաշուային յանձնարար Ելիվի Գանձ, Նիւ Եորք	3,200,000.00

Սարեան — Կոպեանիկ Սէֆերեանի Հիմնադրամ, աստ
Գաղտնիս ի գրամարկի

101,115,390.00
1 900,000.00
332,990.47
103,248,380.47

Մեր անտեսական հաշուետուութեան
առիթով, յանուն Վարժարանի բաժնու-
գակ կազմին, շնորհակալութեան և երախ-
տագիտութեան մասնաւոր խօսք ունինք
այն բոլոր կրթաւէր և ազգանուէր մեր
հարազատներուն, որոնք իրենց շուիրա-
առուութիւններով օժանդակեցին ու բար-
գաւած պահեցին Ս. Թարգմանչաց կրթա-
կան հաստատութիւնը, բամենցին մեզի
հետ մեր կրթական գործին զօւարտու-
թիւնները ու եղան հաւաստաբաղէս այս
առարք գործին անտեսներն ու ազնիւ գոր-
ծաւորները: Մենք ու մեր աշակերտները
ունինք միայն ազօրք իրենց համար և
թող Աստուած հազարապատիկ հասաւցա-
նէ: Այստեղ կու տանք ցանկը այդ ուղին
շուիրառուներուն, իրենց նուիրաբաւ-
թեան գումարներով միասին:

Ամերիկայէն

	ԻՍ. ԼԻՐԱ	ԱՊՐԱ
Տէր և Տի. Սուրէն և Վերմին Ֆէռնան	5,000,000	
Ռիչլըտ Կրէկորի	4,590,000	
Հասարակ Գործակալներ Հիմնարկ	3,300,000	
Համահեղատառայ Վերաշ. Միութ.	2,250,000	
Տէր և Տիկին Եղուարդ Փանոսեան	2,000,000	
Գրիգոր և Յամբիկ Ծառարեան	1,450,000	
Սաղիմանյան Միութիւն	1,270,000	
Տէր և Տիկին Զարեհ Գրուկեան	1,250,000	
Տէր և Տի. Զօրեւ Մատլէն Սէմերեան	1,250,000	
Եղուարդ և Լէյլէն Մարտիկեան	1,000,000	
Ռիչլըտ և Կլորիա Մանուսեան	980,000	
Տէր և Տիկին ձեռն Ա. Կապրիել	980,000	
Էլիզապէթ և Փիլըք Թարսեան		
— Լ. Բ. Բ. Միութիւն	860,000	
Ռօպերթ Ֆէռնան	800,000	
Սիլվիա Ֆէռնան — Սարգիսեան	800,000	
Ռուլըք և Գորոշ Խարապեան	725,000	
Տիկին Տօրէն Լէյվալ	440,000	
Հայ Ազգաւր, Արիւնիքըն	375,000	
Սարգիս և Մելինէ Գալֆայեան	280,000	
Տէր և Տիկին Էմմա Վորթ	275,000	
Տէր և Տիկին Յակոբ Նազըրեան	230,000	

Ս. Նահատակաց Եկզ. Վարժարան, Նիւ Եորք	220,000
Տիգրան Մարեան	220,000
Օր. Գաբէն Տէրեան	200,000
Տէր և Տի. Վարուտեան Հայրապետեան	200,000
Օր. Նայեմի Գեղդերեան	185,000
Տիկնանց Միութիւն, Սարգսմէնթ	175,000
Մայք և Լէյլա Փարթայեան	164,000
Լէրրի Աւօր	160,000
Խարրերդի Հայրենից. Միութիւն	100,000
Հայ Կին Ազգաւր, Գոթըն	160,000
Փիլըք Սարմանեան	160,000
Ս. Ղեւոնդ Եկզեղի, Ֆէյրլոու	160,000
Տէր և Տիկին Ռօնալտ Արքանամեան	150,000
Տէր և Տիկին Է. Վ. Գաղապեան	150,000
Տիկին Լիլի Ն. Կաղապեան	150,000
Տէր և Տիկին Ֆրանսիս Ռիւերմը	150,000
Տիկնանց Միութիւն, Լէյվալ	145,000
Տէր և Տիկին Մայք և Տիկին Մայք, Լէյվալ	145,000
Նշան Մանուսեան	140,000
Զօրեւ և Գաբէն Հալիլը	130,000
Տիկին Մերի Ալպերթ Միքայէլեան	125,000
Տէր և Տիկին Խայիկ Զառայեան	120,000
Տէր. Բերկարեան Սվանեան	110,000
Տիկին Լուսի Գալեան	110,000
Հայ Օգնութեան Միութիւն	110,000
Տէր և Տիկին Ռիչլըտ և Արլէն Գեյլերեան	110,000
Տէր և Տիկին Գեորգ և Նորհայ	110,000
Զօրեւ և Էլլի Զալմարդ	108,000
Սարգիս Զեռնաբեան	108,000
Տէր և Տիկին Էմմալըտ Գրիգորեան	100,000
Տիկին Էլլի Զեռնիկեան	100,000
Տէր և Տիկին Ալպերթ Միքայէլեան	100,000
Լեւոն և Զարլը Կարայեան	100,000
Տէր և Տիկին Հայկ Գաղապեան	100,000
Տիկին Հուսիս Աւանեան	100,000
Տէր և Տիկին Սուրեն Արքանամեան	100,000
Ս. Ղեւոնդ Եկզեղի Երէցեան	
Կաղապեան Միութիւն	95,000
Տիգր և Լիթա Տիւրեան	90,000
Ս. Թովմաս Եկզ. Տիկնանց Միութիւն, Բէնէֆլայ, Նիւ Եորք	82,000
Տէր և Տիկին Մարթին Արքանամեան	82,000
Տիկին Լիլիան Գալապեան	78,000
Տէր և Տիկին Գեորգ Զօրեան	76,000
Ս. Ղեւոնդ Եկզ. Տիկնանց Միութիւն, Ֆէյրլոու, Նիւ Եորք	76,000

Տէր և Տիկ. Վարդան Գրիգորեան	75,000	Օշին և Հէլէն Գառապարեան	37,000
Տէր և Տիկին ձորն Դաւիթեան	75,000	Կիրակ. Դպրոց, Սան Ֆրանչիսկո	37,000
Տիկնանց Միւսիթիւն, Գոթթըն	75,000	Տէր և Տիկին Գարլ Վառապեան	37,000
Տիկին Մերժարդ Գաւառաբեան	75,000	Գարայր Բիրաժմանեան	37,000
Տէր և Տիկին ձօն Օ. Թէյլթ	75,000	Տէր և Տիկին Ն. Աղաբեան	37,000
Արամ և Աննա Հինգլեան	75,000	Ս. Յովակիմ-Աննա Եկեղեցւոյ	
Մարթին և ձօյո Քինսեան	75,000	ձօն Լ. Մուշեան	37,000
Աննա և Վահէ Բարէլեան	75,000	Սոմոնէլ Յակոբեան	37,000
Հայ - Ամերիկեան Վերթեաններ	75,000	Կիրակեորեայ Դպրոց, Շիքագօ	33,000
Օր. Արաքսի Թաշեան	75,000	Տիկին Մարթա Կէնտրիւ	31,000
Օր. Հէլէն Մէլեան	75,000	Տիկին Էմմա Մարգարեան	30,000
Տիկին Ադալէո Փըլլընեան	72,000	Տիկին Բ. Մարտիլ ձօնաօն	27,000
Տէր և Տիկին Սոլապր Գաղանճեան	70,000	Գեորգ և Արմինէ Աղապեան	27,000
ձօն և Թադուհի Փաշայեան	67,500	Հառն Յրէնց Գէլլըրեան	27,000
Հէրրի Կարապետեան	67,000	Օր. Էլէն Ֆարաշեան	25,000
Օր. Էլիզաբէթ Եմմիթեան	63,000	Տարլին և Քէթր Սերիմեան	25,000
Տէր և Տիկին Յակոբ Տէլլաքեան	62,000	Միլեն Սարաճեան	24,000
Տէր և Տիկին ձորն Կօթիկեան	60,000	Տէր. և Տիկին Արան Գառապարեան	19,000
Տէր. և Տիկին ձ. Գիրաճեան	55,000	Տիկին Վիլլիք Բովմանեան	18,000
ձորն Ստեփան	55,000	Տէր և Տիկին Հէրրի Գըլլըրեան	16,000
Օր. Արամ Գարեան	55,000	Օր. Լիզա Անդրէասեան	15,000
Տէր և Տիկ. Սուրէն և Թադուհի Տանիէլլ	52,000	Տէր և Տիկին Մէլ Բօքլըր Գեորգ	8,000
ձան Քինգ Կիրակոսեան	52,000		
Տէր և Տիկին Ալպերթ Բարիլեան	52,000		
Եղուարդ և Յուրէն Մոսիթթեան	52,000		
Քէթրի և Տարլին Սերիմեան	52,000		
Տիկին Արուսեակ Տէլլընեան	52,000		
Օր. Արմինէ Տ. Յարաբեան	50,000		
ձէյմզ և Լիլիան Էմմէքեան	50,000		
Օր. Թէրէզա Թարաշեան	50,000		
Տիկին Ռաքսի Գարամեան	49,000		
Տէր և Տիկին Ֆրանչ և Հէրրի Մըյնէքթ	49,000		
Տիք Տիւրկերեան	46,000		
Կիրակ. Դպրոց Վան Նիւթ, Գալիֆ.	45,000		
Տիկին Ալնիւն Հոքլընեան	45,000		
Վահրամ և Տիանա Գէպապեան	45,000		
Տիկին Ռոզ Զարգարեան	45,000		
Տիկին Մարի Եմմէրեան	45,000		
Տէր և Տիկին Անի և Անտան	43,000		
Տէր. Միքայէլ Առաքելեան	40,000		
Հայկ Ֆ. Խանճեան	40,000		
Տէր և Տիկին Թարութիւն Գոյանեան	38,000		
Օր. Արշա Մարգրիտեան	37,000		
Օր. Հէլէն Յակոբեան	37,000		
Տիկին Ռոզ Վարդանեան	37,000		
Տէր և Տիկ. Գարլ Գարամեան	37,000		
Տէր. և Տիկին Նորայր Մատանեան	37,000		
Էրենէթ Բ. Եարփֆ	37,000		
Տէր և Տիկ. Առաք. Առաքեան	37,000		
Օր. Տանա Մարթին	37,000		
Տիկին Ֆիլիս Մարթին	37,000		
Տէր և Տիկին Մարթին Ալէկեան	37,000		
Օր. Ալիս Յակոբեան	37,000		
Օր. Յուրէն Եղապեան	37,000		
Հայկ. Ընկերութիւն, Մէտիօն	37,000		
Կիրակեորեայ Դպրոց, Եղեմ	37,000		
Տէր և Տիկին Մ. Ֆ. Ուիլլըմ	37,000		
Տիկին Հայկուհի Գառապեան	37,000		
		Գումարներ	
		Զօհրապ Գէպարեան	229,000
		Ժորայր Թիւթիւնեան	140,000
		Տէր. Սօֆիա Գէլլին և Գարմէն Քէթրի	37,000
		Տէր և Տիկ. Միւսիս և Աղապաճի Սէլեան	26,000
		Օր. Մարգրիտ Մարաշեան	20,000
		Մոնթեմարի Տիկնանց Միւսիթիւն	20,000
		Պակեան Այլուէն (Արմէնիք)	
		Եղուարդ Տէֆէրեան	5,300,000
		Տիկին Արթինէ Վարդապարեան	2,650,000
		Գեորգ և Վերա Գարապեան	1,100,000
		Տիկին Աղապաճի Տէրլեան	587,000
		Պակեան Միւսիթիւն	37,000
		Մարթին Արապեան	37,000
		Գրիգոր Արապեան	37,000
		Օնիկի Արապեան	37,000
		Հայ Եկեղեցւորաց Եղարարացիք	22,000
		Հանապաններ	11,000
		Սոն Փալուէն (Պրագի)	
		Հ. Բ. Ը. Միւսիթիւն	301,800
		Տիկին Լուսին Միւսիթիւն	100,000
		Փառնէ Գաղաբեան	100,000
		Հանէն Տ. Յարութիւնեան	100,000
		Գրիգոր Միքայէլեան	100,000
		Ապետ Գանդի Գաղաբեան	50,900
		Գրիգոր Արապեան	50,000
		Յովակի Մէրայտարեան	50,900
		Յովակի Տիլլէքեան	50,900
		Խորէն Եմմէքեան	50,900
		Գրիգոր Բարսեղեան	50,900
		Մարգրիտ Բարսեղեան	50,900

Էտնոարտ Մէքսիկեան	50,900	Ղուկաս և Վարդուհի Կրէկորի	40,000
Ճորճ Գումարեան	50,900	Տէր և Տիգրէ Թ. Արթուր	35,000
Կարապետ Բանջարեան	50,900	Տէր և Տիգրէ Կարա Գրիգորեան	24,000
Կարապետ Փիլառեան	50,900	Հայկ Գալուստեան	24,000
Արթին Սանտեան	50,900	Տէր և Տիգրէ Թարուհի Մարտիրոս	24,000
Արթուր Անտոնեան	50,900	Հ. Ա. Ունեան	10,000
Ճորճ Զօրայ Ծանկեան	50,900		
Համբար Սարգիս Առաքելեան	50,900	Զիւրիկէ (Զուրիկեան)	
Հասէն Տէր Թարուհի Եան	50,900	Եւր Եանիկ Կիրայեղի	135,000
Լեւոն Միսիրեան	50,900		
Գրիգոր Միքայելեան	50,900	Լիզալու (Լիզալու)	
Մարտոս Կենեան	50,900	Գալուստ Կիւրայեղեան Լիզալու	5,300,000
Մարտիկ Հայրենեկց. Միութիւն	50,900		
Գարգի Գէորգեան	50,900	Անտոնիայեան	
Արմանտ Եամաս	50,900	Թարուհի Գէորգեան	810,000
Իգնատիոս Բարսեղեան	50,900	Անդրանիկ Եանիկեան	162,000
Հրանդ Թարուհի Եան	50,900	Ստեփան Բանիկեան	99,000
Արա Գունալեան	20,900	Տիգրէ Սիւլիս Գալուստի	37,000
Գարգալու (Վեցեղալու)		Հայալու	
Վարդգէս Երեցեան. Վելիկ Երեցեան		Տէր և Տիգրէ Արգար Զաքարեան	40,000
Հիմնադրամին վրայ աւելնալիք 3,200,000			
Լուսնեան		Սրտադեմեան	
Միւրան և Արիս Իստեֆան Լիզալու	1,167,000	Կրթական Նախարարութիւն	
Արգարեան Անտոնի Վարչութիւն	670,000	(Երբայեղեան աւալում)	1,405,280
Երանայ Իստեֆան	280,000	Գալուստեան	750,000
Կարգի Գէորգեան	180,000	Վարուհի Տիրապետեան	120,000
Անտոն Գէորգեան	90,000	Յակոբ Շէնիկեան	120,000
Ստեփան Բարալեան	70,000	UNRWA	9,240
Թանթա Երարք	50,000	Տիգրէ Նախարար Գէորգեան	5,000
Սարգիս Գիւրգեան	45,900	Ելեւ Իշէ	5,000
Գէորգ Գիւրգեան	44,500		
Թանթա Գիւրգեան	44,500		

Մասնաւոր անւարձ Հիմնադրամ Ս. Թարգմանչաց Վարժարանի

Տիրա Վարդգէս Երեցեանի և Վելիկ Երեցեանի Հիմնադրամ — 10,700,000
 Երանայ Սեֆեան և Վարդապետեան ընտանիքներէն
 Բէթթի Սեֆեան, Գէորգ Վարդապետեան և Կոպեանիկ
 Սեֆեանի յիշատակներուն նուիրում Հիմնադրամ — 7,000,000
 Արտաշէս և Սոնիա Սարեան ընտանիքէն Բէթթի Սեֆեան,
 Գ. Վարդապետեան և Կ. Սեֆեանի Հիմնադրամ — 4,000,000
 Սոյն գումարին 1,900,000 ը ի պահ դրուած է Երանայեան
 (տես ժող. Հաշուակշիռը)

Համադրամ 21,700,000

Այստեղ մեր խօսքը մասնաւորեւ լով, կը յիշատակենք բաւար այն ոգն իւր հոգիները, որոնք մեծագումար նուիրատուութիւններով պահեցին ամբողջական դատարան մը իրենց ընտանիքի անունով, կը յիշատակենք զիրենք խորին երախտագիտութեամբ ու մեր անմեղունակ տաներուն հետ կ'ազօթենք իրենց և իրենց ընտանիքի արեւշատութեան, բարօրութեան և երջանկութեան համար: Թող Երկնաւոր Տէրը փոխարինէ իրենց բարերարութիւնը հազարապատիկ հասուցումով:

Երախտագիտութեամբ կը յիշատակենք ազգիս Վենիփառ Հայրապետն Ամենայն Հայոց Սրբազնագոյն կաթողիկոսը՝ Ն. Ս. Օծուծիւն Տ. Տ. Վազգէն Ա.ը, որուն հայրական բարեհաճ կարգադրութեամբ ամէն տարի Վարժարանը կ'ազատուի 500 Աղայիական Սթենդիինով Լոնտոնի Արգարեան կառկէն:

Շնորհակալութեան զգացումներով է որ կ'արձանագրենք այստեղ Հ. Բ. Ը. Միութեան պատուական նախագահը՝ Տէր և Տիկին Ալեքս և Մարի Մանուկեաններ, որոնց կարգադրութեամբ Վարժարանն կ'ազատուի Հ. Բ. Ը. Մ. - Փիթըր և Էլիզապէթ Թորոնտոն Հիմնադրամէն տարեկան 1000 Տոլարի նպատակով մը: Մանուկեան պատուական ամուլը օրագրին քաղաքներն են մեր կրթական գործին, միշտ պատրաստ օժանդակելու, ամէն անգամ որ պէտք ունենանք իրենց ազնիւ օգնութեան:

Սրտագին շնորհակալութիւններ Լիզպոնի Գալուստ Գրիպէլեան և Հիմնադրութեան, որ ամէն տարի կ'անուանացադար կը կատարէ իր օժանդակութիւնը մեր կրթական միսիոնին: Այս տարի անոնք օժանդակեցին մեզի 4020 Ամերիկեան Տուարի նպատակով մը:

Երախտագին զգացումներով կը յիշատակենք Ամերիկայի Համալսարանացաւոր Վերաշինիաց Միութիւնը, որ այս տարի 1500 Տոլարի յատկացումով չարունակեց պահել Սերասաթոյ Ս. Նշան վանքի անունով իր դասարանը մեր վարժարանին մէջ:

Շնորհակալութեան և երախտագիտութեան խորին զգացումներով կը յիշատակենք Սէֆէրեան Վարդապետներն-Սար-

Ժան ընտանիքները, իրրի մէկ ամբողջականութիւն, անոր համար որ անոնք ոչ միայն ընտանեկան կապերով կը կազմեն մէկ ամբողջականութիւն, այլև իրենց ազգային ու կրօնական ոգեկանութեամբ, որուն իրրի արդիւնք անոնք անցեալին մէջ և այս տարի ևս առաւանձնեցին քաղաքացի են մեր կրթական հաստատութիւնը, պահելով իրենց գերդաստաններու անունով հետեւելու դաստարանները: 1) Եգուարդ Սէֆէրեան դասարան, ի յիշատակ իւր մոր՝ Գէթրիին:

2) Ատրինէ Վարդապետներն դասարան,

ի յիշատակ իւր ամուսնոյն՝ Զօրճի:

3) Արտաշէս և Սօնա Սարեան դասարան,

ի յիշատակ կողմնակի Սէֆէրեանի:

4) Արտաշէս և Սօնա Սարեան դասարան:

Այս նպատակին համար, Տիար Եգուարդ Սէֆէրեան այս տարի նուիրաբերեց 4000 Տոլար, Տիկին Ատրինէ Վարդապետներն՝ 2000 Տոլար, իսկ Արտաշէս և Սօնա Սարեաններ շուտով կը զրկեն:

Դարձեալ այս ընտանիքները անցեալ երկու տարիներուն, իրենց նորոգ հանգուցեալ սիրելիներուն ի յիշատակ, բուցաւիկ նուիրատուութիւններով հաստատեցին Ս. Թարգմանչաց Վարժարանի Մնայուն կրթական Ֆոնդը, որուն եկամուտը պիտի յատկացուի մեր վարժարանի կրթական ծախքերուն: Այսպէս, Տիար Եգուարդ Սէֆէրեան և քոյրը՝ Ատրինէ այդ նպատակին համար յատկացուցին 20,000 Տոլար, իսկ Տէր և Տիկին Արտաշէս և Սօնիա Սարեաններ՝ 16,000 Տոլար: Այս ֆոնդը տնտեսակոչուեցաւ իրենց հանգուցեալ սիրելիներուն անունով՝ Քերիթ Սեֆերեան, Կոպուէնիկ Սեֆերեան, Գեորգ Վարդապետեան Զօնա: Աստուած իր լոյսերուն մէջ Թող հանգչեն անոնց հոգիները և անոնց ի գեանս եղող պարագաներուն պարգէն Ս. Հոգիի մխիթարութիւնը:

Սրտագին շնորհակալութիւններ աւնինք Գարագառէն Տիար Վարդգէս Երէցեանին, որ անցեալ տարի 25,000 Տոլարի նուիրատուութեամբ հաստատեց իր հանգուցեալ Տիկնոջ անունով Ելիզիբ Երէցեան կրթական ֆոնդը, որուն հասոյթը պիտի յատկացուի Ս. Թարգմանչաց Երկ.

վարժարանի ծախսը: Ծնորակալուսթեամբ
փարանոցերինք թէ այս տարի 4000 Տո-
լարի նոր յատկացումով մը Տիար Երէց-
եան յաւելում մը գտաւրեց այդ ֆունդի
գումարին վրայ: Երկնային հանգիստ
Տիկին Էլվիրի Չագիրին և Ս. Հագիրին
մխթաբութիւնը մեր ազնիւ բարերարին:

Երախտագիտական ջերմ զգացումնե-
րով զի յիշատակենք անուանեալը ազնիւ
մտաւորական, հայազէտ-դրամադէտ Տիար
Փօլ-Զարեհ Գաւգեանին և իր տիկնոջ,
որոնք տարեկան յատկացումով մը կը
բարերարեն մեր Մանկապարտէշը, որ ի-
րենց հանգուցեալ Մանկապարտիզականուհի
մարգարով անուանել (Սերասովայ տառջին
Մանկապարտիզականին) կը հոչուի
«Մանկա Տէր Մեսրոպեան Մանկապարտէշ»:
Այս նպատակին համար ներկայ տարւոյս
անոնց յատկացումը եղաւ 2500 Տոլար:

Ջերմագին շնորակալութեան պարտք
ունենք «Հաւուրտ Գարակէօղեան» Հաս-
տատութեան թանկագին նախադասուհի
Օր. Լէյլա Գարակէօղեանին, որ կը պահէ
«Հաւուրտ Գարակէօղեան» Գրաստանը:
Ծնորակալութեամբ կը յիշենք որ անոնք
այս տարի այս նպատակին համար նու-
րեցին 2000 Տոլար:

Ջերմագին շնորակալութեամբ կը յի-
շատենք անտաղը Տիար Ռիչըրտ Կրէյքը-
րիի, Նիւ Եորքէն, որ իր հոնգադեալ
մօր անուանով կը պահէ «Տիկին Ալիս Գա-
րակէօղեան»-Կրէյքըրի Գրաստանը: Տար-
ւոյս ընթացքին, այս նպատակին համար
ան նուիրաբերեց 4688 Տոլար: Տիար Կրէ-
յքըրի անցեալ տարի անձամբ այցելեց մեր
կրթական այս տեսիլը: Խանդավառուեցաւ
մեր կրթական ճիւղերով աւ խանդավառեց
մեզ, յայտնելով իր սրտագին քաղա-
բանքը թէ՛ բարոյապէս և թէ՛ նիւթապէս:

Ծնորակալութիւններ Կիւլլուպի Կիւլ-
պէնկեան Հաստատութեան ի նիւ Եորք,
որ տարեկան որոշ նուիրատուութեամբ
գասարան մը կը պահէ իր կողմակերպու-
թեան անունով: Ցարդ ոստանք ըլլալով
իրենց նուիրատուութիւնը, զանց կ'առ-
նենք այս տարւոյս գումարին յիշատա-
կութիւնը:

Վարժարանիս ազնիւ բարերարներէն
և ջերմ քաղաքագնէնք Տիթրոյթաբանակ

Տէր և Տիկին Եղաւարդ և Հէլէն Մարտիկ-
եաններ տարեկան 1000 Տոլարի նուիրա-
տուութեամբ կը պահեն գասարան մը,
ինչպէս ըրած են տարեկան տեղեւորէս:
Մեր սրտագին շնորակալութիւնները ազ-
նիւ ամսօրին:

Երախտագիտութեամբ կը յիշատակենք
անուանը Լեւոնտէն Տիար Երաւանդ Հասէֆ-
եանի և Հասէֆեան Կրթական Ֆունդին,
որոնք տարեկան 1000 Սթըրլինգ նուիրա-
տուութեամբ կը պահեն «Միքսմոն Եւ Ալիս
Էսթեֆեան Գրաստան»ը, ի յաւելումը
յիշատակի հոնգուցեալ իր ծնողաց: Աս-
տուած թող լուստուորէ անոնց հոգիները:
Ամենօրեմ կ'արանագրենք անուան-
ները Մեծերիկայայն երիտաւարք զոյգի՝
Տէր և Տիկին Հասւրտ Փանոսեաններուն,
որոնք կը պահեն իրենց անունով տարդ:
Զական գասարան մը, որուն համար տ-
նոնք այս տարի յատկացուցին 1000 Տոլար:
Կրկնակի շնորակալութիւններ իրենց:

Ծնորակալութեան զգացումներով է
որ կ'արանագրենք անուանները Զարուս-
տին Ամերիկայէն Տէր և Տիկին Գեորգ և
Վերա Գարակէօղեաններուն, որոնք կը
պահեն տարդը գասարան մը իրենց ըն-
տանիքի անունով: Այս տարի այս նպա-
տակին համար անոնք նուիրաբերեցին
մօտ 1400 Տոլար կամ 1,100,000 իսր. Լիրա:

Երախտագիտութեան սրտագին զգա-
ցումներ ունինք Տէր և Տիկին Սուրէն
Ֆեհեաններուն, որոնք ընտանեկան պա-
րագաները կը պահեն 4 գասարաններ՝ հե-
տեալ անուններով. — «Տիար Սուրէն Ֆեհ-
եան Գրաստան», «Տիկին Վերոնիկա Ֆեհ-
եան Գրաստան», և իրենց գասարաններուն
անուններով՝ «Տիար Ռոպերտ Ֆեհեան Գրա-
ստան» և «Տիկին Սիլվիա Ֆեհեան Գրա-
ստան» Գրաստանը: Անոնք այս կողմակե-
րութեամբ կատարած են 4000 Տոլարի
նուիրատուութիւն մը:

Իսկ այս առթիւ ինչ որ մեզ համար
կրկնակիորէն արժէք ունի, այն շատ քա-
ղաքական կեցողութիւն է, զոր Տիար
Սուրէն Ֆեհեան կը յայտնաբերէ մեր
կրթական գործին նկատմամբ, ինչ որ մեզ
համար իսկապէս սրտառու է մղում մըն է
ու բարոյական խթան մը:

Գարնալ խոր երախտագիտութեամբ

կը յիշատակենք Ամերիկայի Տէր և Տիկին Ռիչըրտ և Կլօրիա Մահտեսանները, որոնք տարեկան 1000 Տոլարի նուիրաւորութեամբ կը պահեն ՎՄԱԿ-ին հետ զանազան ծախսերը իրենց գերդաստանի անունով:

Ենթակալութիւններ՝ Ամերիկայի պատուական ուրիշ ամսի մը, Տէր և Տիկին Ճան և Ալեն Կապրիէլ, որ տարեկան 1000 Տոլարի նուիրաւորութեամբ կը պահեն ՎՄԱԿ-ին Կապրիէլ Դասարանը:

Ունինք դասարան մը, որ անուանուած է Տէր և Տիկին Վօլթըր և Քէրըլ Խարապեանի ընտանիքի անունով, այդ պատուական ամսի մեր վարժարանին բերած արժեքը ծառայութեան պատճառով: Անոնք կը կատարեն նաեւ պարբերական նուիրաւորութիւններ:

Ս. Թարգմանչաց վարժարանի նախկին սաներէն Տէր և Տիկին Գրիգոր և Յասմիկ Մասաւրեաններ, տարեկան 1000 Տոլարի նուիրաւորութեամբ կը պահեն դասարան մը իրենց անունով: Մեր շնորհակալութիւնները ազնիւ այս զոյգին, իրենց երբեմնի մանկութեան բոյն-վարժարանին ընծայած այս արժեքը ուշադրութեան համար:

Ենթակալութիւն Լորաուային Ամերիկայէն Տիար Մանուկ Տիարպէրեանին, որ տարեկան 1000 Տոլարի նուիրաւորութեամբ կը պահէ դասարան մը, ի յիշատակ հանգուցեալ Սարգիս Տիարպէրեանի:

Մեր երախտագիտական խօսքը Ամերիկայէն Տէր և Տիկին Ժօրժ և Մարլէն Սէմէրսաններուն, որոնք երբ այս տարի ուխտաւորաբար այցելեցին Ս. Երկիր, եղան նաեւ մեր զարոցական յարկէն ներս, ու գնահատելով մեր իրթական աշխատանքը, 1000 Տոլարի նուիրաւորութեամբ յանձն առին դասարան մը պահել ի յիշատակ հանգուցեալ Տ. Վարդան Բոյն. Մկրտչանի:

Ունինք դասարան մը, նուիրուած յիշատակին Տիկին Լուսի Այնապեանի, որուն ամուսինը՝ Տիար Պատրիկ Այնապեան (Գարազա), տարիներէ ի վեր չի խնայեր ճիշդ ու շանք, օգտակար ըլլալու մեր կրթական միսիոնին: Ենթակալութիւններ իրեն:

Նիւ Եորքէն, Տիկին Տօլորէա Լէյպման ամէն տարի կանոնաւորաբար նուիրաւորութիւն մը կ'ընէ իր հանգուցեալ հօր՝ նահապետի զբաղէտ Դրիգոր Զօրայի յիշատակին: Այս տարի նուիրաւորեց 450 Տոլար: Ենթակալութիւններ ազնիւ Տիկնոջ:

Ամերիկայէն ազնիւ Լայ մը, որ իր անունը պահել կ'ուզէ այնպէս, մեր ուսուցչուհիներէն Օր. Ռօպերթա Ըրօլին ժիշնորդութեամբ, նուիրեց բազմաբող մեքենայ մը՝ 1000 Տոլար արժողութեամբ: Մեր շնորհակալութիւնները այս ազնիւ բարերարին:

Երախտագիտութեան յատուկ պարտք ունինք կորդ մը ազնիւ ազգայիններու, որոնք տարիներէ ի վեր և այս տարի ևս մեծապէս օգտակար եղան մեր կրթական գործին, իրենց գտնուած զաղութիւններէն ներս ի նպատակ վարժարանիս հանգանակութիւններ կատարելով: Այդ ազնիւ ազգայիններն են. — Սան Փաւլոյէն՝ Ասպետ Տիար Գառնիկ Պապարեան, Պուէնոս Այրէսէն՝ Տիար Յարութիւն Արապեան, Ամերիկայէն՝ Արթ. Տ. Բարի Բոյ. Մէթենան:

Զերմագին շնորհակալութեան պարտք ունինք Լայրենիէն՝ Արտաւաճմանի Լայրենի և Մշակութային Կապի կազմակերպութեան և ուրոր պատուական Նախագահին՝ Տիար Վարդգէս Լամազապեանին, որոնք ամէն տարի կանոնաւորաբար կը հայթայթեն Լայրենի լեզուի դասագիրքեր, Թերթեր և գրքեր ընթերցանութեան: Նոյնպէս շնորհակալութիւններ՝ Վապարէզ և Վալայթար Թերթերու Խըմբազութեանց, որոնք ձրիաբար իրենց Թերթերը կը տրամագրեն մեր վարժարանին:

Երախտագիտութեան լայն բաժին մը ունինք մանուսնդ Զերդ Ամենապատուութեան սր, որպէս պատը Ս. Յակոբեանց Միաբանութեան ու գերագոյն Տեսուչն ու հովանաւորը Ս. Թարգմանչաց Երկր. վարժարանին, ամենայնիւ քաջակերեցիք Լայ մշակութի ի կրթութեան այս պանծալի հաստատութիւնը, և ամէն անգամ որ պէտք ունեցանք Զերմագիտութեան, հայրաբար շնորհեցիք զայն:

Ա Մ Ս Վ Ե Ր Զ Ի Է Ա Ն Դ Ի Ս Ո Ւ Թ Ի Ի Ն Ք

Ս. ԹԱՐԳՄԱՆԶԱՅ ԵՐԿՐ. ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

Յունիս ամսոյ առաջին երկու երթերը երբեք չեն կատարուեցան Ս. Թարգմանչաց վարժարանի Ամսօրը շաբաթը շաբաթ շաբաթ, Մանկագրութեան և Երկրորդ. բաժնի:

Առաջինը, 3 Յունիս, կէսօրէ ետք ժամը 4ին, նախորդ տարիներու նման, կայացաւ Հայ Երիտասարդաց Միութեան սրահին մէջ:

Ժամ ու կէս անոց կոկիկ յայտագիր ժը գործադրուեցաւ, որու ընթացքին Միլ, Կոնս և Մադիկ դասարանի, ինչպէս նաեւ նախակրթարանի Ա. դասարանի երկսեռ փոքրիկները իրենց արտասանութիւններով, հայկական պարերով, ժարգանքներով և կարճ արամախօսութիւններով, իրենց վրայ պահեցին լարուած ուշադրութիւնը սրահը լեցնող հանդիսականներուն, որոնք իրենց գոհունակութիւնը արտայայտեցին երկարատեւ ծափահարութիւններով:

Հանդէսին կը նախագահէր վարժարանի Տեսուչը՝ Գերշ. Տ. Կիւրեղ Եպիսկ. Գաբրիէան, որ կատարեց 12 ընթացաւարտ փոքրիկներուն վկայականներու բաշխումը և «Պատանի»-ով օրհնեց բոլորին ու փակեց հանդէսը:

Երկրորդը կայացաւ 10 Յունիս, երեկոյեան ժամը 7ին, վարժարանի սրահին մէջ, կը նախագահէր Ամին. Ս. Պատրիարք Հայրը: Ներկայ էին Միտրանուծեան անդամները և մեծաթիւ ժողովուրդ:

Այս տարուան Հանդէսը նուիրուած էր նորոգ հանգուցեալ հայրենական մեծավստակ բանաստեղծ Յովհաննէս Եփրազի: Երջանաւարտներէն երկուքը ներկայացուցին կեանքն ու գործը տաղանդաւատ քերթողին: Վարժարանի սան-սանուհիներէն կազմուած երգչախումբ մը, ղեկավարութեամբ Տիար Ստիակ Գալայեանի, մէջ ընդ մէջ հանդէս եկաւ հայրենական երգերու փունջով: Եղան նաեւ արտասանութիւններ՝ Եփրազէն, ինչպէս նաեւ խմբական արտասանութիւն՝ Եղիվարդէն (Սուրբ Մեսրոպ): — Գեղարուեստական բաժնի աւարտին, Տեսուչ Սրբազանը կարգաց իր Տեղեկագիրը (որ ապուած է նախորդ էջերուն վրայ): Վկայականներու և ժրջանակներու բաշխումէն ետք, ընթացաւարտ սանուհիներէն մէկը հորդաց խնամուած ուղերձ մը: Ապա չրջանաւարտներ երգեցին Հրաժեշտի սրտալուրջ երգը: Սրբ. Պատրիարքը ըրաւ փակման խօսքը, որով յորդոր կարգաց չրջանաւարտներուն — Ծ մօնչ և Ծ աղջիկ — որ ուր ալ գտնուին՝ հաւատարիմ մնան Թարգմանչացով իրենց ջամբուած հայեցի ոգեկանութեան: Միտրանան երգուած «Հայր մերսով և Ն. Ամին. օրհնուած բնամը փոկուցեալ յոյժ տպաւորիչ այս հանդէսը:

Այժմ Զեզ կը ներկայացնեմ մեր այս տարուան հունձքը, մեր չրջանաւարտ 10 սաներն ու սանուհիները, շնորհելու համար անոնց աւարտական վկայականները Զեր օրհնութիւններով միասին, որպէսզի «նոնք ըլլան ճատքը ցորեան ի հասկին»:

մեր ազգին ու եկեղեցիին ծառայութեան անդամանին մէջ:

Եղարարական ջերմագին սիրով
ու ակնածանքով
խոնարհաբար
Կիիւրեղ ԵՊԱ. ԳԱՐԻԿԵԱՆ
Տեսուչ Ս. Թ. Երկ. Վարժարանի

1980-ական և 40-ական բուսականներում, Հայ Սոստաղեմը ունէր, բացի Օսկանէն և Ե. Պէրպերեանէն, վասակաւոր և իմաստաւոր գաղափարականներ ևս, թէ՛ ժողովրդագրագետաց և թէ՛ Ս. Թաւրգմանաց Վարժարանէն ներս, որոնք զուրկ չլլային նաեւ գրական հանգամանքէ: Անոնցմէ մին՝ Սեդրակ Պաղոսեան (ծածկանունով՝ Արա Զովեան), Հայերէնի ուսուցիչ, իր այնքա փակեց անցեալ օտարի «արեւմտեան կազմ առնաւորին»: Ուրի մը, Ներսէս Թամաճեան (ծածկանունով՝ Ն. Կաթար), մահացաւ անցեալ Յունուարին՝ հիպոթիս մէջ, ուր կը մնար օտարմանակներէ ի վեր, իրեն ուսուցիչ Մելգոնեան կրտսերին: Մելգոն աս, Բերդապետ իրենց վերջ վասակէն (առաջինը ունի նաեւ ետեւի մասով արձակ էջեր) բաժին համած են «Միոն»ին:

Սեդրակ Պաղոսեան «Պալեոս» Թարգմանի կ'արտադրէր ստանդարտ օտարներ (1964-78) «Միոն»ի խմբագրութեան մաս կազմած Յիւր Արայ Դալայեանի (այժմ Ամերիկա) իր ուսուցիչ յիսուականին ձգտած հեռեկայ յօգուածը՝ իր շահեկանութեան համար:

ԽՄԲ.

Ն Ե Ր Ս Է Ս Թ Ա Մ Ա Մ Ե Ա Ն

(1905 — 1984)

Սենեակա նստած, կը գիտեմ արագորէն վաղուդ ամպերը, գուժկանները մօտեցող փոթորիկին և ձիւնին: Անարմատաւոր եմ և ախուր: Վաղը, 11 Յունուարի, վարժարան Մալեանի մասնաւոր աստիճանին է: Մէկ տարի առանց իրեն, իր ջերմ շունչին, իր խանդավառ և գործովի խօսքին: Մէկ տարի . . .

Հեռանալը կը հնչէ: Բարեկամ մը կը գուժէ մահը Ներսէս Թամաճեանի, պատահած Նիկոսիոյ մէջ (Կիպրոս), Կիրակի օր, 8 Յունուարին:

Չուզողիպաւթինը, մահուան գոյժէն աւելի, կը ցնցէ զիս. տարի մը տարբերութեամբ, նոյն շարժումն մէջ կը հեռանան երկու սիրելիագոյն, արտի և հագիի տէր անձեր, որոնք իրենց սէրը այնքան լուսլանանանականութեամբ բաշխած էին բարեկամներու և անհաշիւ ուսանողներու:

Որք մըն էր Ներսէս Թամաճեան, իր մտերիմներուն և աշակերտներուն համար պարզապէս ճիշդամբ: 1905-ին ծնած, Սեն Եղեռնի գեներալն ճողպարած և բախտին մէկ ժլատ առատաձեւութեամբ Գահիէի Պէրպերեան վարժարան յաճախած, Ալլա՛ փորձի Սորպունը, ուր գրականութեան և գիտութեան հետեւած էր: Ուսուցչութեան անցած էր այն գիւրութեամբ, որով մարդիկ պարզապէս մտաւճառ կ'ըլլան կամ գերանկ կամ սափրիչ: Ուսուցչութիւնը իր կոչումն էր: Նախ Երուսաղէմ, Ժողովագրութիւն և Ընթերցարանին, ու Ս. Թարգմանեան վարժարանին մէջ

հայերէն գաղափարած էր, նաեւ գիտութիւն: Աղօտ կերպով կը յիշեմ թէ ինչպէս կը զուէր գիտութեան դասը. աշակերտական առաջին գրառեղանին կը գնէր իր գիրակ թաթիւը, գէթը առկէ կը բերէր, յօշոթը կը պատէր և բամբակայինով ու գանգաղօրէն կը հարցնէր.

— Ի՞նչ է գիտութեան թիւնը:

Գահ մը հաստակէ ետք լուսթիւնը, ի՞նք կու տար պատասխանը, նոյն հաստ գիտաւոր գանգաղութեամբ.

— Գիտութեան թիւնը բո՛ւն մըն է:

Անկախ գիտութեան բան մը ըլլալէն, պարզ էր որ նոյն այդ գիտութիւնը Թամաճեանին համար չէր: Իրը՝ գրականութիւնն էր: Եւ շուտով ինքզինք յայտնեց որպէս հիմնադիր թափանցող, որպէս մէկը՝ որուն առկէ համաշխարհային գրականութիւնը բաց և գիւթիչ գուռ մըն էր, թէպէտ գերադասէր վաղիջներու և զգացողութիւններու անյայտ հեռուները առաջնորդող: Նրբաշարէմի վտնքէն ներս, երիտասարդ ուսանողներու և արեղաներու մօտ Շահան Պէրպերեանի, Յակոբ Օշականի ստեղծած խանդավառութեան շրջանն էր: Թամաճեան անմասն չէր իր շուրջի հեռու հեռէն: Եւ հեռագեղեմ կը տիրանար ինքզինքին, կը գտնէր ու կը ճանչնար ինքզինք, կը փորձէր թօթափել որբութիւնը: Եւ գրականութիւնն ու արեղեստը գեղեցկագոյն միջոցներն էին այդ ուղատարբութեան: Կամ՝ ինքնամոռացման:

Արար-հրէական պատերազմը, 1948-ին, ամէն ինչ յեղաշրջեց: Անդադրուեց տեղա-

ցող ուսմանը ուսումնական տեղի դադարեցան գոտիները, և փոստային գոտիները ուղղորդվեցան Ս. Բաղդադի մոտ, ուր բնակություն հաստատեցին Իսլամական ժողովրդի կողմից։ Ս. Սաֆարիանի խորանի վրայ, ուսմանը սուլթանի պալատից, հոս էր, քաղաքի փաթեթով մի քանի մեծ երես-սարկիսներով, մարմինը պատած վերադարձվեցին խառնով, որպես կոմիտե-գլխավոր թիվ՝ փոփոխություն կամ ուսման կոմիտեի գեմ...

Չգիմացում, և որ մեն ալ գնաց հաս-տատարի կից, Մեկգոնեան կրթական Հաստատություն գրականության իրեն դասախոս։ Եւ հոս մնաց, 1949-ին մինչև մահը, ալ անգամ մեն ալ կղզիներ գոյություն ունեցողները կրթական ուսմանը հաստատությունը, մինչև կրթության, իր սեփական անկախագրքի թափափածություն մեջ երջանիկ, իր գոտիներով գրադատ, բայց մասնաճյուղ՝ իր անհատ-նում ընթերցողներով տարուած։ Գրելու վաղեմական տաղանդի տեղ՝ անբուժելի ծոյլ մեն էր, նուազագույն ձևեր իսկ ցուցաբերող աշակերտին մշտական սար-սափն էր՝ իր ինքնակենտրոն, գրելու տա-լու, ստեղծագործության վարժանքները իր անվերջանալի հետապնդումներով, իսկ ինք կը մնար հիմնախորհրդի հետևողական ծոյլը, Երկու տարին անգամ մը եթէ մեկ հնչեակ գրէր՝ որպես մեծ գեղարվեստի մեծ երեսները կը հրճուէին։ Իսկ իր հոգը անգամ էր։

Բայց իր դասերը... Իսկական խրատական էին իր վերլուծությունները մեր գրողներու լուսագոյն գործերուն։ Երբեմն կը պատահէր որ հայ գրականության եր-կու դասախոսները գրուած ըլլային յա-ջորդաբար։ Ներս կը մտնէր, դարձեալ իր թաթերը կը գետնէր առաջին նստա-րանի վրայ, նայուածք մը կը նետէր մինչև պատուհանէն դուրս՝ գեղարվեստ, ապա կը սկսէր իր վերլուծումին, առանց յառաջարանի, առանց նախ-մուտքի։ Երկու դասախոսները կ'անցնէին առանց ընդմիջումի, իսկ ինք ասկալին կը դանդաղէր առաջին քառանկի մը կամ

առաջին տողի մը վրան։ Եթէ իր սիրած քերթականներէն մին ըլլար վերջու-ծառող, մեզ, մի քանի աշակերտներս կէտերու մէջ գաղափար կը տանէր անտառ, աւր ծառի մը տակ քաղ մը գետնէրու տեղ, որպէս իր նստարանը, և իր ստեղծութեան տեղ, գետինը նստած՝ կը շարունակէինք գինք ունկնդրել։ Իր նախընտրութիւնը կ'եր-թար սիրային քերթականներուն, և եթէ ըսեմ թէ իմ սերունդին ուստիողները իրմէ սորված են սիրելի՝ պարզ էջմարտու-թիւն մը սահմանած կ'ըլլամ։ Իրմով սորվեցանք մայրամուտին առջև տիրել, աշակերտական պարտեզէն փրցուած մե-խակի մը մէջ յայտնուելու պատրաստ գեղեցկութիւններ տեսնել, և մեր սիրա-ծին առջև՝ աշուն քամիին բռնուած տե-րեի նման որսփալ։ Այդ սէրը, որ մեր մարդը կ'անգը կը լիցնէր, ազնուագոյն էր բոլոր սերերուն։ Թափանցիկ, սպի-տակ, բարեկարգ սէր մը։

Թամամեան բարոյական հեղինակու-թիւն մըն էր. իրն էր յստակ և վերջ-նական խոսքը։ Ուսանողական խառնու-թիւններու ընթացքին երբ հոգաբարձու-թիւն և տնօրէնութիւն անհրկած կը մնա-յին, ինք էր որ առանց վարանումի կը միջնորդէր, ոչակերտներուն կ'երթար, մտիկ կ'ընէր, կը յորդորէր և յաճախ կը հրամայէր տեղի տալ։ Եւ ո՛չ ոք կ'ընդ-դիմանար։ Ամենէն խելառ տղաքն անգամ, որունք ընդէն կրակ կը ժայթքէր, ոչխարի նման հեղ կը դառնային։ Թամամեան էջմարտի դասախոսին էր, բարձր բարո-յականի տեղ, ազնուագոյն սկզբունքնե-րու և իտէլայներու հուստացող և տարա-ծող, պատմականութենէ երկուստադու-թիւն անցնող աշակերտները կոփող։

Թամամեան շատ կարող աշակից մը ունեցաւ Մեկգոնեանի մէջ. վահրամ Մալ-եանը՝ որ 1950-ին պաշտօնի կոչուած էր որպէս մանչերու հերթապահ և հայերէնի ու երկրաշարժութեան ուսուցիչ։ Այս եր-կուքը շուտով գրական-գեղարուեստական երեղոններու շարք մը կազմակերպեցին, որոնց կը մասնակցէին բոլոր ուսանող-ները։ Գրական բանախօսութիւնները — որոնց մանրակրկիտ սրբագրութիւնը այն-քան խստութեամբ կ'ընէր Թամամեան,

արտասանութիւնները, ընթերցումները, թատերական ներկայացումները, երաժշտական հանդէսները, վիճարանական ձեռնարկները իրարու կը յաջորդէին, և ես, որ 1951 ին Միլգունեան գացած էի և զարմառեմ առ հիացումէ բացուած աչքերով և հոգիով ինկած այդ միջավայրին մէջ, հիմա տարօրինակ տարասեռով մը կը յիշեմ այդ մթնոլորտը: Ուրիշ մ'չ մէկ տեղ, մ'չ մէկ պարագայի ապրած եմ անկրկնելի յուզումներու, հոգեկան և իմացական խրախճանքի այդ անընդմէջ օրերը և տարիները: Ինծի պէս շատ-շատեր Մելգունեանի այդ քեմին վրայ դաստիարակւեցան և ոչ թէ դաստարաններուն մէջ:

Երիտասարդները կը խռովեին վրաս: մէկը միւսէն գիզցիցիկ, Թարմ, տխուր կամ ուրախ յիշատակներ, մանրագլուտումներ, որոնցմով կարելի պիտի ըլլար ետուերագծել Թումանյանի անձը՝ անհոգ-օրէն ուրախ, տէրվիշ, կեանքէն վախցող, յիսուէնէն նոթ ուժուանացած և շուտով կինը քաղցկեղին դոհ առած, բարի, անհաստատլիօրէն միամիտ մարդը՝ զոր բոլորը կը սիրէին և որ կարծեմ մ'չ մէկ թշնամի ունէր: Տարօրինակ, որ Վերջին միամտութիւնը կը ցնցէ գիւս. Թումանյան և թշնամի: Անհամատեղելի բաներ:

Շրջանաւարտութիւնէս ետք, ճշմարիտ հայր մը եղաւ ան ինծի: Կէսօրէ ետքերը իրարու հետ էինք, ինչպէս նաեւ գիշերները՝ երբ Մովսէսնի և քանի մը ուրիշ մտաւորական բարեկամներու հետ կ'երթայինք յունական համեստ ճաշարան մը, ուսուցիչիէ ժեր նոյնքան համեստ դրամով ընթրիք ընելու: Սակայն ընթրիքը պատուէրէն էր, որովհետեւ մինչև կէս գիշեր տեղող այդ հինգ վայրկեաննոց ընթրիքը սքանչելի խրախճանքի կը վերածուէր շնորհիւ Թումանյանին, որ, հակառակ ստամոքսի հիւանդութեան, միշտ ներկայ կ'ըլլար: Ինքն էր խօսողը, իսկ մինք՝ ունկնդիր միայն: Այդ տեսակ գիշեր մըն էր, 1960 ին, որ Թումանյան առաջին անգամ ըլլալով խօսեցաւ իր մանկութեան և որբութեան մասին, և դժբախտ պատմութիւնը ըրած միջոցին ան մանուկի նման կու լար: Այդ պատմութիւնը Մովսէսն հետապային գրական գեղցիկ կտորի

ՏԻՍՈՒՆ ՏԱՐԻ ԱՌԱՋ

ՄԱՆ՝ ԹՈՐՈՍ ԹՈՐԱՄԱՆԵԱՆԻ

Հայ որբուհտի գիտութեան համար ընդհանրապէս և Հայ Եկեղեցւոյ հարապրակտական հնագիտութեան համար մասնաւորապէս՝ անփոխարինելի կորուստ մըն է Թորոս Թորամանյանի մահը, որ՝ տեղի ունեցած է Մարտ 1 ին, Երևանի մէջ: Բնիկ Շապին Դարահիտորցի, շրջանաւարտ էր Պոլսոյ Գեղարուեստական վարժարանէն, Եւրոպայի մէջ ևս հրահանգական պաշտօն մը կատարելէ ետք՝ ի վերջոյ հաստատուած էր Կովկաս և Հայաստան, իր գիտնականի տաղանդն առ հայրենաւերի սիրտը նուիրելով Հայ Ճարտարապետութեան մասնագիտութեան: Մանրազնին ուսումնասիրութեան առարկայ ըրած էր այդ տեսակէտով արժէք ներկայացնող բոլոր կիսականգուն կամ աւերեալ հին շէնքերը, որոնք կային արեւելեան Հայաստանի մէջ, մասնաւորապէս հին եկեղեցիները, պալատի փլատակները, կամուրջները և ուրիշ շինուածական մնացորդները, մասնաւորապէս Տեկորի և Մերիի տաճարները, ամբողջ Անիինները, որոնց առաջին երկուքին վրայ գրեց ուսումնասիրութիւններ: Ունի նաեւ ճշայն Ճարտարապետութիւնը, Ճարտարապետութիւնը, ճշմարտութիւնը և այլ գործեր:

(«Սինո», 1924, Հ. 8աբի, Մայիս, Թիւ 5, էջ 159-160):

մը վերածեց և հրատարակեց իր «Անկապ Օրագրութիւն» մէջ (էջ 111-119):

Իր շրջապատի սիրածները հետզհետէ մեկնեցան, իւրաքանչիւրը տարբեր կողմ: Թումանյան մնաց հոն, հանգստեան կոչուած, բարեկամ ընտանիքի մը քով, իր հիւանդութիւններուն հետ, իր մէկ աչքին լոյսովը մինչև վերջ կարգաւորվ: Մինչև վերջ սորվելով:

Որք մըն էր, որքի նման մեռաւ:

Տարի մը առաջ՝ Մովսէսն, այսօր՝ Թումանյանը. գալ տարի՜ ...:

69ԻԴ ՏԱՐԵԴԱՐԶ ԱՊՐԻԼԵԱՆ ԵՂԵՌՆԻ

Նախորդ տարիներու նման եւ ուրիշ գաղութներու կարգին, Սպիմահայուրիւնը այս տարի եւս արժանաւորապէս ուղեկոչեց յիշատակը Մեծ Նդեռնի բիւրաւոր զոհերուն:

24 Ապրիլ, Ս. Զատիկի Մեծաբարձի օրը, փակ էին հաղափա բոլոր հայ վաճառատները: Անոնց դրան փակցուած ծանուցարեք բանի մը լեզուներով կը յայտնէին պատճառը գործադուլին:

Կանխենք յայտնել թէ մինչեւ 1979 (ի բաց առեալ 1975-ը՝ Վարսունամեակ), Հայ Մեռնադէմի համար Նահասակաց յիշատակի օր ընդունուած էր Նոր Կիրակին: Անկէ ետք է որ միւս գաղութներուն հետ յամադրուելու համար որոշուած է բուն օրին կատարել զայն: Առ ի հետաքրքրութիւն ըսենք թէ երկու անգամ միայն — 1955ին եւ 1960ին — Յուստոսը կատարուած է Ապրիլի 24ին, որովհետեւ Տարեգիրքը Մ (կամ 4Մ) եղած տարիներուն միայն Նոր Կիրակին կը զուգարկիայի Ապրիլի 11/24ին: Աւելցնենք նաեւ թէ 1948ի պատերազմէն աւուշ Նոր Կիրակի օրը Ս. Պատարալը կը մասնուցուէր Ս. Փրկչի եկեղեցւոյն մէջ, որուն կից են ազգային զերեզմանատունն ու Արարայի Նահասակաց Յուստոսը:

24 Ապրիլի առաւօտուն, հանգստեան Ս. Պատարալ մատուցուեցաւ Ո. Յակոբեանց Մայր Ծանորի Աւագ Սեպանին վրայ: Ժամադրուն էր Նոյե. Տ. Թուրքէն Վրդ. Յովսէփին: Ս. Պատարալէն ետք խօսք առաւ Պատր. Փոխաւոր Պատր. Տ. Կիրեղ եպս., որ ուղեկոչէր ետք յիշատակը բիւրաւոր մեծ նահասակներուն՝ նախազանգ հանգստեան հանդիսաւոր պատասխանէին, որմէ յետոյ զլուխը անցաւ դէպի Ս. Փրկչի գերեզմանատունը ուղղուող երկարածիգ բափօթին, որուն առջեւէն կ'ընթանային հաղափա զոյգ Միւրաբներու երկուսն արիւնքը՝ ծաղկեպսակներով եւ ցեղասպանութիւնը դատա-

պարտող բազմալեզու լոզունգներով: Քափօ. Բականք բոլորուեցան Արարայի Նահասակաց Յուստոսներն օտուր, ուր եւս կատարուած հանգստեան պատասխանէին ետք խօսք առաւ Հայ Միթ. Միւրաբան երթասարդ անդամներէն Տիւր Արամ Խաչատուրեան, յայտնելով թէ Հայը յուսմանալ չիցիցող ժողովուրդ մըն է, որ գրեթէ կոտորածէն ետք վերաօրինել իր հայրենիքը: Վկայ՝ Մեծկայ Հայապատեր, վերջապի իր նուաճումներով: Հոն էր Յան, անուարար լրաց, 95ամեայ Տիւր Համբարձում Նսրեանը — տարիներու իր սոսկ վարարեանը հաւատարիմ — Արարայի հետաւորարի մասնակցողներէն մինչեւ օրս միակ ողջ մնացած հայը, որ իր աչները պիտի փակէր Յաբարներ ետք: Այդ միջոցին էր որ ցուրտն ու փութիւնը յանգեցան ծեղածարակ անձերէն, որ թեւէ ինչ իսկ խանգարեց կարգը, բայց չհրգաւ զլաւել կամքը մի բանի ծանոթել պատանիներէն խառնաւորներու, որմէ խաղաղ ցոյց մը կազմակերպեցին, հին հաղափ պարիսպի հարաւ — արեւմտեան անկիւնէն վար գալով եւ Յաբարի զոհէն յաւաքումնալով դէպի Մայրաքանդ:

Նոյն առաւօտ, Հայ-Կարդիկէ եկեղեցւոյ մէջ եւս մատուցուեցաւ Ս. Պատարալ եւ կատարուեցաւ հանգստեան պատասխան: Համայնքի Պատր. Փոխաւոր Պատր. Տ. Յովսէփ Մ. Վրդ. Խաչատուրեան կոտ խորոզով մը յորդորեց ներկաները որ հոպար զգան, իլլալուն համար զատկները իր հաւատքին ու հայրենիքին համար մարտիրոսանալ զիցող ժողովուրդի մը: Յետոյ հոգեստունը օրուսեցաւ եկեղեցւոյ կից՝ վերջերս նորոգուած Մերմայրիկ սրահին մէջ: Ապա եկան մասնակցելու մեր պատասխաններն:

Իսրայէլեան թերթերը, ձայնափառն ու հեռաձայնը լայն ծեղ սրամաղբեցին այդ օր Մեծ Նդեռնին ու Հայ Դատին:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՀՐԱԽԻՐԱԳԻՐ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ

Հայկական Բարեգործական Հնդհանուր Միութեան Կեդրոնական Վարչական Ժողովը այսու կը ճրարիչ Միութեան բոլոր իրաւասու անդամները ներնայ գտնուելու 71րդ Հնդհանուր Ժողովին, որ պիտի գումարուի ՇՍԲԱԹ, 20 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ, 1984, առաւօտեան ժամը 10ին, Հ. Բ. Հ. Միութեան Կեդրոնին մէջ, 2550 Ակրասիատա Պողոտայ, Մօնթէվիտէօ, Ռարուկուէյ:

Ներկայս 71րդ Հնդհանուր Ժողովին համար տրուած միակ ճրարագիրն է: Կը խնդրենք հետեւաբար Միութեան յարգոյ իրաւասու անդամներէն, որ անձնապէս Ժողովին ներկայ ըլլան վերոյիշեալ թուականին եւ կամ ամենէն ուշը մինչեւ Սեպտեմբեր 20 իրենց փոխանորդագրերը յանձնեն Հ. Բ. Հ. Միութեան Հնդհանուր Տնօրէնին կամ գանոնք ղրկեն հետեւեալ հասցէին. —

Armenian General Benevolent Union
Central Board of Directors
585 Saddle River Road
Saddle Brook, N. J. 07662, U. S. A.

Օ Ր Ա Կ Ա Ր Վ

1. Ներկայացում եւ վաւերացում 1983 տարեշրջանի ընդհանուր տեղեկագրի:
2. Ներկայացում եւ վաւերացում 1983 տարեշրջանի քնդհ. ճաշտեւտութեան:
3. Մասնակի ընտրութիւն Կեդրոնական Վարչական Ժողովի:
4. Մասնակի ընտրութիւն Հաշուեքննիչ Յանձնախումբի:
5. Առաջարկներ եւ թելադրութիւններ:
6. Գնահատանքի բանաձեւեր:

Ի ԴԻՄԱՑ ԿԵՒՐ. ՎԱՐՉ. ԺՈՂՈՎԻ

Բ. Բ. ԿՐԵԿԸՐԻ

Ա. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Ասեմադպիւր

Ասեմապետ

Մայիս 10, 1984

Սեւոյ Պրութ, Ն. Ճ.

Ծանօթ. — Կը խնդրուի իրաւասու այն անդամներէն, որոնք չեն կրնար անձնապէս ներկայ ըլլալ Հնդհանուր Ժողովին, իրենց փոխանորդ նշանակելու որով իրաւասու անդամները Սոսի գիւրտութեան համար ներփակուած է մասնակի ցանկ մը իրաւասու անդամներու, որոնք կրնան փոխանորդ ըլլալ: Այս ցանկը սահմանել է:

Ս. ՅԱՎՈՐԻ ՆԵՐՍԷՆ

ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆՔ - ԲԵՄԱԿԱՆՔ

● Գիր. 1 Ապրիլ. — Դասաւորի կիրակի: Գիշերային և առաւօտեան ժամերգութիւնները պաշտօնեցան Ս. Թարութեան Տանարի Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ: Ապա, Լուսարարապետ Գերշ. Տ. Գարեգին Արքեպս. Գաղտնեկան մատոյց օրուան հանգիստեալ Ս. Գատարազը Բրիտանոսի Ս. Գերեզմանին վրայ և Նախագահեց Նայնին և Գատաւատեղւոյն շուրջ կատարուած մեծահանդէս թափօրին, որ վերջացաւ Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ:

● Գշ. 3 Ապրիլ. — Հսկումին ի Ս. Հրեշտակապետ քարոզիչը Հոգշ. Տ. Համբարձում վրդ. Բէշիշեան:

● Եշ. 5 Ապրիլ. — Հսկումին ի Ս. Թահաթ Նախագահեց Հոգշ. Տ. Բարսեղ վրդ. Գալէմաճեան:

● Ուր. 6 Ապրիլ. — Նախառեռեակին ի Ս. Թահաթ Նախագահեց Գերշ. Լուսաւորապետ Սրբապետը:

● Եր. 7 Ապրիլ. — Ս. Գրիգորի Լուսաւորիչի (Մանկ ի վիրապ): Առաւօտեան ժամերգութեան աւարտին, Ս. Լուսաւորիչ մատուցեց թափօրով փոխադրուեցաւ Աւագ Սեղան, ձեռամբ Լուսաւորապետ Սրբապետին: Ս. Գատարազը աւանդապետ Ս. Լուսաւորիչի սեղանին վրայ մատոյց Հոգշ. Տ. Կոնիտա վրդ. Ներպէճեան:

— Կէսօրէ ետք, Գատր. Փոխանորդ Գերշ. Տ. Կիրեղ Նպս. Գարեգինի զխաւարութեամբ, Միաբան Հայրերին ձեռնադրեց թափօրեացան Զիթենեաց լեռ, ուր Համբարձումն Սրբատեղւոյն վրայ կատարուած վրանամատարան մէջ պաշտօնեցան ժամերգութիւն և Նախատեսակ:

— Գիշերասեղանին, Նայն վայրին մէջ պաշտօնեցան Եկեղեցւոյ և Հսկման կարգեր և ապա գիշերային և առաւօտեան ժամերգութիւններ: Հանգիստապետ էր Ս. Թարութեան Տանարի Տեառն Հոգշ. Տ. Վաղարշ վրդ. Խաչատուրեան, իսկ Ս. Գատարազը Սրբավայրին վրայ մատոյց, ըստ սովորութեան, Սրբավայրին Տեառնը՝ Հոգշ. Տ. Հայրիկ վրդ. Գալաթեան: Արարողութիւնները տեւեցին մինչև ժամը 10:

● Կիր. 8 Ապրիլ. — Գալսեանի կիրակի: Առաւօտեան, գարձեալ Գերշ. Տ. Կիրեղ Նպսի զխաւարութեամբ, Միաբան Հայրերին Նայն շարժեց ընդ թափօրեացան Զիթենեաց լեռ, ուր լուսաւորապետի հանգիստեալ մատուցեց ետք մեր վրանամատարան մէջ պատարապիչ Հոգշ. Տ. Վաղարշ վրդ. Խաչատուրեան՝ եպիսկոպոսական զգեստաւորմամբ:

● Գշ. 10 Ապրիլ. — Ս. Հրեշտակապետաց եկեղեցւոյ վերջին Հսկումին իր առաջին քա-

րոզը տուաւ Հոգշ. Տ. Վանիկ վրդ. Մանկաթարեան:

● Եշ. 12 Ապրիլ. — Մեծ Գահաց վերջին Հսկում ի Ս. Թահաթ Գարեգին՝ Հոգշ. Տ. Գուլայն Արշ. Ալեանեան:

● Ուր. 13 Ապրիլ. — Խ. օր մեծ պահեց Առաւօտեան, Մայր Տանարին մէջ պաշտօնեցաւ Վերագաւաթի վերջին իսկ կէսօրէ ետք՝ լուսաւորապետի վերջին ժամերգութիւնը:

● Եր. 14 Ապրիլ. — Յիսասակ յարմարեց Լուսաւոր: Ս. Գատարազը ի Ս. Գլխադիր մատոյց Հոգշ. Տ. Գուսան Արշ. Ալեանեան:

— Կէսօրէ ետք, Ամեն. Ս. Գատարազը Հոր զխաւարութեամբ, Միաբանութիւնը լուսաւորապետով մատուցեց Գերշ. Ս. Թարութեան Տանարի Նախառեռեակը պաշտօնեցաւ մեր վերնառանձաւ մատարն մէջ, Նախագահութեամբ Գերշ. Լուսաւորապետ Ս. Հոր: Ապա կատարուեցաւ Տեառնին կանոնադրուած Սրբատեղեաց այցելութեան հանգիստեալ թափօր Տանարին ներս: Թափօրապետն էր Հոգշ. Տ. Գուսան Արշ. Ալեանեան:

● Կիր. 15 Ապրիլ. — Մաղկապարզ: Գիշերային և առաւօտեան ժամերգութիւնները պաշտօնեցան և Ս. Գատարազը մատուցուեցաւ ի Ս. Թարութեան, մեր վերնամատարան մէջ: Ժամատարն էր Հոգշ. Տ. Խաթակ վրդ. Գատարման, հիւրաբար ժամանած Քամէն: Ապա կատարուեցաւ մեծահանդէս թափօր: Գիշերեղմանին և Գատաւատեղւոյն շուրջ, զխաւարութեամբ Լուսաւորապետ Սրբապետ Հոր: Թափօրապետն էր ի մեռին օւռնէին արմաւենեաց և ձիթենեաց աստեր, իսկ մեր թափօրին կը հետեւէին Ղլոտոց և Աստուծոյ թափօրները: Թափօրը ընթացքին կատարուեցաւ Վնիգատան: Վնիգ զարձին, Հայոց Թաղի մատուցէն, Միաբանութիւնը Վոր զխորհուրդ քաղաքատեան շարակները երգելով յառաջացաւ և բարձրացաւ Գատարաբարան, ուր Ամեն. Ս. Գատարաբը Գահպանիչով օրհնեց ամէնքը:

— Կէսօրէ ետք, Մայր Տանարին մէջ պաշտօնեցան Վնիգատան, Կոթեղմալ շարակները: Ներսի ընդդիմաւ ժամերգութիւն և Կորնի բացէք ի մեծախորհուրդ արարողութիւն, Նախագահութեամբ Գերշ. Տ. Կիրեղ Նպս. ի Վարադարանու բացումէն առաջ խօսք տուաւ Լուսաւորապետ Սրբապետը: Կատարուեցաւ հանգիստապետութիւն ի նպատակ Աղաւթիէի ազգ. Բուժարանին:

● Գշ. 17 Ապրիլ. — Աւագ Երեւոյթի: Ս. Գատարազ մատուցուեցաւ Ս. Թարութեան գահին Ս. Թափանէն Ս. Աւետարանչի մատարան մէջ: Ժամատարն էր Հոգշ. Տ. Ոսկի վրդ. Որդիքեան: Ս. Թ. Երկր. Վարժարանի աշակերտութիւնը Ս. Հաղորդութիւն տուացաւ: Ապա կատարուեցաւ Վնիգատարաց թափօր: Տանարին ներս: Թափօրապետն էր Հոգշ. Տ. Սկան վրդ.:

● Եշ. 19 Ապրիլ. — Աւագ Հիմեապի (Թիսասակ Հիմեապ): Առաւօտեան, Մայր Տանարին մէջ կատարուեցաւ Վարդ Ապաշխարողաց:

— Եւ Օրսուան հանդիսաւոր Ս. Գատարազը Աւագ Սեղանին վրայ մատոյց եւ Ս. Բարեկը Հայրապետի Հաղորդութեան ձառը բնիքացաւ Գերբ. Տ. Կիրեղեկ Նկոյս։ Բաւական թիւով հաստատուելիք տառացան Ս. Հաղորդութիւն։

— Կէսօրէ ետք, Մայր Տաճարին մէջ պաշտօնեցաւ Ոստանաւայոյի որտագրաւ կարգը, որ ձայնափողակեցաւ Խորայելեան աւստիկայանէն։ Հանդիսապետն էր Ամեն. Ս. Գատարաքը Հայրը։ Ներկայ էին Գաղաքապետը, Ոստիկանապետը եւ քաղաքիւհրատիւրականներ, ինչպէս նաեւ հիւրաբար Խորայել գտնուող Ֆրանսոյի Մշակութային Նախարար Գր. Ժագլանկ։ Անկիլիքան Նկոյսը Անգլերէն լեզուով Ս. Աւետարան կարգաց, ըստ սովորութեան։

— Ժամ մը ետք, փոքր թափօր մը, գլխաւորութեամբ Հոգւ. Տ. Սեան Վրդ. Հարկպետի, այցելութեան գնաց Քրիստոսի զոյգ բանտերուն։ Ս. Հրեշտակապետաց վանուց գաւիթը, Ս. Յիկիւնիի ժառնկ մտ, ինչպէս նաեւ Ս. Փրկչի կիսաբեր մատարնի մէջ խոսք առաւ Հոգեշնորհ Հայրը, տալով պատմականը որբավայրերուն։

— Քիչերուն մամը 7-11, Մայր Տաճարին մէջ կատարուեցաւ տեսարման կարգ, աւխտազգեցիկ խորհրդաւորութեամբ։ Հոգւ. Տ. Խաճիկ Վրդ. համատարած մտքին մէջ քարոզով մը վեր հանեց տացի գիշերուան փրկար նշանակութիւնը։

● Ուր. 20 Ապրիլ. — Աւագ Ուրբաթ (Յիսակ Խաչկելութեան) եւ Աւետմն Ս. Աստածամոր։ Գեոպրէն քիչ ետք, Ս. Յարութեան Տաճարի մեր վերնամատարնի մէջ կատարուեցաւ «Կարգ Խաչկելութեան», նախագահութեամբ Գերբ. Տ. Կիրեղեկ Նկոյս. Գարիկեանի։

— Կէսօրէ ետք, Մայր Տաճարին մէջ կատարուեցաւ հանդիսաւոր թաղման կարգը։ Հանդիսապետն էր Ամեն. Ս. Գատարաքը Հայրը։

● Եր. 21 Ապրիլ. — Աւագ Եւրաթ (Ճրպալոյց Ս. Զատիկ)։ Առաւօտեան ժամը 9-15ին (ժամ մը ուշ՝ Հատինաց Զատիկը միտսին ըլլաւուն), Ս. Յարութեան Տաճարի դուռը բացուեցաւ մեր կողմէ, բանտարին տունուելով Աւագ Թարգմանի Հոգւ. Տ. Սեան Վրդ. Հարկպետի ձեռքէն։

— Ժամ մը ետք, Ամեն. Ս. Գատարաքը փոքր գլխաւորութեամբ, Միաբանութիւնը մեկնեցաւ Ս. Յարութեան Տաճար, ուր խոսքաւոր կատարուեցաւ Լուսաւորեալի եւ յարակից հանդիսութիւնները, սկսելով Սուրբ Գրեգորիանի գրքան կնքումէն։ Յունաց թափօրէն ետք, մեր էւստանալը՝ Հոգւ. Տ. Սեան Վրդ., Ամեն. Տ. Տիառարոս Գատարաքին հետ, մտաւ Ս. Գերեղման, ուրկէ 5 մարդեան ետք Գուրս եկաւ նաւարկան լայրը, որ ապիմարթի մը մէջ փոխանցուեցաւ մեր վերնատան գաղաղամբին մէջ իր տեղը դրաւող Ամեն. Ս. Գատարաքը Հորւ. Տաճարին յանձնակաւ եւ հայկական ջանքերուն եւ հաշմանդեւոր ուրախ զօղակին իր միմայ Վերիտարոս յարեաւոր, զոր կը թնդապնեն թափօրակալքը, էւստանան Հոր գլխաւորութեամբ

երիցք գաղաղալով Ա. Գերեղմանի շուրջ։ Մեր թափօրին կը հետեւին Ղապուց եւ Աւարուց Թափօրները։ Վանք դարձին, Հ. Ս. Ը. Մ. Ի եւ Հ. Ս. Մ. Ի երկուսն ալ իրենց փողերով խորհրդաւորով առաջնորդեցին Միաբանութիւնը։ Ժամբու կէտէն՝ Գատարաքն ու Լուսանանը զգեստաւորուած՝ զպիւրներ Վերիտարոս յարեաւ շարականը երգելով թափօրը մտաւ Մայր Տաճար։

— Ժամ մը ետք, Ճրպալոյցի արարուածութիւն կատարուեցաւ Մայր Տաճարին մէջ, իսկ իրիկնագէմի յանկուցել Ս. Գատարաքը մատուցեցաւ Աւագ Սեղանին վրայ։ Ժամաբարն էր Հոգւ. Տ. Համարաթում Վրդ. Գերբ. Տ. Կիրեղեկ Նկոյս. նախագահութեամբ կատարուած նախատեսուկէն ետք, Միաբան Հայրեր մկյօր յարեաւ շարականը երգելով՝ զգեստաւորեալ բարձրացան սեղանատուն՝ ընթերցի։

● Կիր. 22 Ապրիլ. — ԶԱՏԻԿ ՅԱՐՈՒԹԻԱՆ ՏԵՆԱՆ։ Կէս գիշերէն ժամակէտ ետք, Մայրավանքի մեծ ծառք մտքէ հանած Միաբանութիւնը, որ ժամ մը ետք, գլխաւորութեամբ Գուր. Փոյ. Գերբ. Տ. Կիրեղեկ Նկոյս, մեկնեցաւ Ս. Յարութեան Տաճար։ Ս. Գաղաթմայի ախտէն ետք, մեր վերնամատարնի մէջ պաշտուեցաւ ժամերգութեան մէջ մասը մինչև շաբաթ, իսկ ինչեւից Ս. Գերեղմանի շրջափակը, մտաւ ինչեւից շարանակելով թափօրակալն զնայցով։ Մեր թափօրին կը հետեւին Ղապուց եւ Աւարուց թափօրները։ Ապա, արեւածագին, մեկնաւ տան կատարուեցաւ եւ երգուեցաւ Խաչի քօ Քրիստոսը — Կարգ դարձաւ մը ետք, Գերբ. Հանդիսապետ Սրբազանը մատոյց օրուն հանդիսաւոր Ս. Գատարաքը՝ Քրիստոսի Ս. Գերեղմանի վրայ եւ քարոզեց օրուն մեծ խորհրդալին շուրջ։ Վանք դարձին Միաբան Հայրեր եւ պղպիւրներ մկյօր յարեաւ շարականը երգելով բարձրացան Գատարաքարան, ուր Ս. Ամեն. Յարութեան աւետարով օրնեց ու արձակեց ամենքը։

● Բշ. 23 Ապրիլ. — Բ. օր Ս. Զատիկ (Յիսակ մեկնելով)։ Լուսաբարակետ Գերբ. Տ. Գարեղիկը Արեւելոս Գաղաղման մատոյց օրուն հանդիսաւոր Ս. Գատարաքը Մայր Տաճարի Աւագ Անդալանի վրայ, քարոզեց Յարութեան մեծ խորհրդալին շուրջ եւ ապա, ամպովմանի տակ եւ Կենաց Փայտի մատուցեց ի մեռին, նախագահեց երբադարձ մեծանանդէս փափօրին։ Յետոյ բալորն ալ Յարութեան շարականները երգեցողութեամբ բարձրացան Գատարաքարան, ուր Գերբ. Սրբազանը Ս. Գատարաքի նշխար բաժնեց ամենքին։

● Դշ. 24 Ապրիլ. — Կ. օր Ս. Զատիկ եւ Յուլիանոս Նախագահը։ (Տե՛ս էջ 118)

● Ուր. 27 Ապրիլ. — Ս. Կոյսի Աւետարան տունը այս արդի Աւագ Ուրբաթին զուգարկեցած ըլլալով, յետաժողովեցաւ վաղապէս Այս երեկոյ նախատեսուկ կատարուեցաւ ի Ս. Յուլիանոս Հանդիսապետն էր Գերբ. Տ. Կիրեղեկ Նկոյս. Գարիկեանի։

● Կիր. 17 Յունիս. — Ս. Եղիշի մարզարկին: Ս. Գատարազը մատուցուեցաւ ի Ս. Յարութիւն, մեր վերնամասերուն մէջ: Ժամաբարն էր չորշ. Տ. Ռուբին վրդ. Յովակիմեան:

— Ս. Հռիփսիմեանց նախատեսակը պաշտուեցաւ Ս. Հրեշտակապետաց եկեղեցւոյ մէջ: Հանդիսապետն էր Գերշ. Տ. Կիրեղ Եպոս:

● Բշ. 18 Յունիս. — Ս. Կուսմանցի Հռիփսիմեանց: Առաւօտեան ժամերգութիւնը պաշտուեցաւ ի Ս. Հրեշտակապետ, իսկ Ս. Գատարազը մատուցուեցաւ եկեղեցւոյ աւանդատան՝ Ս. Հռիփսիմէի մասրան մէջ: Ժամաբարն էր չորշ. Տ. Համբարձում վրդ. Քէշիշեան:

● Ռւր. 22 Յունիս. — Նախատեսակը պաշտուեցաւ ի Ս. Յակոբ: Հանդիսապետն էր Լուսարարապետ Գերշ. Տ. Գարեգին Արքեպոս:

● Եր. 23 Յունիս. — Ս. Զօրմ սեռյ Միքայիլ Լուսաւորչին (Եմ ի վիրապէն): Ս. Գատարազը մատուցուեցաւ Մայր Տաճարի աւանդատան Ս. Լուսաւորչի տեղանի վրայ: Ժամաբարն էր չորշ. Տ. Համբարձում վրդ. Քէշիշեան:

— Նախատեսակը պաշտուեցաւ ի Ս. Յակոբ: Հանդիսապետն էր Լուսարարապետ Գերշ. Տ. Գարեգին Արքեպոս. Գաղանդեան: Ըստ սովորութեան, նախատեսակէն ետք, ծնրագիր ԵՏԵր պղծմաս երգուեցաւ:

● Կիր. 24 Յունիս. — Տօմ Կարաղիկէ եկեղեցւոյ Ս. Էլիսիւսմի: Ս. Գատարազը մատուցուեցաւ Մայր Տաճարի Աւագ Սեղանին վրայ: Ժամաբարն էր չորշ. Տ. Ռուբին վրդ. Յովակիմեան: Նայր մերան առաջ կատարուեցաւ Նայրապետական Մաղթանք վասն Ս. Էլիսիւսմի, նախադասութեամբ Լուսարարապետ Ս. Զօր: — Կէսօրէ ետք, Մայր Տաճարին մէջ պաշտուեաւ Սեղանատանին նախադասեց Գերշ. Տ. Կիրեղ Եպոս:

● Եր. 30 Յունիս. — Ս. Մեծին Ներսիսի եւ Խաղալ եպիսկոպոսին: Ս. Գատարազը ի Ս. Մէլիսապի մատուց չորշ. Տ. Կոմիտաս վրդ:

Պ Ա Շ Տ Օ Ն Ա Կ Ա Ն Ք

● Եր. 14 Ապրիլ. — Ս. Աթոռ՝ ժամանեց Ս. Ռիստիս Միտրան չորշ. Տ. Խաթակ վրդ. Գարսանեան, որ առնէ մը ի վեր կ'ուսուրի Հռոմի մէջ: Մեկնեցաւ Ս. Զատիկ տունէն ետք:

● Գշ. 17 Ապրիլ. — Լեւոնեան Գասեմի (Ռազարձակերաց) տունի առիթով, Ամեն. Ս. Գատարազը Հայրը շնորհաւարական հեռագիր յղեց Խարայէի նախագահ Հայրիմ Էնթօգի, վարչապետ Իցիլան Շամիրի, Քնէնէթի նախագահ Մէնաէմ Սափլուորի եւ այլ պետական անձանց:

● Գշ. 25 Ապրիլ. — Այս տարի, Ս. Զատիկ Երեքշաբթին Ապրիլ 24ին զուգարկած ըլլալուն, շնորհաւարութիւնները յետագոյնեան տյօսբուան: Ուստի, կէսօրէ առաջ, նախ Ամեն.

Ս. Գատարազը, ի դուռի Միտրանութեան, շնորհաւարութեան գնաց Յունեան եւ Լատինաց Գատարաքներուն եւ Ճրանչիականց Կիւթուսին, որմէ ետք Գատարաքարանի դահլիճին մէջ ընդունեց շնորհաւարութիւնը զայդ Գատարաքներուն եւ Կիւթուսին, իրենց Միտրանութեան անգամներով: Շնորհաւարութեան եկան նաեւ Յայն-Կաթուրիկներու, Ասորաց եւ Հայէնաց Եպիսկոպոսները, Հայ-Կաթուրիկներու, Մարոնիի կամայնքի եւ Ռուս Միտրանութեան Մեծաւորները, Ռուսաշական եկեղեցւոյ Հովիւր եւ Տրմիսիոն վանքի Աբրահայը: — Կէսօրին, Ն. Ամենապատուութիւնը, Կեսն ունենալով Աւագ Թարգման Տ. Սեան վրդ., այցելութեան գնաց Գաղական Նախարակին եւ Անկիւբեան Արքեպոսին:

● Եշ. 26 Ապրիլ. — Նայն առիթով, Գատարաքարան շնորհաւարութեան եկան Գաղական Նախարարը, Անկիւբեան Արքեպոսը, Լուսաւորականներու Եպոսը, Սկովսկական Երեցիւր եւ ձերմոյ Ռուսերու Հովիւր: Իսկ Գատար. Փոխանորդ Գերշ. Տ. Կիրեղ Եպոս, չորշ. Հայրերու ընկերակցութեամբ, այցելեց փոքր յարանաւանութեանց հոգևոր պետներուն: — Կէսօրին, շնորհաւարութեան եկան պետական գէմքեր — Քաղաքապետ, Ռադիկանապետ եւ Կրօնից նախարարութեան ներկայացուցիչ — ինչպէս նաեւ տարւ տէրութեանց Հիւպատոսներ:

● Բշ. 7 Մայիս. — Իօրայէի Անկախութեան 36րդ տարեդարձի առիթով, Քաղաքապետ Վսեմ. Թէտի Քուլլէի կողմէ, Դաւթի բերդին մէջ արուեստ ընդունելութեան ներկայ եկան Գերշ. Տ. Կիրեղ Եպոս. Գարեգին եւ չորշ. Տ. Սեան վրդ. Լաբրիկեան:

● Եշ. 17 Մայիս. — Կէսօրին, Երբարաք Ս. Քաղաք ժամանեց Կիպրոսի Յայն կամայնքի Առաջնորդ Գերշ. Տ. Իրիսոսթոմոս (Ոսկերեքեան) Արքեպիսկոս: Դիմաւորութիւնը կատարուեցաւ Յապիլի դրան մօտ, սուրհ. Սրբապետ Հիւրը Թափօրով առաջնորդուեցաւ Ս. Յարութեան Տաճար: Մեր կողմէ ներկայ էին Գերշ. Տ. Կիրեղ Եպոս. եւ չորշ. Տ. Սեան վրդ., որոնք յետոյ մասնակցեցան Յունաց Գատարաքարանի մէջ տրուած ընդունելութեան:

● Եր. 19 Մայիս. — Կէսօրին, Գերշ. Իրիսոսթոմոս Արքեպոս. իր հետեւորդներով այցելեց Ամեն. Ս. Գատարաք չորշ:

— Կէսօրէ ետք, Ամեն. Ս. Գատարաքը Հայրը նախագահեց Մայր Տաճարին մէջ կատարուած Ողբ. Համբարձում Նազրեքանի յուզարհաւարութեան: Հանգուցաւոր ունեցած է մարտական անցեալ մը եւ իր մասնակցութիւնը բերած Արարչի հերոսամարտին:

— Յուշարհաւորութիւնէն ետք, Լուսարարապետ Գերշ. Տ. Գարեգին Արքեպոս, Միտրան Հայրերու հետ, բացումը կատարեց Ս. Թարգմանչաց վարժարանի տարեկան Գաղարին:

**«ՍԻՈՆ»-ի ԽՈՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ՈՒ ԿԻՒԼՊԵՆԿԵԱՆ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆԸ
ԸՆՈՐՀԱՅԱՆՈՒԹՅԱՆ ՍՏԱՆԱԴՐ ԵՆ ԼԵՏԵԻՆԱԿԻ ԼՐԱՏԱՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ**

Ռանյալարների Կանյո (Վիպոս Լոյ Շինականների Կանյո) — Խոյի Դաշտանցւ-
երեւան, «Սովետական Գրող» Հրատարակչութիւն, 1979, էջ 522, [էջ 310,
Որի Տան Ճանապարհին — Գէորգ Հայրեան: Երեւան, Հրատ. Բոս Վերնոյն, 1980,
Երկերի ժողովածու (Տասնչորս Հատորով) — Դերենիկ Գեորգեան, Հրատ. Գ., 1977,
էջ 467, Հրատ. Գ., 1978, էջ 551: Երեւան, Լոյս, ՍՍՀ ԳԱ Հրատարակչութիւն:
Դարպաս (Վէպ) — Վահան Արածանի (Նոսնեան), Լոս Անճելոս, 1983, էջ 263:
Վերջալոյսի Յոյժեր ... Շիթեր ... (Զօն՝ Վան - Վասուդարականին) — Սիրան Գազի-
կան, Խմբագրեց՝ Շնորհաւոր, Սան Ֆրանչիսքո, 1983, էջ 107:
Քիչ մը Պատիւ, Քիչ մը Ոճիր, Քիչ մը Սէր — Թորոս Բարսեղեան, Լոյս, Երևան, Եր-
վ. և Վ. Վաղարշեան, 1983, էջ 70:
Խոյնապ — Վահէ Օշական: Նիւ Եորք, Նկարիչ՝ Արշակ, Տառաշար՝ Ոսկեառ, 1983,
Տոմար — Խորով Ներսէսեան (Գրտաւոր): Պոթժան, Տպ. Կարպո, 1984, էջ 144:
Ճամբորդական Նոթեր և Վարկական Տպարարութիւններ — Եղիշ Երեմիայի (Գ-
յանեան): Թորոնթո, Գոնտա, 1982, էջ 217:
Փայտէ Դալին Պատմութիւն — Բժ. Թորոս Թորանեան, Գրի առաւ և խմբագրեց՝
Հեղինակը: Պէյրուս, Թէքնոքրէս Մատերն, 1984, էջ 88:

● Դժ. 23 Մայիս. — Բրիտանական Ընդ-
Հիւպատոս Սըր Տօնալտ Լամէյ Կրտսէրի աշ-
ցելութեան եկաւ Պատրիարքարան:

— Ընդատալիւով Յունաց Ամեն. Տ. Տրտա-
րոս Պատրիարքի Կրտսէրին, Ամեն. Ս. Պա-
րիարք Հայրը, ընկերակցութեամբ Գերշ. Տ. Տ. Գաբրիէլ և Կիրեղ Սրբապետներու, Լոզը. Տ. Սեան Վրդ. և Տիար Գ. Լինդլեանի, Ներ-
կայ եղաւ Զինեանց լերան Պալիսիոյ վանքին
մէջ ի պատիւ Տ. Իրիստոստոս Սրբազանի
տոբան ընդունելութեան:

● Բժ. 14 Յունիս. — Կէսրէ առաջ, Ռուսաց
Ս. Երրորդութիւն Եկեղեցւոյ մէջ, Լոզեգա-
լուսի առիթով մատուցուած հանդիսաւոր Ս. Պատրիարքի Ներկայ եղան Լոզը. Տ. Սեան
Վրդ. և Լոզը. Տ. Գառնիկ Արք. Ս. Պատրիարքին
էր Յունաց Ամեն. Ս. Պատրիարքը, որուն Կր-
տապարկէր Ռուսիայէն ժամանած բարձրա-
նիւն հոգեւորականներու Լոյս մը. Գլխաւոր
ութեամբ Քիւլի Առաջնորդ Սրբապետին:

— Նոյն երեկոյեան, Ռուս Միաբնութեան
Մեծաւորին Կողմէ արուած ընդունելութեան
Ներկայ եղան Ամեն. Ս. Պատրիարք Հայրը,
Գերշ. Լուսարարապետ Սրբազանը, Տ. Սեան
Վրդ. և Քարտուղար Տիար Ն. Լինդլեան:

● Բժ. 12 Յունիս. — Ս. Քաղաք ժամանած
Քիւլի Առաջնորդը, պատուիրակութեան միւս
անդամներով, այցելեց Պատրիարքարան:

● Բժ. 13 Յունիս. — Լատինաց Ս. Անտոն
փառաւոր տօնին առիթով, ընդատալիւով
ճրանչիսկեանց Կիւսթոս Հայր Իկնազի Ման-

չինի Կրտսէրին, Լոզը. Տ. Տ. Վաղարշ և Համ-
բարձու Վարդապետներ Ներկայ գտնուեցան
իրենց Մայր Տաճարին մէջ Կիւսթոսին Կողմէ
մատուցուած հանդիսաւոր Ս. Պատրիարքին և
ապա՝ նախկին Սիւր:

— Կէսրէ ետք, Խոյնապ ազգային տօնին
առիթով (2 Յունիս), Խոյնապ ընդ-
տալի կողմէ, Լիւպատոսի մէջ արուած
ընդունելութեան Ներկայ գտնուեցան Ամեն.
Ս. Պատրիարք Հայրը, Գերշ. Լուսարարապետ
Սրբազանը, Առաջ Քարգման Հայրը և Քար-
տուղար Տիար Լինդլեան:

— Երեկոյեան, Անգլիոյ Ն. Վ. Էլիզապէթ Բ.
Թագուհւոյ ձեռնդրեան տարեկարգի առիթով,
Բրիտանական Ընդ-Հիւպատոսի կողմէ, Լիւ-
պատոսարարին մէջ արուած ընդունելութեան
Ներկայ գտնուեցաւ Ամեն. Ս. Պատրիարք
Հայրը, Վերջալոյսի իր Կրտսէրներով:

● Բժ. 14 Յունիս. — Երեկոյեան, Ռուսիայի
Ամեն. Տ. Փառնիկեան Պատրիարքի անուան
տօնին առիթով, Ռուսական Եկեղեցւոյ Լո-
վիսին կողմէ, Եկեղեցւոյ Կից արահին մէջ
արուած ընդունելութեան Ներկայ գտնուեցան
Գերշ. Լուսարարապետ Սրբազանը, Լոզը. Տ.
Սեան Վրդ. և Տիար Գէորգ Լինդլեան:

● Կիր. 24 Յունիս. — Երեկոյեան, Սար-
պաւոյ Ս. Յովնանէս Մկրտի ձեռնդրեան տօ-
նին առիթով, Սէյնթ Ճօն Ակնաբաւարանի
բակին մէջ արուած ընդունելութեան Ներկայ
գտնուեցան Լոզը. Տ. Բարսեղ Վրդ. Գալէմ-
տէրեան և Լոզը. Տ. Գառնիկ Արք. Ալեանեան:

- Դէմքեր՝ որոնց հետ դէմ առ դէմ եկայ — Իսահակ Ծ. Վրդ - Ղազարեան, Փահիրէ, 1980, էջ 552.
- Կենսերիս Տար ու Չաղ Օրերը (Այնթապ-Քեսապ-Հալէպ) — Սարգիս Գալապանեան (Գալապան Խոհո), Խմբագրեց՝ Բժ. Թորոս Թորանեան, Հալէպ, 1983, էջ 215.
- Ի Խորոց Սրտի Վերա կամ Ոնջապաշտները — Օսէրոս Աւայլու, Անգլերէնէ թարգմանեց՝ Կարապետ Ն Փափազեան, Պէյրութ, Տպ. Ալթափրէս, 1984, էջ 133.
- Կենսագրական Յուշեր, Դրուագներ, Վաւերագրութիւններ — Յարութիւն Հանէհեան (Զուքակահար, Խմբավար, Երգչուհի), Խաթանգուշ, 1984, էջ 117.
- L'Assanta Nella Liturgia e Teologia della Chiesa Armena* — P. Basilio Talatinian. Offprint from ATTI Del Congresso. Assunzionostico Orientale Organizzato Dalla Custodia di Terra Santa. Gerusalemme, Tipografia dei PP. Francescani, 1951.
- Il Primato di Pietro e del Papa nella Chiesa Armena* — P. Basilio Talatinian. Studia Orientalia Christiana Armenica. Cairo, Edizione Del Centro Franciscano di Studi Orientali Christiani, 1960, pp. 215-357.
- Due Popoli l'Armeno e lo Hayano* — P. Basilio Talatinian. Estratto da "Liber Annus Studii Biblici Franciscani" XXV (1975), pp. 119-135.
- Florilegio dalla "Spegazione della Santa Messa" di Nerses Lambronzatzi*, Arcivescovo armeno di Tarso (1152-1198). P. Basilio Talatinian. Offprint of G. C. Bottinie (a cura), "Studia Hierosolymitana" III Nell'Ottavo Centenario Franciscano (1182-1982), (SBF Collectio Maior, 30), Jerusalem, 1982, pp. 193-245.
- Les Origines de la Musique Arménienne* — Sirvart Kazandjian. Préface de Vahé Godel. Paris, Editions Astrid, 1984, pp. 189.
- Massacres de Armenios* — Nubar Kerimian — e *Memorias de Naim Bey* — Tradução Aram Andonian. Comunicado de Igreja Apostolica Armenia S. Paulo, Brasil, Editora Parma Ltda., 1981/82, pp. 281.
- The Old Testament in Syriac, According to the Peshitta Version* — Peshitta Institute. Edited on Behalf of the International Organization for the Study of the Old Testament by the Peshitta Institute, Leiden. General Preface + 8 volumes. Leiden, E. J. Brill, 1972, 1973 & 1976-1980.
- The Iconography of the Eucharistic Christ in the Armentan Churches of New Julfa* (Extract) — Otto F. A. Meinardus.
- Armenia's Struggle for Self Determination* — Manuel S. Hassassian. The Armenian Question Series No. 1. Jerusalem, Hai Tad Publications, Nov. 1983, pp. 46.
- A. R. F. as a Revolutionary Party (1890-1921)* — Manuel Hassassian. The Armenian Question Series No. 2. Jerusalem, Hai Tad Publications, Nov. 1983, pp. 34.
- Nationalism and Socialism in the Armenian Revolutionary Movement (1887-1912)* — Anaide Ter Minassian. Translated by A. M. Berrett. Cambridge, Mass., the Zoryan Institute, 1984, pp. 69.
- Permanent Peoples' Tribunal* — Session on the Genocide of the Armenians, April 13-16, 1984, Paris. *Verdict*. Printed in the U. S. A., Zoryan Institute, Cambridge, Mass., 1984, pp. 22.
- Genocide* — The Armenian Experience. Printed as above, 1984, pp. 16.
- Liberation Struggle* — The Armenian Experience. Printed as above, 1984, pp. 16.
- Profile* — The Armenian Experience. Printed as above. Date and pages the same.
- An Interpretation of the Holy Liturgy or Soorp Badarak of the Armenian Apostolic Church* — Rev. Gorun Shrikian. New York, 1984, pp. 73.
- Armenian Needlelace and Embroidery* — Alice Odian-Kasparian. A Preservation of Some of History's Oldest and Finest Needlework. Foreword by Dickran Kouyoumjian. McLean, Virginia, EPM Publications, 1983, pp. 127.

- The Question of the American Mandate Over Armenia* — Antranik Massis. Nicosia, Cyprus, Proodos Printing Co. Ltd., 1980, pp. 190 + 17 Maps + Index.
- We Walked, Then Ran* — Alice Muggerditchian-Shipley. Phoenix, Arizona, published by Alice Muggerditchian-Shipley, 1983, pp. 290.
- Հայր Գորիս (Թրգմ. Վիվան), Դորսեկ (Թրգմ. Վ. Միքայելյան) — Օնորե Տե Պալ-
զաբ: Երևան, «Լոյս» Հրատարակչություն, 1983, էջ 391:
- Երկեր (Թարգմ. Լևոնի, Երկունք Թ. Դարու, Թեոդորոս Ռյուսևի) — Ծերենց: Երե-
ւան, «Լոյս» Հրատարակչություն, 1983, էջ 588:
- Վերածնունդ Հայրենիքը եւ Սփիւռքը — Ս. Բ. Բաղդասարյան (Կաղմոզ և Խմբա-
գրող): Պայքար Թանուկ Խաղաղության և Առաջադիմության (Նիւթեր Սփիւռ-
քահայության Ներկայացուցիչների Համաժողովի՝ 24-26 Նոյմ. 1980), Երևան,
«Հայաստան» Հրատարակչություն, 1982, էջ 213:
- Վահան Թեքեան Նամականի — Աւետիս Գ. Ստեփան (Կաղմոզ, Խմբագրող և Ծա-
նոթագրող): Հրատարակչություն Թեքեան Մշակութային Միություն, Լոս Ան-
ճելես, «Ապրիլ» Տպագրատուն, 1983, էջ 709:
- Երկեր — Երեք Հատորով: Հատոր 2 — Անլուսիլ Զանգակատուն — Եռանշան Պատա-
րագ — Եւ Այր Մի Մշտաց Անուն — Ուշացած Իմ Սէր — Երգ Երգող — Նա-
հանջ Երգող — Հաւատարմությունը Սրտի Արմատ Զէ — Ֆրանչեսկա Դա Ռիմինի
— Պարոյր Սեակ: Երևան, «Սովետական Գրող», 1983, էջ 462:
- Վերջ Հայաստանի (Ողբ Հայրենասիրի, Պատմական Վէպ) — Խաչատուր Աբովյան:
Երևանի Պետական Համալսարան: Համալսարանի Հրատ., 1981, էջ 382:
- Հայկական Սովետական Հանրագիտարան — Հատոր 8 — Մոնոգրափա — Զեչիրիկ: Ե-
րևան, 1982, էջ 719:
- Եղծ Աղանդոց — Եղնիկ Կողբացի: Աղանդների Կերպումը, Թարգմանությունը, Նե-
րածությունը և ծանոթագրությունները Ա. Ա. Արքանդանի: Երևան, «Հա-
յաստան» Հրատարակչություն, 1970, էջ 254:
- Հայերու Բնաշնչումը — Ռենէ Բինսոն: Գերմանական մեթոդ — Թրգման գործնա-
կարգ: Թարգմանող՝ Եղուարդ Զոփուրյան: Մատենաշար «Արարատ»-ի, Թերթոն
Թիւ 47: Պէյրաւթ, Տպ. Արարատ 1965, էջ 57:
- Ակունքներ — Գուրգէն Գարբէլյան: Բազու, 1981, էջ 126:
- Անհունի Անդրադարձը — Ստեփան Թոփչեան: Երևան, 1982, էջ 423:
- Արդի Տունը — Էնո Ռաուդ: Երևան, 1981, էջ 35:
- Ասք Սիրոյ — Վահագն Դաւթյան: Երևան, 1982, էջ 458:
- Արեւմտահայ Բանաստեղծներ — Դպրոցական Գրողարան: Երևան, 1981, էջ 271:
- Արտասահմանեան Փնսացու (Պիէսների ժողովածու) — Արամշատ Պապայան: Ե-
րևան, 1982, էջ 405:
- Դիւան Հայ Վիմագրություն (Պրակ V, Արցախ) — Կաղմոզ՝ Ս. Գ. Բարխուդարյան:
Երևան, 1982, էջ 347:
- Ափրիկյան Անտառներուն Մէջ — Հայկ Նազգալեան: Երևան, 1982, էջ 188:
- Բանաստեղծություններ եւ Պոէմներ — Գեղամ Սարեան: Երևան, 1982, էջ 310:
- Բովմուն — Մուշեղ Գալստյան: Երևան, 1982, էջ 533:
- Գեղագիտություն — Եւրի Բարե: Թարգմանում է Ռուսերէն երրորդ հրատարա-
կությունից: Երևան, 1982, էջ 507:
- Եռանկրիւն — Աղասի Ալմազյան: Երևան, 1983, էջ 455:
- Ես եւ Ուրիշներ — Զարեհ Խրախունի: Երևան, 1982, էջ 208:
- Երգը Կանչում է — Գարեգին Բեա: Երևան, 1982, էջ 185:
- Երիտասարդ Գվարդիա — Ալեքսանդր Ֆադէե: Երևան, 1982, էջ 671:
- Երկար-Երկար Մի Ճանապարհ — Մկրտիչ Խերանդան: Երևան, 1983, էջ 427:
- Գարեգին Սրուանդանյան (Երկեր, Հատոր 2): Երևան, 1982, էջ 560:

- Երկեր — Գուրգէն Բորեան, Երեւան, 1982, էջ 373;
 Երկեր — Պերեզ Պոստեան, Երեւան, 1982, էջ 559;
 Ստեփան Զօրեան (Երկերի ժողովածու 12 Հատորով) — Հասար. Եօթներորդ, Երեւան, 1982, էջ 558;
 Զրոյցներ Լեզուի Մասին — Լեոն Հախվերդեան, Երեւան, 1982, էջ 186;
 Ժամանակակից Հնարները եւ Նոր Պրոբլեմները — Ա. Գ. Խարէկ եւ Մ. Ս. Մացկովսկի, Երեւան, 1982, էջ 270;
 Լոյսն Առաւօտուն — Կոստանդին Երզնկացի, Երեւան, 1982, էջ 202;
 Խաղաղութիւն Ամենեցուն (Հայրենա-Համամարդկային Խոհեր) — Յովհաննէս Շիրազ, Երեւան, էջ 38;
 Կատակերգութիւններ — Արտաշէս Բալանթարեան, Երեւան, 1982, էջ 222;
 Կենդանիների Աշխարհում — Նկարիչ՝ Սպարտակ Սաֆեան, Ներկիր Ինք, Երեւան, Հանդիպում Դարերի Հետ — Բ. Աղաբաբեան, Երեւան, 1982, էջ 52; [1982;
 Հատորներ — Վրդիմիր Մայակովսկի, Երեւան, 1982, էջ 693;
 Նիկողայոս Տիգրանեան — Յօդուածներ, Յուշեր, Նամակներ, Երեւան, 1981, էջ 196;
 Մեր Կաններ (Վէպ) — Հրաչ Զարգարեան, Սփիւռքահայ Գրողներ, Երեւան, 1982, էջ 320;
 Եօթ Գարունների Երկրում — Գրիգ Երրորդ — Բազմախիտ Հայաստան, էջ 638;
 Ոգու Ամրոցներ — Կարպիս Սուրէնեան, Երեւան, 1982, էջ 508;
 Պատմութեան Բառուղիներում (Ազատագրուած Ժողովրդի Վերածնունդը) — Գ. Ա. Գալոյեան, Երեւան, 1982, էջ 461;
 Պատմութիւն Համառօտ Դժ Տարւոյ Օսմանցոց Թագաւորացն — Երեմիա Քեօմբեհեան, Աշխատասիրութեամբ Ժ. Մ. Աւետիսեանի, Երեւան, 1982, էջ 413;
 Սահանք (Նորավէպեր եւ Վէպակներ) — Սօնա Թնկչեան, Սփիւռքահայ Գրողներ, Երեւան, 1982, էջ 288;
 Սողոմոն Թագաւորի Մատանին — Կոնրադ Զ. Լորենց, Երեւան, 1982, էջ 245;
 Սփիւռքահայ Բանաստեղծութիւն — Պետական Համալսարան, Երեւան, 1981, էջ 510;
 Սփիւռքահայ Երաժշտական Մշակոյթը — Տիգրիտ Բրուտեան, Երեւան, 1982, էջ 57;
 Տէրտէրն ու Իր Բաղի Մասն — Ա. Ս. Պուշկին, Երեւան, 1982, էջ 15; 115; 116; 1350;
 Վերածնունդ Ժողովրդի Տօնը — Սովետական Հանրապետութիւնի Հայաստանի Կոմկուսի 60ամեակի Տօնակատարութեան Նիւթերը, Երեւան, 1982, էջ 203;
 Փիլիսոփայական Բառարան — Խմբագրութեամբ Մ. Մ. Ռոզենտալի, Թարգմանութեան Ուսանողների Երրորդ Հրատարակութիւնից, Երեւան, 1975, էջ 467;
 XX Դարակցի Ռուսական Բանաստեղծութիւն — Երեւանի Պետական Համալսարան, Երեւան, 1982, էջ 532;
 Ֆայտն Անթր — Խաչիկ Դաշտենց, Երեւան, 1982, էջ 23;
 Կայսր Հայրենի — Բենիամին Նորիկեան, Երեւան, 1978, էջ 296;
 Այրուժէ Մոմը ... (Ի խորոց սրտի խօսք Վահէի մասին) — Երազմարտեան Կենտրոն — Փայլուն Ժ. Անթրեան, Երուսաղէմ, Տպ. Ս. Եփրեմեանց, 1978, էջ 48;
 Ինչպէ՞ս Տեսայ Ամերիկան — Լ. Գ. Միսսիսսիպի, Նոր Զուլա, Տպ. Ս. Ամենափրկիչ Վանք, 1976, էջ 130;
 Կանաչների Առաջադիւր — Պէպօ Սիմոնեան, Պէյրուս, Տպ. Շիրակ, 1977, էջ 120;
 Զոյգի Սիրահար Յամբիկը — L'Amour en Double (Հայերէն եւ Ֆրանսերէն) — Կարօ Ալալէօզ, Իսթանպուլ, 1978, էջ 176;
 Միջնադար (Բերթուսներ) — Արմենուհի Թէրզեան, Իսթանպուլ, 1978, էջ 111;
 Բոցեր (Բերթուսներ) — Մկրտիչ Հանեան, Մեքսիքո, 1973; Տպուած Պէյրուս, Տպարան Կ. Տօնիկեան, 1973, էջ 150;
 Հողէն Երկին (Բերթուսներ), Մկրտիչ Հանեան, Լոս Անճելէս, 1977, էջ 127;
 (Շարունակելի)

Բ Ո Վ Ա Ն Դ Ա Կ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Տ. Տ. Վազգէն Ա.ի Զատական Բարոզը	66
Շնորհաւորական գիր՝ Մհմի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսաւանէն	68
» » Վառիկանէն	70
» » Քենթըրպըրիի Արքեպիսկոպոսէն	70
» » Տեազգիւրներ՝ յղուած Ս. Աբրահմէն	71
ՓՈԽԱՆ ԽՄՐԱԳՐԱԿԱՆՈՒ	
— Պատգամ եւ ոչ պատմութիւն	ԹՈՐԳՈՄ ՊԱՏՐԻՈՐԲ 72
ԿՐԾՆԱԿԱՆ	
— Հեաղապութիւն ձեզի»	ՌՈՒԲԵՆ ՎՐԴ. ՅՈՎԱԿԻՄԵԱՆ 76
ԱՍՏՈՒԱՆԱԿԱՆ ԳԵՂԱՆ	
— Տեսական աստուածաբանութիւն	ՄԱՂԱԲԻԱ ԱՐՔԵՊՍ. ՕՐՄԱՆԵԱՆ 77
ՈՒՆԱՍՏԵՂՆԱԿԱՆ	
— Արձան Աբովանի	ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՇԻՐԱԶ 80
— * *	» » 80
— Զայլ Հարոյի ուղեւորութիւնը	Թրգմ. Մ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ 81
— Մալլ խոհեր	Գ. ՃԱՐՏԱՐ 85
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՎԱՆՔԵՐ	
— Ս. Յակոբեանց Վանք, Խրուսաղիմ	Ն. ՈՐԲ. ՄՈՎԱԿՆ 86
ՊԱՅՄԱՆԱԿԱՆ	
— Աստուծոյ սրբաւորութիւն	
Ս. Նեան վանուց Սեբասթիոյ	ՏԻԳՐԱՆ Ս. ԳԻՐԻՇԵԱՆ 91
Համառօտ եւ բազմաթիւ տեղեկութիւններ եւ	
բոլոր իրենց հոգեւորական ծառայողներու վրայ	Գ. Ճ. 94
Ուսումնասիրութիւն Շարականաց	ՎԱՀԱՆ ԲԺՇԿԵԱՆ 98
ԳՐԱԽՈՍԱԿԱՆ	
— ՀԱՄԱՐԱՐ ԽԱՅԻ	Գ. ՃԱՐՏԱՐ 102
Տարեկան Տեղեկագիր Ս. Ք. Ներս. Վարժապետի	ԴԻՐԻՇԻՆ ԵՊՍ. ԳԱՐԻԿԵԱՆ 104
Ամսօրեայ հանդիսութիւն Ս. Թարգմանչաց Ներս. Վարժապետի	114
Ներսէս Թամաշեան	ՈՐԱՅ ԳԱԼԱՅԵԱՆ 115
ՅԻՍՈՒՆ ՏԱՐԻ ԱՌԱՋ	
— Մահ Թորոս Թորամանեանի	117
Թորոս Տարեպետի մարտիկան Նիքոնի	118
Քիչիկ՝ Հայկական Բարեկարծական Ընդհանուր Միութեան	119
Ս. ՅԱԿՈԲԻ ՆԵՐՍԷ	
— Յիշելեցականք - Բնական	120
— Պատմական	123
Տանկ՝ Կիլիկիական Մասնադարանի կողմէ աստուծոյ պատիւը	124